

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4229

[Total No. of Pages : 3

[5961]-401

S.Y. B.A.

Sanskrtārnavaḥ

संस्कृतार्णवः

SEC-1B : Gadya Vibhag and Padya Vibhag

गद्य विभाग व पद्य विभाग

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24113)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) Translate any one each for section 'A' and section 'B' into Marathi or English.

[10]

‘अ’ व ‘ब’ विभागातील प्रत्येकी एकाचे मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा.

SECTION - 'A'

विभाग - 'अ'

- i) झटिति नरहरिः नेत्रपहिकाम् अपसारितवान्। दृष्टवान् च तदा तु तेन या दृष्टा सा तु विट्ठलस्य एव प्रतिमा आसीत्। सा स्मितसुन्दरमूर्तिः नरहरिम् अभाषत “हे शिवभक्त अहं स्वयं शिवः। अहमेव विट्ठलः अपि। ‘एकोऽहं विविधै, रूपैः दृश्ये’ इति।
- ii) ततस्तानरडोकथयत् – को नामडंपरः शिववीरात्। स एव राजनीतौ निष्णातः। स एव सैन्धवारोह विद्यासिन्धुः स एव चन्द्रहासचालने चतुरः, स एव मल्लविद्यामर्मज्ञः स एव बाणविद्यावारिधिः स एव पण्डितमण्डलमण्डनः, स एव धैर्यधारिधौरैयः स एव वीखखर स एव पुरुषपौरुषपरीक्षकः।

SECTION - 'B'

विभाग - 'ब'

- i) दाव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपकारिणे।
देशे काले च पात्रे। च तद्दानं सात्त्विकं स्मृतम्।
- ii) गुणवदगुणवद् वा कुर्वता कार्यजातं
परिणतिरवधार्या यत्नतः पण्डितेन।
अतिरभसकृतानां कर्मणामाविपत्तेर
र्भवती हृदयदाही शल्यतुल्यो विपाकः

P.T.O.

SECTION - 'C'

विभाग - 'स'

परिच्छेदं पठित्वा संस्कृतेन उत्तराणि लिखत। [5]
ब्रह्मा येन कुलालवन्नियमितो ब्रह्माण्डभाण्डोदरे
विष्णुर्येन दशावतारगहने क्षिप्तो महासङ्कटे।
रूद्रो येन कपालपाणिपुटके भिक्षाटनं कारितः
सूर्यो भ्राम्यति नित्यमेव गगने तस्मै नमः कर्मणे।

- i) कः कुलालवन्नियमितः ?
- ii) दशावतारगहने कः क्षिप्तः ?
- iii) भिक्षाटनं कः कारितः ?
- iv) अनिशं कः भ्राम्यति ?
- v) भर्तृहरिणा कस्मै वन्दनं कृतम् ?
- vi) सूर्यः कुत्र सञ्जरति ?

प्र.2) Explain with reference to the context any one from section 'A' and 'B'. [10]
'अ' आणि 'ब' विभागातून प्रत्येकी एकाचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

SECTION - 'A'

विभाग - 'अ'

- i) ओमित्येदक्षरमुद्गीयमुपासीत।
- ii) एकोडहं विविधैः रूपैः दृश्ये।

SECTION - 'B'

विभाग - 'ब'

- i) यस्यास्ति पूर्वसुकृतं विपुलं नरस्य।
- ii) भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मानसमुच्यते॥

SECTION - 'C'

विभाग - 'स'

उचितानि युग्मानि विविनुत (काव्यपि पञ्च)

i) राजसी	अ) अर्थशास्त्रे
ii) प्रणवोपासना	आ) श्रद्धा
iii) गद्यपद्यमयी	इ) धनिकः
iv) रत्नविवेचनम्	ई) चम्पूः
v) वृद्धौ कारणम्	उ) उपनिषद्
vi) कनकदासः	ऊ) दैवम्

[5]

प्र.3) A) Explain the essence of the story 'तृतीयं नेत्रम्' [12]
'तृतीयं नेत्रम्' कथेचे तात्पर्य स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the upāsanas in the upanisad.

उपनिषदातील उपासना स्पष्ट करा.

B) Write notes (any one) [8]

टीपा लिहा. (कोणतीही एक)

i) शिवराजगुणवर्णनम्

ii) कौटिल्यः

प्र.4) A) Explain त्रिविध श्रद्धा and त्रिविध आहार in detail. [12]

त्रिविध श्रद्धा व त्रिविध आहार सविस्तर स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain दैवपद्धतिः and कर्मपद्धतिः

दैवपद्धतिः व कर्मपद्धतिः स्पष्ट करा.

B) Write notes (any one) [8]

टीपा लिहा. (कोणतीही एक)

i) त्रिविध यत्न Three types of sacrifice (याज्ञिक)

ii) दशावतारः (Ten Avatāras)

Total No. of Questions : 5

SEAT No.

PA-4236

[5961]- 402

Total No. of Pages : 2

S.Y.B.A (Semester-IV)

PERSIAN

CC-2D - Prose & Modern Prose Terms

(CBCS) (2019 Pattern) (24142)

Total Marks : 70]

[Time 2½ Hours

Instructions to candidates :

- 1) *Attempt all questions.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q.1 Gulistan's stories are the highest guiding principles for human life discuss. **[12]**

OR

Write an appreciation of the style of Nasrullah Munshi.

Q.2 Ethical elements are found in Jami's writings. Explain with arguments. **[12]**

OR

Narrate the religious teachings in Baharistan.

Q.3 Write a critical note on the style of Wa'iz Kashifi. **[12]**

OR

Provide a critical overview of "Aadab-i-Sukhan Guftan."

Q.4 (A) Reproduce in your own Persian any one of the following . [10]

در چشم (i)

پسر هارون (ii)

حکمت بزرگمهر (iii)

(B) Write the Central idea of one of the following in English or

Urdu or Marathi.

[10]

بازارگان و فرزندانش (i)

حکمت در چهار کلمه (ii)

زاهد و گوسفند (iii)

Q.5 Write short notes on any two of the following.

[14]

داستان بلند (i)

زندگی نامه (ii)

نمایش نامه (iii)

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PA-4260

[Total No. of Pages : 4

[5961]-403

S.Y. B.A.

COMMERCE (G-II)

**Financial Accounting & Computerized Accounting
(2019 Pattern) (CBCS) (24293) (Semester - IV)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) A) Fill in the blanks by selecting proper words from brackets. [7]

i) The amount of Bad Debt is _____ to business.

[Profit, Loss, Asset, Liability]

ii) _____ means gradual and continuous decrease or reduction in the value of asset.

[Loss, Depreciation, Goodwill, Profit]

iii) Balance Sheet is _____ of Assets and Liabilities.

[Book, Ledger, Journal Proper, Statement]

iv) Double column cash book records transactions relating to cash and _____.

[Sales, Purchase, Bank, Credit]

v) Only _____ Discount recorded in Journal proper.

[Trade, Cash, Purchase, Sales]

vi) Gross profit is Transferred to _____ Account.

[Trading Account, Profit & Loss Account, Balance Sheet, Receipt & Payment Account]

P.T.O.

vii) ERP stands for _____.

[Enterprise Resource Planning, Enterprise Resource Planning, Enterprise Resource Performance, Electronic Resource Planning]

B) State the following statements as True or False : [7]

- i) Computerized Accounting System is independent management accounting system.
- ii) In spreadsheet accounting software double entry is automatically completed.
- iii) Trial Balance is a summary of all ledger balance to check whether the figures are correct and balanced.
- iv) Profit and Loss Account is prepared to find out Net working results of the Business.
- v) Cash Book records transaction relating to receipts & payments of cash.
- vi) Depreciation is charged on fixed Assets.
- vii) Trade discount is recorded in the books of accounts.

Q2) Answer the following questions in one or two sentences. [14]

- a) What is Tally?
- b) What are the types of Bank accounts?
- c) What is net profit?
- d) How to create company in Tally?
- e) What is an Account?
- f) What do you mean by Insurance?
- g) What is credit note?

Q3) a) Entre the following transactions in simple Cash Book of M/s Anil Traders. [12]

2020	July	(1)	Started business with cash	Rs. 2,00,000
		(3)	Deposited Cash into Bank	Rs. 50,000
		(5)	Purchased stationary for cash	Rs. 2,000
		(7)	Cash Purchase	Rs. 10,000
		(8)	Sold goods for cash Rs. 20,000 at 8% Trade Discount	
		(9)	Paid insurance premium	Rs. 5,000
		(12)	Paid Cash to Dixit	Rs. 15,000
		(15)	Received Cash from Ahuja	Rs. 60,000
		(17)	Received commission	Rs. 1,000
		(18)	Drew for domestic use.	Rs. 4,000
		(22)	Sold old furniture	Rs. 5,000
		(25)	Paid salary to Ram	Rs. 4,000
		(30)	Received Interest	Rs. 3,000

OR

b) Explain advantages and disadvantages of Accounting software in detail.

Q4) a) From the following Trial Balance of Ganesh Traders you are required to prepare Final Accounts. [20]

Trial Balance as on 31st March 2022

Particulars	Debit (₹)	Credit (₹)
. Opening stock	32,750	
. Purchases	55,000	
. Sales		89,500
. Purchases Returns		2,630
. Sales Returns	4,480	
. Royalties	4,000	
. Wages & Salaries	8,000	
. Office Salaries	11,000	
. Bills Receivable	19,250	
. Bills Payable		12,500
. Office equipments	20,000	
. Motor Van	30,400	
. Plant and Machinery	25,000	
. Bad debts	2,500	
. Advertisement	6,000	
. Cash in Hand	5,000	
. Sundry Debtors	31,250	
. Reserve for Bad debts		1,000
. Sundry Creditors		24,000
. Capital		1,25,000
	2,54,630	2,54,630

Adjustments :

- i) Closing stock on 31st March, 2022 was valued at cost price ₹ 19,000, Market price ₹ 20,000
- ii) Office salaries outstanding ₹ 1,000
- iii) Prepaid Wages ₹ 1,000
- iv) Provide depreciation @5%, 10%, &15% on office equipments, Motor van and plant and Machinery respectively.

OR

- b) Explain the types of softwares of accounting in detail.

Q5) Write short notes on : (any 2)

[10]

- a) Subsidiary Books
- b) Accounting Vouchers
- c) Book keeping
- d) Goodwill

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3733

[Total No. of Pages :3

[5961]-404

S.Y.B.A.

MATHEMATICS

CC1 D: MG-4 Linear Algebra
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24343)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any five of the following.

[10]

- a) Let V be a vector space, u be a vector, then prove that $0u = 0$.
- b) Determine whether the set of all vectors of the form $(a, 0, 0)$, where a is a real number, is a subspace of R^3 .
- c) Find an equation of the plane spanned by the vectors $u = (0, 1, 2)$ and $v = (7, 1, -7)$.
- d) Is the set of vectors $\{3 - 2x + x^2, 6 - 4x + 2x^2\}$ linearly dependent set in P_2 ? Justify!
- e) Show that the set $S = \{(2, 1), (3, 0)\}$ forms a basis for R^2 .
- f) If $T : V \rightarrow W$ is a linear transformation then prove that $T(-v) = -T(v)$, for all v in V .
- g) Let $T : R^2 \rightarrow R^2$ be a linear transformation given by the formula $T(x, y) = (2x - y, -8x + 4y)$. Show that $(-1, 4)$ is in $R(T)$.

Q2) Attempt any Four of the following.

[20]

- a) Solve:

$$x + y - 2z = 0$$

$$2x + 4y - 3z = 3$$

$$3x + 6y - 5z = 4$$

by Gaussian elimination and back-substitution method.

P.T.O.

- b) If $AX = 0$ is a homogeneous linear system of m equations in n unknowns, then prove that the set of solution vectors is a subspace of R^n .
- c) Consider the vectors $u = (1, 2, -1)$ and $v = (6, 4, 2)$ in R^3 . Show that $(4, -1, 8)$ is not a linear combination of u and v .
- d) If $T : V \rightarrow W$ is a linear transformation, then prove that the range of T is a subspace of W .
- e) Prove that all bases for a finite-dimensional vector space have the same number of vectors.
- f) Consider the basis $S = v_1, v_2, v_3$ for R^3 , where $v_1 = (1, 1, 1)$, $v_2 = (1, 1, 0)$, $v_3 = (1, 0, 0)$. Let $T : R^3 \rightarrow R^2$ be the linear transformation for which $T(v_1) = (1, 0)$, $T(v_2) = (2, -1)$, $T(v_3) = (4, 3)$. Find a formula for $T(x_1, x_2, x_3)$, and then use that formula to compute $T(2, -3, 5)$.

Q3) Attempt any four of the following: **[20]**

- a) Determine whether the vectors $v_1 = (1, -1, 2)$, $v_2 = (1, 2, 3)$, and $v_3 = (2, 1, 5)$ span the vector space R^3 .
- b) Determine whether the polynomials $p_1 = 1 - x$, $p_2 = 5 - 3x + 3x^2$, $p_3 = 3 + 3x - 2x^2$ are linearly dependent or linearly independent in P_2 .
- c) Show that the set of all points in R^2 lying on a line is a vector space with respect to the standard operations of vector addition and scalar multiplication if and only if the line passes through the origin.
- d) Find the rank and nullity of the matrix:

$$\begin{bmatrix} 1 & 2 & 0 & 4 & 5 & 3 \\ 3 & 7 & 2 & 0 & 1 & 4 \\ 2 & -5 & 2 & 4 & 6 & 1 \\ 4 & -9 & 2 & -4 & -4 & 7 \end{bmatrix}$$

- e) Show that the three vectors $v_1 = (0, 3, 1, -1)$, $v_2 = (6, 0, 5, 1)$, and $v_3 = (4, -7, 1, 3)$ form a linearly dependent set in R^4 .
- f) Let $T_1 : P_1 \rightarrow P_2$ and $T_2 : P_2 \rightarrow P_2$ be the linear transformations given by the formulas $T_1(p(x)) = xp(x)$ and $T_2(p(x)) = p(2x + 4)$. Compute the composition $(T_2 \circ T_1) : P_1 \rightarrow P_2$.

Q4) Attempt any TWO of the following. **[20]**

- a) Let V be an n -dimensional vector space, and let S be a set in V with exactly n vectors. Then prove that S is a basis for V if and only if S spans V or S is linearly independent.
- b) If $S = v_1, v_2, \dots, v_n$ is a basis for a vector space V , then prove that every vector v in V can be expressed in the form $v = c_1v_1 + c_2v_2 + \dots + c_nv_n$ in exactly one way.
- c) If $T : V \rightarrow W$ is a linear transformation from a finite-dimensional vector space V to a vector space W , then prove that the range of T is finite-dimensional, and $\text{rank}(T) + \text{nullity}(T) = \dim(V)$.
- d) Prove that the set $M_{2,2}$ of all 2×2 matrices with the usual operations of addition and scalar multiplication is a vector space.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3734

[5961]-405

[Total No. of Pages : 2

S.Y.B.A.

SOCIOLOGY

DSE-1B : Development of Sociology in India
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24371)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write short notes (Any 3)

[15]

- a) Nationalism
- b) Definition of caste system
- c) Dominant caste
- d) Caste and occupation
- e) Caste structure in India

Q2) Answer the following questions in 50 words each. (Any 3)

[15]

- a) Explain the growth and development of sociology in Indian Universities
- b) What is an Indological perspective?
- c) Explain the contribution of British officers in development of Indian Sociology
- d) Explain the concept of modernization
- e) Explain Dr. B.R. Ambedkar's thoughts on emergence of Untouchability

Q3) Answer the following questions in 200 words each. (Any 2)

[20]

- a) Explain the Process of emergence of Sub-castes according to Dr. G.S. Ghurye
- b) Explain Dr. B.R. Ambedkar theory of Caste in brief
- c) Explain the social background of Indian Nationalism
- d) Describe the colonial background of emergence of Indian Sociology.

Q4) Answer the following questions in 300 words each. (Any 1)

[20]

- a) Explain M.N. Srinivas's concept of Sanskritization
- b) Elaborate the characteristics of caste system drawn by Dr. Ghurye.

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3734

[5961]-405

S.Y.B.A.

SOCIOLOGY

DSE-1B : Development of Sociology in India
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24371)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन टिपा लिहा. [15]

- अ) राष्ट्रवाद
- ब) जातिव्यवस्थेची व्याख्या
- क) प्रभावी जाती
- ड) जात आणि व्यवसाय
- इ) भारतातील जातिव्यवस्थेची संरचना

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) भारतीय विद्यापीठांमध्ये झालेला समाजशास्त्राचा विकास आणि वाढ स्पष्ट करा.
- ब) प्राच्याविद्या दृष्टिकोन म्हणजे काय?
- क) भारतीय समाजशास्त्राच्या विकासात ब्रिटिश अधिकाऱ्यांचे योगदान स्पष्ट करा.
- ड) आधुनिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे अस्पृश्यतेच्या उत्पत्तीचे विचार स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) डॉ. घुर्ये यांच्या दृष्टीकोनातून पोटजातींच्या निर्मितीची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- ब) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या जातीव्यवस्थेचा सिद्धांत थोडक्यात स्पष्ट करा.
- क) भारतीय राष्ट्रवादाची सामाजिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.
- ड) भारतीय समाजशास्त्राच्या निर्मितीची वसाहातिक पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) एम.एन.श्रीनिवास यांची संस्कृतीकरणाची संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) डॉ. घुर्ये यांनी सांगितलेली जातीव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3838

[Total No. of Pages : 4

[5961]-406

S.Y. B.A.

STATISTICS (General)

ST-23844 : Statistical Quality Control (CC-1D)
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24383)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of Statistical tables and calculator is allowed.*
- 4) *Symbols and abbreviations have their usual meaning.*
- 5) *Graph papers will be provided on request.*

Q1) Attempt each of the following :

- a) **Choose the correct alternative in each of the following : [1 each]**
- i) The p-chart used to study process under control related to :
    - A) average
    - B) dispersion
    - C) defects
    - D) defective
  - ii) In statistical process control the producer's risk is :
    - A) rejecting good quality lot.
    - B) accepting good quality lot.
    - C) rejecting bad quality lot.
    - D) accepting bad quality lot.
  - iii) In statistical process control, the consumer's risk is :
    - A) rejecting good quality lot.
    - B) accepting good quality lot.
    - C) rejecting bad quality lot.
    - D) accepting bad quality lot.

P.T.O.

Q3) Attempt any four of the following :

[4 × 5 = 20]

- a) State control limits for constructing $\bar{X}$ charts when standards are known and also unknown.
- b) For a sample plan $N = 500$, $n = 30$ and $c = 1$, determine the probability of acceptance of the lot of quality 1% defectives.
- c) Describe the terms AOQ and AOQL in single sampling plan.
- d) Seven samples of sizes 100 each are drawn from a production process and the following data are recorded :

Subgroup No.	1	2	3	4	5	6	7
No. of defective items	2	1	1	9	0	3	5

Find 3- σ control limits of p-chart. Comment on the statistical control of production process.

- e) Distinguish between specification limits and natural tolerance limits in capability studies.
- f) Describe the construction of operating characteristics (OC) curve in case of double sampling plan.

Q4) Attempt any two of the following :

[10 each]

- a) The following data indicates the percentage of defectives in a sample of size 50 taken at equal intervals of a production process:

Sample No.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
% of defective	0.09	0.11	0.13	0.05	0.14	0.6	0.2	0.12	0.7	0.4

Sample No.	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
% of defective	0.13	0.06	0.18	0.14	0.17	0.14	0.15	0.8	0.10	0.16

Draw the p-chart to check whether the production process is under control. Suggest the control limits for future use.

- b) Ten subgroups of size 5 each are inspected; it has been found that $\Sigma \bar{X}_i = 40$ and $\Sigma R_i = 0.8$. Calculate control limits for R-chart. Assuming that R-chart shows controlled situation, calculate control limits for $\bar{X}$ -chart. [For $n = 5$, $D_3 = 0$, $D_4 = 2.115$, $A_2 = 0.577$ and $d_2 = 2.326$]
- c) For Double sampling plan with $N = 1000$, $n_1 = 40$, $C_1 = 0$, $n_2 = 60$ and $C_2 = 3$. Compute the probability of accepting a lot of incoming quality level 1%. Also, find ATI.
- d) i) Write a note on Capability indices(C_p) and Capability Performance indices(C_{pk}). [5]
- ii) Distinguish between p-chart and c-chart. [5]

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3737

[Total No. of Pages : 4

[5961]-408

S.Y.B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE-2B : Development Administration

(2019 CBCS Pattern) (Semester - IV) (24442)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks :70

Instructions to the candidates:

All questions must be solved The numbers to the right indicate the full marks for the question.

Q1) Answer the following questions write in 20 words each. (any Eight) **[16]**

- a) Name any two NGO's.
- b) What is globalization.
- c) Name two NGO's working for women.
- d) Explain the concept of human development.
- e) What is Bureaucracy.
- f) Name two NGO's that contribute to child development.
- g) Meaning of sustainable Development concept?
- h) What is the percentage of female literacy in India?
- i) Who is the father of Human Development?
- j) Name any two Human Development Index published by United Nations.

Q2) Answer the following questions write in 50 words. (any four) **[16]**

- a) Role of NGO's in women's Development.
- b) Meaning of Bureaucracy.
- c) Voluntary organizations.
- d) Women Empowerment.
- e) Sustainable Development objects.
- f) Criteria determining the nature of NGO's.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions write in 100 words. (any three) **[18]**

- a) Explain the role of NGO's in public administration.
- b) Explain the contribution of NGO's in child development.
- c) Explain the characteristics of Bureaulcrace.
- d) Explain the views on gender equality in development.

Q4) Answer the following question write in 200 words. (any two) **[20]**

- a) Explain the concept of sustainable development.
- b) Explain Maxweber's Model at bureaucracy.
- c) What is a voluntary organization Explain the role of voluntary organizations in development.

Total No. of Questions : 4]

PA-3737

[5961]-408

S.Y.B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

DSE-2B : Development Administration

(2019 CBCS Pattern) (Semester - IV) (24442)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गूण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दात लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) कोणत्याही दोन गैर सरकारी संघटनांची (NGO's) नावे सांगा.
- ब) जागतिकीकरणाची व्याख्या सांगा.
- क) महिलां साठी काम करणाऱ्या दोन स्वयंसेवी संस्थांची नावे सांगा.
- ड) मानव विकास संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) नोकरशाही म्हणजे काय?
- फ) मुलांच्या विकासात योगदान देणाऱ्या दोन स्वयंसेवी संस्थांची नावे सांगा.
- य) शाश्वत विकास संकल्पनेचा अर्थ?
- र) भारतात महिला साक्षरता दर किती टक्के आहे?
- ल) मानव विकास निर्देशकाचे जनक कोण?
- व) संयुक्त राष्ट्राद्वारे प्रकाशित केले जाणारे कोणतेही दोन मानव विकास निर्देशक सांगा.

प्र.2) खालील प्रश्नाची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा. (कोणतेही चार)

[16]

- अ) स्त्री विकासातील स्वयंसेवी संस्थांची भूमिका.
- ब) नोकरशाहीचा अर्थ
- क) स्वयंसेवी संघटना
- ड) स्त्री सबलीकरण
- इ) शाश्वत विकास उद्दीष्टे
- फ) गैरसरकारी संस्थांचे (NGO's) स्वरूप ठरविणारे मापदंड.

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन)

[18]

- अ) सार्वजनिक प्रशासनातील गैर – सरकारी संस्थांची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) बालकांच्या विकासातील स्वयंसेवी संस्थांचे योगदान स्पष्ट करा.
- क) नोकरशाहीचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ड) विकासातील लैंगिक समानता यावर मत स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- अ) शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) मॅक्स वेबरप्रणित नोकरशाहीचे प्रारूप स्पष्ट करा.
- क) स्वयंसेवी संघटना म्हणजे काय? स्वयंसेवी संस्थांची विकासातील भूमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PA-4219

[Total No. of Pages : 3

[5961]-409

S.Y. B.A.

**CC - 1DGG4 : GERMAN GENERAL
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24043)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Use of dictionary is allowed.*

I. Übersetzen Sie!

[12]

A. Übersetzen Sie ins Englische!

(06)

Mein Name ist Clemens. Ich bin 12 Jahre alt und mein Vater ist Diplomat. Alle drei bis vier Jahre ziehen wir deshalb in ein anderes Land. Ich wurde in Deutschland geboren, aber schon als ich zwei Wochen alt war, bin ich mit meiner Mutter nach Beirut gefolgt. Das ist die Hauptstadt des Libanon. Aus den ersten Jahren weiß ich nicht viel. Seit einem Jahr lebe ich mit meiner Familie in New York, die eine der aufregendsten Städte der Welt ist.

B. Übersetzen Sie ins Deutsche! (Nur 3)

(06)

1. That is the river, which does not have much water right now.
2. The topic of the statistics is life expectancy in Germany.
3. Hannes has got a great job offer in Brazil.
4. The king whose castle is in Munich was very rich.
5. A picture book is a book in which one can see pictures.
6. If only I were a prince/princess!

II. Beantworten Sie die Fragen! (Nur 5)

[20]

1. Was würden Sie machen, wenn Sie ein Millionär wären?
2. Was machen Sie für ein gesundes Leben?
3. Welche Probleme hat man im Ausland?
4. Zeichnen Sie eine Reiseroute durch die deutschsprachigen Länder.
5. Sie sind auf der Autobahn und Ihr Auto geht kaputt. Was würden Sie in dieser Situation tun?
6. Wären Sie gerne der Primär Minister von Indien? Ja oder Nein? Warum?
7. Schreiben Sie einen kurzen Wetterbericht für irgendeine Stadt.

III. Grammatik und Wortschatz!

[22]

A. Schreiben Sie die Sätze im Präteritum um! (Nur 4)

(04)

1. Der Reporter vergisst seine wichtigen Unterlagen in dem Taxi.
2. Die Temperatur in Rajasthan steigt schon im März auf 42 Grad.
3. Maria findet das Theaterstück nicht besonders interessant.
4. Das Kind reitet ein Pferd zum ersten Mal.
5. Der Mann kocht eine Suppe mit giftigen Pilzen.

B. Bilden Sie Relativsätze! (Nur 5)

(05)

1. Das ist meine Schwester. Ich habe ihr mein Fahrrad geliehen.
2. Das ist ein schönes Buch. Ich habe es zum Geburtstag bekommen.

P.T.O.

3. Ich schicke dir ein Foto. Das Foto habe ich während meiner Sommerferien gemacht.
4. Hier sind alle meine Freunde. Ich spreche über sie immer.
5. Meine Traumpartnerin ist eine Frau. Ich möchte sie immer bei mir haben.
6. Im Urlaub möchte Sarah irgendwohin fahren. Es soll dort etwas warm sein.

C. Bilden Sie Konjunktiv II! (Nur 5) (05)

1. Ich habe keine Katze. (Wunschsatz)
2. Frank isst nicht gesund. Er ist oft krank. (Bedingungssatz)
3. Können Sie mir den Weg zum Bahnhof erklären? (Höfliche Bitte)
4. Die Prüfung ist zu schwierig. (Wunschsatz)
5. Ich habe nicht viel Geld. Ich kann nicht jedes Jahr in Urlaub fahren. (Bedingungssatz)
6. Gib mir das Handy. (Höfliche Bitte)

D. Ergänzen Sie das richtige Wort! (Nur 4) (04)

1. Das ist eine Käse-Spezialität aus der Schweiz: _____.
2. Danke, Bitte, Entschuldigung: diese drei goldenen Wörter aus der deutschen Sprache zeigen die _____.
3. Porta Nigra liegt in der Stadt _____.
4. Einige Leute nehmen _____, um nie alt zu werden und immer jünger auszusehen.
5. In Österreich sagt man Spital, in Deutschland heißt das Wort _____.

E. Was passt nicht? (02)

1. Berg: Zugspitze, Konstanz, Matterhorn
2. Unfall, Notfall, Überfall, Wasserfall
3. denken, meinen, danken, glauben
4. neblig, billig, stürmisch, bewölkt

F. Ordnen Sie zu! (02)

1. Das ist bestimmt ein Familienhund,	a. und fragen, was wir machen sollen?
2. Er ist so süß, dass ich ihn	b. weil er sonst nicht so lieb wäre.
3. Ich bringe ihm eine weiche Decke,	c. am liebsten behalten möchte.
4. Sollten wir nicht die Polizei anrufen	d. damit er schlafen kann.

IV. Lesen Sie den folgenden Text und beantworten Sie die Fragen!

[08]

Mädchen und Technik? Interessieren sich Mädchen überhaupt dafür? Diese Frage lässt sich nur bejahen, denn schon seit 9 Jahren wird für Mädchen ab Klasse 5 der „Girl's Day“ durchgeführt. Dieser Tag stößt bei ihnen großes Interesse. Der „Girl's Day“ ist dazu gedacht, dass Mädchen für einen Tag in verschiedene Firmen gehen können, um sich dort Berufe anzuschauen, in denen

typische „Jungenfächer“ wie Naturwissenschaften, Technik oder Informatik wichtig sind. Ziel ist, dass die Schülerinnen herausfinden können, ob sie vielleicht später als Ingenieurin, Physikerin oder Programmiererin arbeiten wollen. Immer noch ist die Realität, dass in Deutschland viel weniger Mädchen als Jungen diese Berufe wählen. Gerade in diesen Bereichen wird nach, die sich mit Technik auskennen und diese Ausbildung gewählt haben.

Um sich über das Programm zu informieren, wurde eine Internetseite eingerichtet, sie lautet: www.girls-day.de. Dort findet man Informationen zu den Unternehmen, die sich an der Aktion beteiligen, Arbeitskreise dazu, Erfahrungsberichte und vieles mehr. Auf einer Deutschlandkarte kann man sehen, wo es Aktionen für den „Mädchen-Zukunftstag“ gibt, wie dieser Tag auch genannt wird.

A. Richtig oder falsch! (02)

1. Der Mädchen-Tag wird seit 5 Jahren gefeiert.
2. Informatik ist ein typisch männlicher Beruf.
3. Wenigere Mädchen studieren typische Jungenfächer in Deutschland.
4. Die Internetseite bietet Informationen über die Studienbereiche für Mädchen an.

B. Beantworten Sie die Fragen! (nur 3) (06)

1. Worum geht es in diesem Text?
2. Was für Jungenfächer werden im Text genannt?
3. Was ist das Ziel von dem Programm?
4. Was suchen die Firmen derzeitig?

V. Schreiben Sie!

[08].

Schreiben Sie eine Email an einen Freund/ eine Freundin und beschreiben Sie einen Straßenunfall, den Sie gesehen/erlebt haben.

ODER

Schreiben Sie ein Gespräch: Sie haben letzte Woche einen Horrorfilm gesehen. Sie erzählen einem Freund/ einer Freundin über den Film.

x x x

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4200

[5961]-410

[Total No. of Pages : 2

S.Y. B.A

संस्कृत (Sanskrit)

DSE - 1B : काव्यशास्त्रम् तथा कौटिलीयार्थशास्त्रम्
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24111)

Time : 2½ Hour]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

All questions are compulsory.

2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

Figures to right indicate marks.

Q1) A) ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही एक) [5]

Write reference to context (any one):

i) तात्पर्यार्थोऽपि केषुचित्।

ii) अष्टादशवर्गणामारक्षविपर्यासं कारयेत्।

B) कोणताही एक अलंकार लक्षण देऊन, सोदाहरण स्पष्ट करा. [5]

Define any one अलंकार with example.

i) दृष्टान्तः।

ii) अपहृतिः।

C) कोणतेही एक वृत्त लक्षण देऊन, सोदाहरण स्पष्ट करा. [5]

Define any one वृत्त with example.

i) भुजङ्गप्रयातम्।

ii) उपजातिः।

Q2) A) संस्कृतभाषेतून उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच) [10]

Answer in the संस्कृत language (any five):

i) वाच्यार्थः कया ज्ञायते?

ii) चतुर्थोऽर्थः नाम कोऽर्थः?

iii) वाच्य एव वाक्यार्थ इति केषां मतम्?

iv) स्कन्धवारप्रयाणकाले एकयोजनं गतिः प्रतिदिनं सा कथं कथ्यते?

v) शून्यपालः क वर्तते?

vi) सङ्केतः कुत्र गृह्यते?

P.T.O.

- B) उचितानि युग्मानि विचिनुत (कान्यपि पञ्च) [5]
i) अभिहितान्वयवादिनः	अ) प्राभाकरमीमांसकाः
ii) लक्ष्यार्थः	ब) सान्तरार्थः
iii) अन्विताभिधानवादिनः	क) आसारः
iv) कुन्ताः प्रविशन्ति	ड) कौटिलीयार्थशास्त्रे दशमाधिकरणम्
v) मित्रबलम्	इ) भाट्टमिमांसकाः
vi) सांग्रमिकम्	फ) उपादानलक्षणा

Q3) A) लक्षणाविचारः। [12]

किंवा/OR

आर्थोव्यज्जना

B) टिप लिहा. (कोणताही एक) [8]

Write a short note (any one):

- अर्थानां व्यञ्जकत्वम्।
- वाचकशब्दलक्षणम्

Q4) A) कौटिलीयार्थशास्त्रे व्यूहविचारः। [12]

किंवा/OR

सांग्रमिके कूटयुद्धाविकल्पाः स्वसैन्योत्साहनञ्च।

B) टिप लिहा. (कोणतेही एक) [8]

Write a short note (any one):

- स्कन्धवारनिवेशः।
- कौटिलीयार्थशास्त्रे स्कन्धवारप्रयाणविचारः।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 2

PA-3740

[5961]-411

S.Y.B.A.

HISTORY

**DSE-2B : Glimpses of the Modern World -II
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24172)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks :70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any one of the following in 300 words. **[15]**

a) Write a review of the united Nations (UNO)

OR

b) Evaluate the Quit India Movement.

Q2) Answer any one of the following in 300 words. **[15]**

a) Analyse the work of Adolf Hitler

OR

b) Write a detailed note on Militarism in Japan.

Q3) Answer any two of the following in 200 words. **[20]**

a) Describe the reforms of Mustafa Kemal Pasha.

b) What were the objectives and Principles of the united Nations organization.

c) Elucidate upon the Nationalist Movements in Africa.

d) Write a note on the emergence of America as a super power.

Q4) Write short Notes on any four. **[20]**

a) Stalin

b) Dandi March

c) Musolini's reforms in Italy

d) General Tojo

e) Non-Alignment Movement

f) Dr. Sun-yat-sen

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3740

[5961]-411

S.Y.B.A.

HISTORY

DSE-2B : Glimpses of the Modern World -II

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24172)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील आकडे पुर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर लिहा. [15]

अ) संयुक्त राष्ट्रसंघाचा आढावा घ्या.

किंवा

ब) छोडो भारत चळवळीचा आढावा घ्या.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर लिहा. [15]

अ) हिटलरच्या कामगिरीचा आढावा घ्या.

किंवा

ब) जपानमधील लष्करवाद स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नाची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. [20]

अ) मुस्तफा केमाल पाशाच्या सुधारणा स्पष्ट करा.

ब) संयुक्त राष्ट्रसंघटनेची उद्दीष्टे सांगून तत्वे स्पष्ट करा.

क) आफ्रिकेतील राष्ट्रवादी चळवळीचा आढावा घ्या.

ड) अमेरिकेचा महासत्ता म्हणून उदय यावर एक टिप लिहा.

प्र.4) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

अ) स्टॅलिन

ब) दांडीयात्रा

क) मुसोलिनीच्या इटलीतील सुधारणा

ड) जनरल टोजो

इ) अलिप्ततावादी चळवळ

फ) डॉ. सन-यत-सेन

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

PA-4227

[Total No. of Pages : 4

[5961]-412

S.Y. B.A. (Skill Development in Music) (Semester - IV)

SEC - 2B (22320) : राग संगीत गायन
(2019 Pattern) (CBCS) (24214)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) पहिला प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उर्वरित पाच प्रश्नांपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा.
3) सर्व प्रश्नांस प्रत्येकी 5 गुण आहेत.

-
- प्रश्न 1) पुढीलपैकी कोणत्याही एका रागातील छोटा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
अ) विभास
ब) हिंडोल
क) हमीर
- प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणत्याही एका रागाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहा. [5]
अ) चंद्रकंस
ब) जौनपुरी
क) विभास
- प्रश्न 3) पुढीलपैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण माहिती लिहून त्या तालाचा ठेका एकपटीत लिहा. [5]
अ) त्रिताल
ब) चौताल
क) एकताल

प्रश्न 4) व्याख्या लिहा (कोणत्याही पाच) [5]

- अ) आरोह
- ब) अवरोह
- क) पकड
- ड) वादीस्वर
- इ) विवादी स्वर
- फ) वर्ज्यस्वर

प्रश्न 5) पुढीलपैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचे जीवनचरित्र व सांगीतिक योगदान विस्तृत लिहा. [5]

- अ) पं. भीमसेन जोशी
- ब) पं. व्ही. जी. जोग
- क) उस्ताद अमीर खां

प्रश्न 6) पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सविस्तर लिहा. [5]

- अ) ख्याल गायकी
- ब) संगीत आणि साहित्य
- क) महाराष्ट्राचे लोकसंगीत

Total No. of Questions : 6]

PA-4227

[5961]-412

S.Y. B.A. (Skill Development in Music) (Semester - IV)

SEC - 2B (22320) : तबला
(2019 Pattern) (CBCS) (24214)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सहापैकी कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
2) सर्व प्रश्नांना प्रत्येकी 5 याप्रमाणे समान गुण.
3) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) झपतालमध्ये एक कायदा भातखंडे पद्धतीत लिहा. [5]

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एका तालाचा माहितीसह ठेका लिहा. [5]

- अ) आडाचौताल
ब) तीलवाडा
क) झुमरा

प्रश्न 3) व्याख्या लिहा : [5]

- अ) पेशकार
ब) कायदा
क) रेला
ड) रव (रौ)
इ) गत

प्रश्न 4) तबला वाद्याच्या निर्मिती संदर्भातील विविध मतप्रवाहांची माहिती लिहा. [5]

प्रश्न 5) निबंध लिहा (कोणताही एक) [5]

अ) तबला वादनाचे तंत्र

ब) दिल्ली बाज

प्रश्न 6) जीवनचरित्र लिहा (कोणतेही एक) [5]

अ) उ. अहमदजान थिरकवाँ

ब) पं. सामता प्रसाद

क) झाकीर हुसेन

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3742

[Total No. of Pages : 2

[5961]-413

S.Y.B.A.

YOGA

CC-1D : Yog Vidya - IV

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24243)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks :50

Instructions to the candidates:

All questions must be resolved.

Q1) Answer any of the following five questions in one sentence. [5]

- Which yoga book was written by Maharshi Patanjali?
- Who wrote the book 'Goraksha Samhita'?
- State the names of Pranayama?
- State the names of five Yama?
- State the names of five Niyama?
- State the names of five Karmendriye?
- Definition of health according to the World Health Organization?

Q2) Write the short note (Any two) [10]

- Physical Health
- Mental Health
- Social Health

Q3) Answer any two of the following questions in 150 words. [20]

- Explain the need and importance of yoga in the modern age?
- Explain the importance of Yoga Sangram?
- Will Practicing Yoga Develop Personality? Discuss?

Q4) Answer any one of the following questions in detail. [15]

- Discuss the role of yoga in the educational process?
- Explain the types and importance of pranayama?

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3742

[5961]-413

S.Y.B.A.

YOGA

CC-1D : Yog Vidya

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24243)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 50

सूचना :- सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

-
- प्र.1)** खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची एक वाक्यात उत्तरे द्या. [5]
- अ) महर्षि पतंजलीयांनी कोणता योग ग्रंथ लिहीला.
ब) गोरक्ष संहिता हा ग्रंथ कुणी लिहीला.
क) प्राणायामांची नावे सांगा.
ड) पाच यमांची नावे सांगा.
इ) पाच नियमांची नावे सांगा.
फ) पाच कर्मेन्द्रियांची नावे सांगा.
य) W.H.O. नुसार अरोग्याची व्याख्या सांगा.
- प्र.2)** टिपा द्या. (कोणतेही दोन) [10]
- अ) शारीरिक स्वास्थ्य
ब) मानसिक स्वास्थ्य
क) सामाजिक स्वास्थ्य
- प्र.3)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे द्या. [20]
- अ) अधुनिक युगात योगाचे महत्व आणि गरज स्पष्ट करा.
ब) योग संग्राम या ग्रंथाचे महत्व सांगा.
क) व्यक्तिमत्व विकास आणि योग सराव. चर्चा करा.
- प्र.4)** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे सविस्तर उत्तर द्या. [15]
- अ) शैक्षणिक प्रक्रियेत योगाची भूमिका विषद करा.
ब) प्राणायामांचे प्रकार व फायदे स्पष्ट करा.द

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4261

[Total No. of Pages : 2

[5961]-415

S.Y. B.A. (Vocational Stream)

TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT

Hotel Management (Theory)

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (Paper - IV) (24861)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks
- 3) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
- 4) Use of map stencil is allowed.

Q1) Answer **any eight** (Around 20 words each):

[16]

- a) Define Hotel.
- b) What are various types of hotels?
- c) Explain the concept of youth hotel.
- d) Define motels.
- e) What are the components of hotel?
- f) Who is founder of Taj hotel chain?
- g) What is the importance of hotel in tourism industry?
- h) Who was the founder of Oberoi hotel chains?
- i) Define capsule hotel.
- j) What do you understand by the term "wake up call"?

Q2) Write short notes on **any three** (Around 50 words each):

[18]

- a) Explain the concept front office in hotel industry.
- b) Elaborate the term accommodation.
- c) Explain various types of star hotels.
- d) Explain the concept of Dharmasala in India.

P.T.O.

Q3) Answer any two (Around 100 words each): **[16]**

- a) What do you mean by American hotel meal plan?
- b) Explain various types of hotel rooms.
- c) What is the future growth of hotel industry in India?

Q4) Answer in detail any one (Around 500 words each): **[20]**

- a) Explain the procedure of "check in" and "check out".
- b) What are new forms of reservation in the hotel that has arisen in last two decade?

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PA-3745

[Total No. of Pages : 2

[5961]-416

S.Y. B.A.

SANSKRIT (संस्कृत)

DSE-2B : अथर्ववेद आणि उपनिषद

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24112)

वेळ : 2½ तास/

/एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे सटीप भाषांतर करा.

[10]

Translate any two of the following with explanation.

- 1) आलिङ्गी च विलिङ्गी च पिता च माता च।
विद्म वः सर्वतो बन्ध्वरसाः किं करिष्यथ॥
- 2) अनुव्रतः पितुः पुत्रो मात्रा भवतु संमेनाः।
जाया पत्ये मधुमतीं वाचं वदतु शान्तिवाम्॥
- 3) एमां कुमारस्तरूण आ वत्सो जगता सह।
एमां परिस्रुतः कुम्भ आ दध्नः कलशैरगुः॥

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

[15]

Write a long answer to any one of the following.

- 1) अथर्ववेदाचे अंतर्गत स्वरूप content of the Atharvaveda
- 2) सर्पविषनाशनसूक्तम् (अथर्ववेद - 5.13)

प्र.3) कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

[10]

Explain with reference to context (any two).

- 1) सं श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि राधिषि।
- 2) तेन त्यक्तेन भुञ्जीथा मा गृधः कस्यस्विद्धनम्।
- 3) न वित्तेन तर्पणीयो मनुष्यो लप्स्यामहे वित्तमद्राक्ष्म चेत्त्वा।

प्र.4) अ) कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

[15]

Write a detailed answer to any one.

- 1) आरूणिश्वेतकेतुसंवादः
- 2) यमनचिकेतसोः संवादः

ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन टीपा लिहा.

[10]

Write any two short notes.

- 1) तैत्तिरीयोपनिषद्
- 2) छान्दोग्योपनिषद्
- 3) श्वेतकेतु

प्र.5) संस्कृतात उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच)

[10]

Answer in Sanskrit. (Any five)

- 1) 'भृगुवल्ली' कस्याः उपनिषदः भागः ?
- 2) 'वेद' इति शब्दस्य अर्थः कः ?
- 3) मेधाजननसूक्तस्य (अथर्ववेद 1.1) ऋषिः देवता च ?
- 4) छान्दोग्योपनिषदः प्रणेता कः ?
- 5) श्वेतकेतुः कस्याम् उपनिषदि वर्णितः ?
- 6) 'मन्त्रोपनिषद्' नाम्ना का उपनिषद् विख्याता ?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 2

PA-3746

[5961]-417

S.Y.B.A.

HISTORY

**DSE-2B : History of west Asia
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24173)**

Time : 2 1/2Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 300 words any one out of two. **[15]**

- a) Write the information about modernization of Turkestan.
- b) Give an account of Arab Israel conflict.

Q2) Answer the following questions in 300 words any one out of two. **[15]**

- a) State the information about Nasser and examine the Suez crises.
- b) Discuss about the achievement of Rezashah pahlavi.

Q3) Answer the following questions in 200 words Any two out of four. **[20]**

- a) Examine the zionist movement.
- b) Discuss about the rise of Israel.
- c) Give an Account of achievement of Rashid Ali.
- d) Explain the Iran-Iraq conflict.

Q4) Write a short notes any four out of six. **[20]**

- a) Turkestan and world war I
- b) Balfour Declaration
- c) Iran and world war II
- d) Wahabi movement
- e) Ibn saud
- f) Gulf war

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3746

[5961]-417

S.Y.B.A.

HISTORY

DSE-2B : History of west Asia
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24173)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

-
- प्र.1)** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा. [15]
अ) तुर्कस्थानच्या आधुनिकीकरण विषयी माहिती लिहा.
ब) अरब इस्त्राईल संघर्षाचा आढावा घ्या.
- प्र.2)** खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा. [15]
अ) नासेरविषयी माहिती सांगा आणि सुएझ कालवा संकटाचे परिक्षण करा.
ब) रेझाशहा पहलवीच्या कामगिरी विषयी चर्चा करा.
- प्र.3)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दात लिहा. [20]
अ) झिऑनिस्ट चळवळीचे परिक्षण करा.
ब) इस्त्राईलच्या उदयाविषयी चर्चा करा.
क) रशिद अलीच्या कामगिरीचा आढावा घ्या.
ड) इराण - इराक संघर्ष स्पष्ट करा.
- प्र.4)** खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा. [20]
अ) तुर्कस्थान आणि पहिले महायुद्ध
ब) बालफोर घोषणापत्र
क) इराण आणि दुसरे महायुद्ध
ड) वहाबी चळवळ
इ) इब्न औद
फ) गल्फ युद्ध

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4201

[5961]-418

[Total No. of Pages : 2

S.Y. B.A.

DSE - 2B : THEORIES OF PERSONALITY

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24222)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words (Any four): **[20]**

- a) Write the misconceptions of personality.
- b) Explain the characteristics of introvert personality.
- c) Write the applications of operant conditioning.
- d) Define personality.
- e) Explain Id, Ego and Superego.
- f) Explain OCEAN Model.

Q2) Answer the following questions in 200 words each (any two) **[20]**

- a) Describe the trait theory of Allport.
- b) Explain determinants of personality.
- c) Explain the characteristics of classical conditioning.
- d) Explain need theory of murray.

Q3) Answer the following questions in 400 words (any one) **[20]**

- a) Explain in details Cattell's factor theory of personality.
- b) Explain stimulus-response theory of Dollard and Miller.

Q4) Write short notes (Any two): **[10]**

- a) Inferiority complex.
- b) Extrovert personality.
- c) Collective unconsciuousness.
- d) Sheldon's classification of personality.

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-4201

[5961]-418

S.Y. B.A.

DSE - 2B : THEORIES OF PERSONALITY

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24222)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) व्यक्तिमत्त्वाविषयी असणारे गैरसमज सांगा.
ब) अंतर्मुख व्यक्तिमत्त्वाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
क) व्यापारक अभिसंधानाचे उपयोजन लिहा.
ड) व्यक्तिमत्त्वाच्या व्याख्या स्पष्ट करा.
इ) इद्म, अहम् आणि पराहम् संकल्पना स्पष्ट करा.
फ) ओशन (ocean) प्रारूप स्पष्ट करा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- अ) आल्पोर्ट यांचा गुणविशेष सिद्धांत स्पष्ट करा.
ब) व्यक्तिमत्त्वाची निर्धारके/नियामके स्पष्ट करा.
क) अभिजात अभिसंधानाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
ड) मरे यांचा गरज सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांचे 400 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) कॅटेल यांचा व्यक्तिमत्त्वाचा घटक सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा.
ब) डोलाई आणि मिलर यांचा उद्दीपक-प्रतिक्रिया सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.4) टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) न्यूनगंड भाव
ब) बहिर्मुख व्यक्तिमत्त्व
क) सामुहिक अबोधवस्था
ड) शेल्डन यांचे व्यक्तिमत्त्वाचे वर्गीकरण

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3748

[5961]-419

[Total No. of Pages : 4

S.Y.B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

**SEC - 2B : Introduction to Cyber Security/Information Security
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24275)(value / skill based course)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Select the correct option for and rewrite the statement 05 marks. **[5]**

- a) What should be used to protect your device from malware, trojans and viruses?
  - i) Bacteria
  - ii) Antivirus
  - iii) Virus
  - iv) The virus came
- b) The opening up of global trade has made it possible to ship our goods all over the world.
  - i) World Wide Web
  - ii) Internet
  - iii) BBC Bulletin
  - iv) Mobile
- c) What are the key components of an electronic communication system?
  - i) One
  - ii) Two
  - iii) Three
  - iv) Four
- d) The growing negative use of social media in the country can be dangerous for anyone?
  - i) Human
  - ii) State
  - iii) Country
  - iv) District
- e) Who started the social networking site Orkut?
  - i) Mark Zuckerberg
  - ii) Reed Hoffman
  - iii) Jack Dorsey
  - iv) Orkut buyokokten

P.T.O.

Q2) Write the answers in 100 words (any three) 12 marks. **[12]**

- a) What are the safe instructions when choosing a password?
- b) Explain any four concepts of general networking.
- c) What is cracking?
- d) Explain the types of cyber attacks.
- e) What are the principles of cyber security?

Q3) Write the answers in 200 words (any one) 08 Marks **[8]**

- a) What is Internet? explain the importance of the Internet.
- b) Describe the types of cyber security and Importance?

प्र.2) 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन)

[12]

- अ) संकेतशब्द निवडताना सुरक्षित अशा कोणत्या सूचना दिल्या जातात.
- ब) सामान्य नेटवर्किंगच्या कोणत्याही चार संकल्पना विषद करा.
- क) क्रॅकिंग म्हणजे काय?
- ड) सायबर हल्ल्याचे प्रकार विषद करा.
- इ) सायबर सुरक्षेची तत्वे कोणती?

प्र.3) 200 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

[8]

- अ) इंटरनेट म्हणजे काय ते सांगून महत्व थोडक्यात सांगा.
- ब) सायबर सुरक्षेचे प्रकार सांगून महत्व विषद करा.

Total No. of Questions : 2]

SEAT No. :

PA-3750

[Total No. of Pages : 2

[5961]-421

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

**SEC-2B : Research Projects : Steps and Protocols
(2019 Pattern) (CBCS) (24375) (Semester - IV)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in 200 words. (Any one) **[10]**

- a) State the importance of Report writing in social Research.
- b) Explain the steps of Social Research.

Q2) Write short notes on (Any three) : **[15]**

- a) Research questions.
- b) Hypothesis.
- c) Ethics in Research.
- d) Variable.
- e) Protection of respondents

P.T.O.

Total No. of Questions : 2]

PA-3750

[5961]-421

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

SEC-2B : Research Projects : Steps and Protocols

(2019 Pattern) (CBCS) (24375) (Semester - IV)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

-
- प्रश्न 1)** खालील प्रश्नांचे उत्तर 200 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [10]
- अ) सामाजिक संशोधनातील अहवाल लेखनाचे महत्व सांगा.
  - ब) सामाजिक संशोधनाच्या पायऱ्या स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2)** थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही तीन) [15]
- अ) संशोधन प्रश्न
  - ब) गृहीतकृत्य
  - क) संशोधनातील नैतिकता
  - ड) चल
  - इ) उत्तरदात्याची सुरक्षितता

Total No. of Questions : 2]

SEAT No. :

PA-3751

[Total No. of Pages : 2

[5961]-422

S.Y. B.A. (Semester - IV)

SKILL ENHANCEMENT COURSE : SEC (PHILOSOPHY)

SEC- 2B : A Course on Philosophy and Practice of Yoga

Additional Credit Course

(2019 Pattern) (CBCS) (24425)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short note on any three of the following in 50 words each. [15]

- a) Patanjalyoga
- b) Pranayama
- c) Ashtangyoga
- d) The concept of Yoga
- e) Samadhi

Q2) Answer the following question in 200 words (Any one) : [10]

- a) What is mean by 'Samadhi', explain its types.
- b) Make the comparison between 'Hathayoga' and 'Rajayoga'.

P.T.O.

Total No. of Questions : 2]

PA-3751

[5961]-422

S.Y. B.A. (Semester - IV)

SKILL ENHANCEMENT COURSE : SEC (PHILOSOPHY)

SEC - 2B : A Course on Philosophy and Practice of Yoga

Additional Credit Course

(2019 Pattern) (CBCS) (24425)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीनावर टीपा लिहा. [15]

- अ) पतंजलयोग
ब) प्राणायाम
क) अष्टांगयोग
ड) योग संकल्पना
इ) समाधी

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [10]

- अ) समाधी म्हणजे काय ते सांगून तिचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) 'हठयोग' आणि 'राजयोग' यांची तुलना करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3752

[Total No. of Pages : 4

[5961]-423

S.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

(DSE1B) : Personnel Administration (CBCS)

(2019 Pattern) (Semester - IV)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any eight question (20 words) :

[16]

- a) Write the definition of Human Resource Development.
- b) State the concept of performance Appraisal.
- c) Where is the international labour organization head quarters?
- d) Definition of stress management.
- e) What is mean by 'Motivision'?
- f) State the function of Employee Association.
- g) In which article of the constitution of India citizens were give the right to form associations.
- h) When was the International labour organization established?
- i) Write the definition of 'Strike'.
- j) State the definition of 'Discipline'

Q2) Attempt any four short notes (50 words) :

[16]

- a) Write the importance of Human Resource Development.
- b) Explain the Nature of stress management.

P.T.O.

- c) Write the factors affecting motivation.
- d) Explain the objectives of Employee Association.
- e) Write the functions of whitley council.
- f) Explain the concepts of staff council.

Q3) Attempt any three questions (100 words) : **[18]**

- a) State the challenges before human Resource Development.
- b) Explain the Right to Employee association of civil services.
- c) State the significance of Accountability.
- d) Explain the structure of Whitely council.

Q4) Attempt any two questions (200 words) **[20]**

- a) Describe the meaning, significance, types of motivision.
- b) State the causes of corruption.
- c) Write the details of types of accountability.

Total No. of Questions : 4]

PA-3752

[5961]-423

S.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

(DSE1B) : Personnel Administration (CBCS)

(2019 Pattern) (Semester - IV)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ) (20 शब्दांत) [16]
- अ) 'मानव संसाधन विकास' व्याख्या लिहा.
ब) कार्यसिद्धी संकल्पना सांगा.
क) आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटनेचे मुख्य कार्यालय कोठे आहे.
ड) 'ताणतणाव' व्याख्या लिहा.
इ) अभिप्रेरणा म्हणजे काय?
फ) कर्मचारि संघटनांची दोन कार्य सांगा.
य) भारतीय राज्यघटनेतील कोणत्या कलमात नागरिकांना संघटना स्थापना करण्याचा अधिकार देण्यात आला.
र) आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटनेची स्थापना केव्हा झाली.
ल) 'संप' व्याख्या लिहा.
व) 'शिस्त' व्याख्या सांगा.
- प्रश्न 2)** खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही चार) [16]
- अ) मानव संसाधन विकासाचे महत्व सांगा.
ब) ताणतणावाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
क) अभिप्रेरणेस प्रभावित करणारे घटक थोडक्यात लिहा.

- ड) कर्मचारि संघटनेचा उद्देश स्पष्ट करा.
- इ) व्हिटले परिषदेची कार्य लिहा.
- फ) कर्मचारि (स्टाफ) परिषद संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [18]

- अ) मानव संसाधन विकासासमोरिल आव्हाने सांगा.
- ब) सनदी सेवकांचा संघटना स्थापन करण्याचा अधिकार थोडक्यात स्पष्ट करा.
- क) उत्तरदायित्वाचे महत्व सांगा.
- ड) व्हिटले परिषदेची रचना स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) [20]

- अ) अभिप्रेरणा, अर्थ, महत्व आणि प्रकार विशद करा.
- ब) भ्रष्टाचाराची कारणे सांगा.
- क) उत्तरदायित्वाचे प्रकार सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4213

[Total No. of Pages : 2

[5961]-424

S.Y. B.A. (Semester - IV)

MARATHI (मराठी)

व्यावहारिक व उपयोजित मराठी – भाग – 4 (CC-2D)

(2019 Pattern) (24024)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा.

[20]

- i) पॉवर पॉइंट (PPT) म्हणजे काय?
- ii) युनिकोडचे महत्त्व थोडक्यात स्पष्ट करा.
- iii) एक्सेसचे फायदे थोडक्यात सांगा.
- iv) संदर्भ नोंदीमध्ये कोणत्या बाबींचा समावेश होतो?
- v) माहितीच्या स्रोतांमध्ये विकिपिडीयाचे महत्त्व स्पष्ट करा?
- vi) ज्ञानकोश संकल्पना थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा.

[20]

- i) इतिवृत्त लेखनाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ii) अहवालात्मक इतिवृत्ताचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- iii) टिप्पणी लेखनाचे स्वरूप व प्रकार लिहा.

P.T.O.

- प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. [20]
- i) संगणकावरील भाषाविषयक मुक्तस्रोत साधनांचा सविस्तर परिचय करून द्या.
  - ii) मराठी भाषेतील कोश वाङ्मयाची परंपरा सविस्तर स्पष्ट करा.
  - iii) विश्वकोशाचे फायदे सांगून महत्त्व स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. [10]
- i) नोंद लेखनाचे प्रकार सविस्तर लिहा.
  - ii) संगणकावर मराठी टंकलेखन आणि युनिकोडचा वापर यांचा परस्पर संबंध सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4214

[Total No. of Pages : 3

[5961]-425

S.Y. B.A.

CC - 1D : FRENCH GENERAL

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24033)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

All questions are compulsory.

Q.1] A) Lisez le texte suivant et répondez aux questions : (10)

Le médias en France

Le terme média comprend la presse, la radio et la télévision. Ce sont les trois moyens de diffuser informations au grand public. Au cours des années, il y a des transformations énormes dans ces trois moyens de communication. Pas seulement dans le contenu mais aussi dans les formes et la manière de diffusions. En France, la télévision occupe une place importante dans les familles française. Plus de 90% foyers ont un téléviseur, les autres ont choisi de vivre sans. TV5 Monde est une chaîne mondiale populaire. Elle diffuse des émissions françaises dans les cinq continents. Arte, cette chaîne, est fameuse pour la diffusion des émissions culturelles.

La radio en France : Toutes les maisons ont au moins un poste de radio. Comme pour la télévision, il y a des stations de radio privées à but commercial par exemple RTL, Europe 1 etc. et des stations de radio du service public (France inter, France culture etc.). La radio est le média qui inspire le plus confiance aux Français pour la qualité des informations, plus que la télévision et la presse.

Quand on parle de la presse, on parle des journaux quotidiens, des hebdomadaires, des mensuels etc. Les quotidiens peuvent être locaux, régionaux et nationaux. Il y a quelques journaux gratuits comme 20 minutes etc. L'Équipe est le premier journal sportif.

Questions :

1. Qu'est ce que le média ?
2. Quel est le but principal du média ?
3. Est – ce qu'il y a le téléviseur dans toutes les familles françaises ?
4. Quelle chaîne française est diffusée sur les cinq continents ?
5. Nommez une station privée de la radio en France.
6. Est – ce que « France inter » est une station étrangère ?
7. Quel journal est dédié aux nouvelles du sport ?
8. Donnez le mot du texte qui a le même sens :
  - I. La maison : _____.
  - II. Du gouvernement : _____.
  - III. un magazine publié chaque semaine : _____.

B) Lisez le texte suivant et répondez aux questions : (05)

Les objets autorisés aussi bien en cabine qu'en soute

Les objets sans mouvement et non dangereux sont autorisés aussi bien en cabine qu'en soute :

- Les objets textiles (Vêtements, serviettes, mouchoirs)
- La nourriture sèche (Biscuits, chocolats non crémeux, pâtes...).

P.T.O.

- Les livres, les objets en bois, objets plastiques, clefs, monnaie ....
- Les drones et la télécommande (Sans les batteries qui vont en cabine impérativement).
- Les rasoirs jetables et rasoirs électriques (sans batterie), rouges à lèvres, baume à lèvres.
- Les médicaments nécessaires à votre voyage (Les liquides peuvent dépasser 100 ml, il faut par contre prouver que vous ayez besoin et prévoir une ordonnance en anglais ou traduite).

Questions :

1. Quelles sortes d'objets sont permises en cabine ?
2. Est – ce qu'on peut porter le portable en cabine ?
3. Qu'est – ce qu'il faut enlever si on a un rasoir électrique ?
4. Qu'est – ce qu'il est nécessaire pour porter les liquides ?
5. Trouvez le mot du sens « immobile » du texte ci-dessus.

Q.2] A) Rédigez une lettre pour décrire votre voyage aux Himalayas en été: (10)

B) Écrivez votre opinion en bref en 40-50 mots sur le film que vous venez de voir. (5)

Q.3] A) Trouvez le nom des verbes suivants: (2)

- I. lire
- II. rencontrer
- III. écrire

B) Reliez les colonnes : (3)

	A		B
1	Un moyen de transport	a.	BNF
2	Un endroit de trouver les ressource	b.	RFI
3	Le média	c.	RER

C) Donnez le contraire : (3)

- a. moderne × _____.
- b. lent × _____.
- c. toujours × _____.

D) Complétez les phrases avec les expressions de temps. (4)

- I. _____ trois mois, il a lu tous ces livres.
- II. Nous finirons ce projet _____ une année.
- III. _____ un an _____ elle court le matin.
- IV. _____ son séjour, il a profité beaucoup d'activités culturelles.

E) Formez les adverbes des adjectifs suivants: (4)

1. franc
2. simple
3. énorme
4. constant

F) Complétez les phrases avec les adjectifs indéfinis : (4)

1. Elle me raconte un conte _____ jour.
2. _____ la famille va au concert de musique.
3. Il ne visite _____ musée quand il part en vacances.

4. Tu pourrais voir _____ pièce de Jean Anouilh. Tu vas t'enrichir.

Q.4] A) Rejoignez des propositions par le pronom relatif simple : (4)

1. Il connaît cette boutique. La boutique a changé son adresse.
2. Nous nous sommes rencontrés un hiver. Il faisait doux cet hiver – là.
3. Dominique m'a rendu le CD. Je le lui ai donné.
4. Il parlait de Jules Verne hier. Paul me donne les romans de Jules Verne.

B) Mettez les verbes entre parenthèses au subjonctif ou à l'indicatif selon le cas. (4)

1. J'aimerais bien que vous _____ (faire) plus d'effort pour gagner le match.
2. Il est préférable que tu _____ (poursuivre) tes études.
3. Je pense que mon frère _____ (venir) aujourd'hui chez moi.
4. Il regrette que sa femme _____ (ne pas aller) en Italie cet été.

C) Transformez la phrase en voix passive: (4)

1. Il a fermé la boutique.
2. Maxime nous invite toujours pour son concert.
3. On a pu expédier ce courriel.
4. Ils visiteront le château de Chambord demain.

D) Complétez les phrases en imaginant les conséquences. (4)

1. Si vous parliez en anglais en France, _____
2. Si tu arrivais tard ce soir, _____.
3. S'il dort l'après-midi, _____.
4. Si l'on n'utilisait pas le sac en plastique, _____.

E) Reliez les phrases. (4)

	1		2
A	Leur loyer est trop cher	i.	comme il a déjà mangé beaucoup.
B	Il a traversé la forêt,	ii.	on l'a donc visitée.
C	Il ne veut pas dîner,	iii.	alors ils cherchent un autre appartement.
D	La galerie Matisse était ouverte	iv.	grâce à son courage.

x x x

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3755

[Total No. of Pages : 2

[5961]-426

S.Y.B.A.

HINDI (हिंदी)

CC-2D(G-2) : जनसंचार माध्यम और हिंदी

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24094)

समय : 2½ घंटे]

[पूर्णांक : 70

सूचना: 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [21]

- i) मुद्रित माध्यमों के लिए भाषा किस प्रकार महत्व रखती है?
- ii) टेलीविजन समाचार की भाषा की विशेषताएँ लिखिए।
- iii) जनसंचार माध्यमों के प्रकारों की चर्चा कीजिए।
- iv) रेडियो वार्ता लेखन में किन बातों का ध्यान रखना पड़ता है ?
- v) जनसंचार माध्यमों की अवधारणा को विशद कीजिए।

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [21]

- i) कहानी लेखन का स्वरूप विशद करते हुए तत्वों की चर्चा कीजिए।
- ii) रेडियो नाटक के लेखन में आवश्यक बातें बताइए।
- iii) मंचीय नाटक और रेडियो नाटक में अंतर को स्पष्ट कीजिए।
- iv) कविता लेखन के लिए कौन-सी बातें महत्वपूर्ण मानी जाती है?
- v) लेखा आलेखन के प्रकारों को विशद कीजिए।

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [21]

- i) डॉक्यू ड्रामा और डॉक्यूमेंट्री में अंतर स्पष्ट कीजिए।
- ii) नव-इलेक्ट्रॉनिक्स माध्यमों पर प्रकाश डालिए।
- iii) फीचर लेखन के लिए आवश्यक बातों की चर्चा कीजिए।
- iv) मुद्रित विज्ञापन में भाषा का महत्व बताइए।
- v) पटकथा लेखन की संकल्पना विशद कीजिए।

P.T.O.

प्रश्न 4) निम्नलिखित बहुविकल्पीय सात प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

[7]

- i) फीचर लेखन का मुख्य उद्देश्य है ।
अ) ज्ञान वृद्धि
इ) अर्थप्राप्ति
आ) मनोरंजन
ई) यशप्राप्ति
- ii) रेडियों को किस प्रकार का संचार माध्यम माना जाता है ?
अ) दृश्य
इ) श्रव्य
आ) दृश्य - श्राव्य
ई) मुद्रित
- iii) एक ही बैठक में पढी जानेवाली विधा है ।
अ) कविता
इ) नाटक
आ) कहानी
ई) फिल्म
- iv) हिंदी साहित्य में नाटक शब्द का सर्वप्रथम प्रयोग किसने किया ?
अ) आ. भरतमुनि
इ) आ. अभिनव गुप्त
आ) आ. वामन
ई) आ. रामचंद्र शुक्ल
- v) वर्तमान समय में सूचना प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में क्रांती करने वाला नवीनतम माध्यम कौनसा है ?
अ) रेडियो
इ) इंटरनेट
आ) टेलीविजन
ई) समाचार पत्र
- vi) फीचर शब्द किस भाषा का रूप है ?
अ) फ्रेंच
इ) हिंदी
आ) फारशी
ई) लैटीन
- vii) रेडियों नाटक को अंधेरे का नाटक किस विद्वान ने कहा है ?
अ) डॉ. उद्भान मिश्र
इ) लुइस मैकनीस
आ) डॉ. सिद्धनाथ कुमार
ई) डॉ. रामविलास शर्मा

Total No. of Questions : 2]

SEAT No. :

PA-4220

[Total No. of Pages : 2

[5961]-428-A

S.Y. B.A.

SANSKRIT (संस्कृत)

SEC-2B : Introduction to Scriptology (Palaeography)
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24114)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना :
- 1) All questions are compulsory.
सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
  - 2) Figures to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर द्या.

[15]

Write an essay type of answer to any one question.

- i) भारतातील लिपींचा इतिहास या विषयावर निबंध लिहा.

Write an essay on history of scripts in India.

- ii) ब्राह्मीलिपीतील स्वर-व्यंजन-संयोग (जोडाक्षर) आणि अंक-व्यवस्था स्पष्ट करा.

Explain vowels, consonants, consonant clusters and numbers in the Brāhmī Script.

प्र.2) A) शारदा लिपीवर निबंध लिहा.

[5]

Write an essay on शारदा Script.

किंवा/OR

पुढील उताऱ्याचे ग्रंथ लिपीमध्ये लिप्यंतर करा.

Transliterate following passage in ग्रंथ Script.

एक आटपाट नावाचे नगर होते. त्या नगरात गोपाल राहत होता. त्याचे घर गावाच्या वेशीलगत होते. वेशीवरून येणाऱ्या-जाणाऱ्या लोकांचे निरीक्षण करणे, हा त्यांचा छंद होता.

P.T.O.

B) रिक्तस्थानानि पूर्यत (कान्यपि पञ्च)

[5]

- i) लिपीशब्दे ..... धातुः।
(लिप्/लिख्/लिङिं)
- ii) मेसोपोटेमियाप्रदेशे प्राप्ता या चित्रलिपिः तस्याः नामधेयं ..... इति।
(कीलाक्षरम्/अक्षरम्/ध्वनिः)
- iii) ध्वनिलिपिषु एका ..... लिपिः।
(सिन्धु/खरोष्ठी/चित्र)
- iv) भारतदेशे याः लिपयः तासां जननी ..... इति अभ्यासकैः कथ्यते।
(वहेलुट्टु/ग्रन्थ/ब्राह्मी)
- v) ललितविस्तरे ..... लिपीनां निर्देशः।
(32/64/80)
- vi) ब्राह्मीलिपिमध्ये बहवः शिलालेखाः ..... काले सन्ति।
(चन्द्रगुप्त/अशोक/सातकर्णी)

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3758

[Total No. of Pages : 4

[5961]-429

S.Y. B.A.

GANDHIAN THOUGHT (Philosophy)

**CC-2D : Gandhian Thought and Contemporary Problems
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24233)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any **Three** of the following questions in 100 words : **[15]**

- a) What is the relevance of the Gandhian concept of trusteeship?
- b) Explain Gandhiji's outlook on Science and Technology.
- c) Briefly explain Gandhiji's views on Role of women.
- d) What is the relevance of the Gandhian concept of Swadeshi?
- e) Explain briefly Ekadas vrat (vows) of Gandhiji.

Q2) Answer any **Two** of the following questions in 100 words : **[20]**

- a) Explain briefly Gandhiji's views on Untouchability.
- b) What are the structure of human values that explicit in Gandhain thought? Explain.
- c) What are the practices of constructive programme, according to Gandhiji?
- d) According To Gandhiji, what are the problems of poverty?

P.T.O.

Q3) Write a short note (any **Three**) :

[15]

- a) Equality of man-Relevance of Gandhian concept.
- b) The concept of ecological balance and harmony.
- c) Gandhian views on prohibition of Liquor.
- d) Gandhian concept of Social reconstruction.
- e) Gandhian views on Adult education.

Q4) Answer any **One** of the following questions in 400 words :

[20]

- a) Write an essay on 'Gandhiji's views on Varanashramdharma'.
- b) Elaborately explain Philosophical and practical significance of Gandhian theory.

Total No. of Questions : 4]

PA-3758

[5961]-429

S.Y. B.A.

GANDHIAN THOUGHT (Philosophy)

CC-2D : Gandhian Thought and Contemporary Problems

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24233)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दात लिहा. [15]

- अ) गांधीच्या विश्वस्त संकल्पनेची प्रासंगिकता काय आहे?
- ब) विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाबद्दल गांधीजींचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- क) स्त्रियांच्या भूमिकेबद्दल गांधीजींचे विचार थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ड) गांधीवादी स्वदेशी संकल्पनेची प्रासंगिकता काय आहे?
- इ) गांधीजींचे एकदश व्रत थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दात लिहा. [20]

- अ) अस्पृश्यतेबद्दल गांधीजींचे मत थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ब) गांधी विचारामध्ये मानवी मूल्यांची रचना काय आहे? स्पष्ट करा.
- क) गांधीजींच्या मते रचनात्मक कार्यक्रमाच्या पद्धती काय आहेत?
- ड) गांधीजींच्या मते, गरिबीच्या समस्या काय आहेत?

प्रश्न 3) टिपा लिहा (कोणतेही तीन).

[15]

- अ) माणसाची समानता-गांधीवादी संकल्पनेची प्रासंगिकता.
- ब) पर्यावरणीय समतोल आणि सचोटी संकल्पना.
- क) दारूबंदीबाबत गांधीवादी विचार.
- ड) सामाजिक पुनर्रचनेची गांधीवादी संकल्पना.
- इ) प्रौढ शिक्षणाबाबत गांधीवादी विचार.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दात लिहा.

[20]

- अ) 'वर्णाश्रमधर्माबद्दल गांधीजींचे विचार' या विषयावर निबंध लिहा.
- ब) गांधीवादी सिद्धांताचे तात्विक आणि व्यावहारिक महत्त्व विस्तृतपणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3759

[Total No. of Pages : 4

[5961]-430

S.Y. B.A. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DSE - 2B S - 2 : Military Geography

(2019 Pattern) (24272)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following question in 100 words each (any three) : [3 × 5 = 15]

- a) Explain the meaning and concept of Geo-strategy.
- b) Write the uses of Military Geography.
- c) What do you mean by sea warfare?
- d) What do you mean by Plain warfare?
- e) Explain the significance of Military Geography.

Q2) Answer the following question in 300 words each (any one) : [1×15=15]

- a) Explain the Jungle warfare.
- b) State the importance and scope of geostrategy.

Q3) Answer the following question in 200 words each (any two) : [2×10=20]

- a) Explain the logistic management of Desert Warfare.
- b) State the importance of Military geography.
- c) What are the objectives of Air warfare?
- d) Explain the logistic management of warfare in High Altitude Areas.

P.T.O.

Q4) Write short notes (Any four) :

[4 × 5 = 20]

- a) Plain warfare.
- b) Meaning of military geography.
- c) Terrain.
- d) High Altitude areas warfare
- e) Amphibious warfare.
- f) Purpose of Defence.

Total No. of Questions : 4]

PA-3759

[5961]-430

S.Y. B.A. (Semester - IV)

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

DSE - 2B S - 2 : Military Geography

(2019 Pattern) (24272)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहे.

2) उजवीकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [3 × 5 = 15]
- अ) भूयुद्धनितीचा अर्थ आणि संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) लष्करी भूगोलाचे उपयोग लिहा.
- क) सागरी युद्धपद्धती म्हणजे काय?
- ड) मैदानी प्रदेशातील युद्धपद्धती म्हणजे काय?
- इ) लष्करी भूगोलाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक) [1 × 15 = 15]
- अ) जंगलमय प्रदेशातील युद्धपद्धती स्पष्ट करा.
- ब) भूयुद्धनितीचे महत्त्व आणि व्याप्ती सांगा.
- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [2 × 10 = 20]
- अ) वाळवंटी प्रदेशातील युद्धपद्धतीचे पुरवठा व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
- ब) लष्करी भूगोलाचे महत्त्व सांगा.
- क) हवाई युद्धाची उद्दिष्टे कोणती?
- ड) हिमाच्छादित प्रदेशातील पुरवठा व्यवस्था स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) टिपा लिहा (कोणतेही चार) :

[4 × 5 = 20]

- अ) मैदानी प्रदेशातील युद्धपद्धती.
- ब) लष्करी भूगोलाचा अर्थ.
- क) भूप्रदेश.
- ड) हिमाच्छादित प्रदेशातील युद्धपद्धती
- ई) एम्फिबीओस युद्धपद्धती.
- फ) संरक्षणाचा उद्देश.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3760

[Total No. of Pages : 4

[5961]-431

S.Y. B.A.

EDUCATION

CC-1D : Practices in Education - II
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24303)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each (Any three) : [15]

- a) Concept of curriculum development.
- b) Write the functions of District Education Officer.
- c) Write the concept of Information and Communication Technology (ICT).
- d) Write the functions of Director of Education.
- e) Explain constructive approach of curriculum.

Q2) Answer the following questions in 100 words each (Any two) : [20]

- a) Write the characteristics of Education management.
- b) Explain the characteristics of ICT teacher.
- c) Explain the importance of Information Communication Technology (ICT) in Research.
- d) Explain the structure of State Education administration.

Q3) Answer any one question in 300 words : [20]

- a) Explain the role of ICT in following fields :
  - Learning
  - Education Administration
  - Education Evaluation.
- b) Explain the types of curriculum in details.

P.T.O.

Q4) Write short notes in 50 words each (Any three) :

[15]

- a) Functions of Balbharati
- b) Functions of SCERT
- c) Principles of curriculum development
- d) Functions of Block Education officer
- e) Aims of curriculum

Total No. of Questions : 4]

PA-3760

[5961]-431

S.Y. B.A.

EDUCATION

CC-1D : Practices in Education - II
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24303)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) अभ्यासक्रम विकसनाची संकल्पना लिहा.
- ब) जिल्हा शिक्षणाधिकाऱ्याची कार्ये लिहा.
- क) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञानाची (ICT) संकल्पना लिहा.
- ड) शिक्षण संचालकाची कार्ये लिहा.
- इ) अभ्यासक्रमाचा रचनात्मक दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- अ) शैक्षणिक व्यवस्थापनाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ब) I.C.T. शिक्षकाची कौशल्ये स्पष्ट करा.
- क) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे (ICT) संशोधनातील महत्त्व स्पष्ट करा.
- ड) राज्य शैक्षणिक प्रशासनाचा आराखडा स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा : [20]

अ) माहिती व संप्रेषण तंत्रज्ञानाची (ICT) खालील क्षेत्रातील उपयुक्तता स्पष्ट करा.

- अध्यापन प्रक्रीया
- शैक्षणिक प्रशासन
- शैक्षणिक मूल्यमापन

ब) अभ्यासक्रमाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) प्रत्येकी 50 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही तीन) : [15]

अ) बालभारती संस्थेची कार्ये.

ब) राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषदेची (SCERT) कार्ये.

क) अभ्यासक्रम विकसणाची तत्वे.

ड) गटशिक्षणाधिकाऱ्याची कार्ये.

इ) अभ्यासक्रमाची ध्येये.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3761

[Total No. of Pages : 4

[5961]-432

S.Y. B.A.

PHILOSOPHY (Special - I)

Indian Philosophy : Orthodox Systems

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24421)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write answers to the following questions in 100 words (Any three) :

[15]

- a) Briefly discuss the Pratyaksha Pramana in Nyaya Dharshan.
- b) State the classification of Substance concept of Vaisheshika's.
- c) Explain the concept of Dharma of the Purvamimansaka's.
- d) Briefly explain the concept of 'Bondeage' and 'Liberation' of Samkhyas.
- e) Explain Shankaracharya's concept of 'Moksha'.

Q2) Write answers to the following questions in 100 words. (Any three) :

[15]

- a) Explain Shabda Pramana in Nyaya Darshan.
- b) State the concept of 'Suffering' in Samkhya Philosophy.
- c) Discuss 'Chittavrtti' and Chittavrtti Nirodha Marga in Yoga Darshan.
- d) Elaborate the concept of 'Karma' of the Purvamimansaka's.
- e) Explain Shankaracharya's concept of 'Maya'.

P.T.O.

Q3) Write short notes. (Any two) :

[20]

- a) Anuman pramana : Nyaya Darshan.
- b) Concept of Causation: Samkhya.
- c) Concept of Yama : Yoga Darshan.
- d) Apurva : Purvamimamsa.

Q4) Write the answer to the following question in 400 words. (Any one) :

[20]

- a) Explain in detail the concept of God in Nyaya and Vaisheshika Philosophy.
- b) Explain in detail the theory of 'Trividh-Satta' in Advaita Philosophy.

Total No. of Questions: 4]

PA-3761

[5961]-432

S.Y. B.A.

PHILOSOPHY (Special - I)

Indian Philosophy : Orthodox Systems

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24421)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) न्याय दर्शनातील प्रत्यक्ष प्रमाणाची थोडक्यात चर्चा करा.
- ब) वैशेषिकांच्या पदार्थ संकल्पनेचे वर्गीकरण सांगा.
- क) पूर्व मीमांसकांची धर्म संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) सांख्यांची 'बंध' आणि 'मुक्ती' संकल्पना थोडक्यात सांगा.
- इ) शंकराचार्यांची 'मोक्ष' संकल्पना विशद करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) न्याय दर्शनातील शब्द प्रमाण स्पष्ट करा.
- ब) सांख्य दर्शनातील 'दुःख' संकल्पना सांगा.
- क) योग दर्शनातील 'चित्तवृत्ती' व चित्तवृत्तीनिरोध मार्गाची चर्चा करा.
- ड) पूर्व मीमांसकांची 'कर्म' संकल्पना विशद करा.
- इ) शंकराचार्यांच्या 'माया' संकल्पनेचे विवेचन करा.

प्रश्न 3) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) :

[20]

- अ) अनुमान प्रमाण: न्याय दर्शन.
- ब) कारण संकल्पना : सांख्य दर्शन.
- क) यम संकल्पना : योग दर्शन.
- ड) अपूर्व : पूर्व मीमांसा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे 400 शब्दांत उत्तर लिहा. (कोणतेही एक) :

[20]

- अ) न्याय आणि वैशेषिक दर्शनातील ईश्वर संकल्पनेचे सविस्तर विवेचन करा.
- ब) अद्वैत दर्शनातील त्रिविध सत्ता सिद्धांत सविस्तर विशद करा.

Total No. of Questions : 2

SEAT No.

PA-3762

Total No. of Pages : 1

[5961]-433

S.Y.B.A (Semester - IV)

URDU

SEC-2B : Communication Skill

(CBCS) (2019 Pattern) (24074)

Total Marks : 25]

[Time : 2 Hours

ہدایات:

(1) تمام سوالات لازمی ہیں۔

(2) بائیں جانب نمبرات درج ہیں۔

[15]

سوال نمبر 1: زبانی اور غیر زبانی مواصلات کی اقسام پر روشنی ڈالئے۔

یا

رموز اوقاف کی اہمیت مع مثال کے واضح کیجئے۔

[10]

سوال نمبر 2: ترسیل میں پیدا ہونے والی رکاوٹوں پر اظہار خیال کیجئے۔

یا

کسی بحث و مباحثے میں حصہ لینا کے لئے کن باتوں کو ملحوظ رکھنا ضروری ہے۔

✓ ✓ ✓ ✓

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3763

[Total No. of Pages : 4

[5961]-434

S.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2 B : Modi Script

Skill Enhancement Course

(2019 Pattern) (Credit - 2) (Semester - IV) (24175)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write answers to the following questions in 200 words. (1 only) [10]

Write information about the types of Modi Script documents.

OR

Write detailed information about archives in Maharashtra.

Q2) Write an essay in Modi Script in 200 words on any one of the following topics. [10]

- i) Our Heritage
- ii) Importance of Modi Script
- iii) Cht. Shivaji Maharaj

Q3) Translate the following Modi Script passage in Marathi to the (Devanagari Language) (any one) [5]

Passage - 1

शीवजीकान्ते शौर, बालक, लल्लु, शीवडी, पंगुडे, येश
धर्मणी हाचे ललपदी - दृष्टान्त शूशुणीत हाडेकु होती.
शौर एते शूरु, रेहिस घणी शीक संडा ललपदी शैतरीयात
उमृद्य होता. अकायल - उतूयल हातलंत शौरने रेहिस
शैरी रेहामयकल अत्यंत उमृद्ये लल. अल ललतान्ते
शौरलल रेहामन अगणी होती. अतल्ले लल तू, पंगुशांतरी
शौरुण रेहिस लल शूडे.

P.T.O.

Passage - 2

ઈંચણાણી, નીમનચાણી, મેગલઈ ઘેરા જલમ ક્રેડુ તમ ઘેવાવ
કુચલને પાણી-ઉમરજળીં નંરે ઘાળી પ ઘેચાકુચંરે ઘાળી ઉમર
રણ. મળીં જમપીળીં જ્ઞાપી ઘળીં મેઘમ ઠજલમ ઘાલલ.
ઠમ્ને ઘેન ઠમ્ને જે ગાળીં મીંચાવ્વળીં ઘાલવે તે ગાળીં ઘેજીં
તીંચે ઘીંલગાવ ઘંડ મજાલ ઘાલલ. તમકુકે મીંચાવ્વળીં ઘેજીં
ઘેચીં ગાલલ લંડ, ઠેર, જીંઠ ઘંચીં જાંઠ ઘાંકીં
ઠેચીં ઘાલલ.

Total No. of Questions : 3]

PA-3763

[5961]-434

S.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2 B : Modi Script

Skill Enhancement Course

(2019 Pattern) (Credit - 2) (Semester - IV) (24175)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त 1) [10]
मोडी लिपीच्या कागदपत्रांच्या प्रकारांची माहिती लिहा.
किंवा
महाराष्ट्रातील दफतरखान्यांची सविस्तर माहिती लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एक विषयावर 200 शब्दात मोडी लिपीत निबंध लिहा. [10]
i) आपला वारसा
ii) मोडी लिपीचे महत्त्व
iii) छत्रपती शिवाजी महाराज

प्रश्न 3) खालील मोडी लिपीमधील उतारा मराठी/ रोमन भाषेत लिप्यांतर करा. (कोणताही एक) [5]
उतारा - 1

शीपल्लकामध्ये शौर, दक्षिण, मज्जिम, शीपंडी, पेंगुडे, योण
चित्तमणी हाचे ललपदी - दृष्टान्त शूशुणीत घडोडु घेती.
शौर येथे शंपूळ, रेहिस घणी शीळ मंडा ललपदी चित्तमणी
उमृष्ट घेता. अळाल्ल - उताराल्ल हातळंत शौर रेहिस
श्रीश्री रेहामळकळ गिदमळ उमृष्ट मळ. अळकळ मळाल्ल
शौराल्ल रेहामळ अगणी घेती. चित्तमळ मळ तळ, पेंगुडेहातणी
शौराल्ल रेहिस मळ मळ.

ईशदायी, श्रीरामदायी, भोगदाई येथे जवळून येऊ तसे येथे
मुसळीचे पाणी- उमरुनी मंत्रे घाली प येथेमुसळीचे घाली उमरु
रुत. मणी जवळीची घाली घाली अथवा उमरु घाली.
उमरु घाली घाली घाली मणी घाली घाली घाली घाली
घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली
घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली
घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली घाली

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3764

[Total No. of Pages : 4

[5961]-435

S.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

CC-1DG11 : Tribal Development

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24193)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes on any three of the following :

[15]

- a) Concept of Scheduled tribe.
- b) Isolation.
- c) Concept of tribal development.
- d) Tribal Freedom Movement.
- e) Integration Approach.

Q2) Answer any three of the following questions in 50 words each :

[15]

- a) What is scheduled Area?
- b) Explain the concept of Assimilation.
- c) Describe the tribal movement in pre-independence period.
- d) What is scheduled tribes?
- e) Explain the concept of nomadic tribes.

Q3) Answer any two of the following question in 200 words each :

[20]

- a) Describe the constitutional provisions for tribal communities.
- b) Elaborate missionaries approach in pre-independence period.

P.T.O.

- c) Elaborate the De-notified and Nomadic tribes.
- d) Explain the contribution of co-operative societies in tribal development.

Q4) Answer any one of the following question in 300 words. **[20]**

- a) Elaborate the causes of tribal movement.
- b) Write the Tribal development programmes in details.

Total No. of Questions : 4]

PA-3764

[5961]-435

S.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

CC-1DG11 : Tribal Development

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24193)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही तीन) [15]
- अ) अनुसुचित जमातीची संकल्पना
ब) अलगतता
क) आदिवासी विकासाची संकल्पना
ड) आदिवासी स्वातंत्र्य चळवळ
इ) एकीकरण दृष्टीकोन
- प्रश्न 2)** खालील प्रश्नांची 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. [15]
- अ) अनुसुचित क्षेत्र म्हणजे काय ?
ब) सामित्यकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
क) स्वातंत्र्य पुर्व काळातील आदिवासी चळवळ वर्णन करा.
ड) अनुसुचित जमाती म्हणजे काय ?
इ) भटक्या जमातीची संकल्पना स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) आदिवासी समुदायासाठी असणाऱ्या घटनात्मक तरतुदींचे वर्णन करा.
ब) स्वातंत्र्यपुर्व काळातील मिशनरी दृष्टीकोन विशद करा.

- क) भटक्या – विमुक्त जमातीचे वर्णन करा.
ड) आदिवासी विकासात सहकारी पतसंस्थाचे असणारे योगदान स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 300 शब्दांत लिहा (कोणतेही एक)

[20]

- अ) आदिवासींच्या चळवळीची कारणे विशद करा?
ब) आदिवासी विकास कार्यक्रम सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-4216

[Total No. of Pages : 2

[5961]-436

S.Y. B.A.

SEC - 2B : SKILL ENHANCEMENT COURSE

Basic Counselling Skills

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24224)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the answer of the following questions (any 1) : [10]

- a) What is counselling? Explain the nature and scope of counselling.
- b) Discuss the ethical issues in counselling.

Q2) Write the answer of the following questions (any 1) : [10]

- a) Describe the dimensions and core conditions of helping relations.
- b) Discuss on communication skills & action skills in counselling.

Q3) Give short notes (any 1) [5]

- a) Getting support.
- b) Gender aware helping.

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

PA-4216

[5961]-436

S.Y. B.A.

SEC - 2B : SKILL ENHANCEMENT COURSE

Basic Counselling Skills

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24224)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजविकडील अंक गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही 1) [10]
अ) समुपदेशन म्हणजे काय? समुपदेशनाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
ब) समुपदेशनातील नैतिक मुद्द्यांवर चर्चा करा.
- प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणताही 1) [10]
अ) मदत करणाऱ्या नातेसंबंधांच्या परिमितींचे आणि मुख्य परिस्थितीचे वर्णन करा.
ब) समुपदेशनातील 'संवाद कौशल्ये' आणि 'कृती कौशल्ये' यावर चर्चा करा.
- प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणताही 1) [5]
अ) समर्थन मिळणे.
ब) लिंग जागरूकता मदत करणे.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3766

[Total No. of Pages : 4

[5961]-437

S.Y. B.A.

G - 2 : HOME ECONOMICS

CC 1D : Indian Family Welfare

(2019 Pattern) (24263) (Semester - IV)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Diagrams must be drawn wherever necessary.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the answers to the following questions in 20 words each (Any Eight):[16]

- a) When was the Hindu Marriage Act Enacted?
- b) According to which section free and compulsory education is given to children below 14 years?
- c) What is Family Welfare?
- d) What is the final stage of Family break up?
- e) State two Consequences of Family break up.
- f) What is Family organization.
- g) Marriage is one of the sixteen rites in Hinduism?
- h) Describe the type of Marriage that depends on the number of spouses.
- i) Explain the classification of Marriage.
- j) Explain Marriage.

Q2) Write the answers to the following questions in 50 words each (Any Four):[16]

- a) Explain the concept of 'Family Welfare'.
- b) Explain the constitutional provisions regarding Child Welfare.
- c) Explain the concept of Family organization.
- d) Explain the nature of Family organization.
- e) Explain the types of Marriages based on relationships.
- f) Explain the concept of Marriage Institution in India.

P.T.O.

Q3) Write the answers to the following questions in 150 words each (Any Three):**[18]**

- a) Explain the various problems of Women in India.
- b) Explain the importance of Family Welfare.
- c) Explain the reasons for Family break up.
- d) Explain the nature of Marriage institution in Indian Society.

Q4) Write the answers to the following questions in 300 words each (Any Two):**[20]**

- a) What is Marriage? Explain the different types of marriage.
- b) What is Child Welfare? Explain in detail the services provided by the government for Child Welfare.
- c) What is Social Stratification? Explain the Features of Social Stratification.

Total No. of Questions : 4]

PA-3766

[5961]-437

S.Y. B.A.

G - 2 : HOME ECONOMICS

CC 1D : Indian Family Welfare

(2019 Pattern) (24263) (Semester - IV)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
3) उजवीकडील अनेक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. (कोणतेही आठ) [16]

- अ) हिंदू विवाह कायदा केव्हा करण्यात आला?
ब) कोणत्या कलमानुसार 14 वर्षाखालील बालकांना मोफत व सक्तीचे शिक्षण दिले जाते?
क) कुटूंब कल्याण म्हणजे काय?
ड) कुटूंब विघटनाची अंतिम अवस्था कोणती आहे?
इ) कुटूंब विघटनाचे दोन परिणाम सांगा.
फ) कुटूंब संघटन म्हणजे काय?
य) विवाह हा हिंदू धर्मातील सोळा सस्कारांपैकी कितवा संस्कार आहे.
र) जोडीदाराच्या संख्येवरून पडणारे विवाहाचे प्रकार सांगा.
ल) विवाहाचे वर्गीकरण सांगा.
व) विवाहाची व्याख्या द्या.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही चार) [16]

- अ) 'कुटूंब कल्याण' संकल्पना स्पष्ट करा?
ब) बाल कल्याणासंदर्भात केलेल्या घटनात्मक तरतूदी स्पष्ट करा?
क) 'कुटूंब संघटन' संकल्पना स्पष्ट करा?
ड) कुटूंब संघटनाचे स्वरूप स्पष्ट करा?
इ) नातेसंबंधाच्या आधारे असणारे विवाहाचे प्रकार स्पष्ट करा?
फ) भारतातील विवाह संस्थेची संकल्पना स्पष्ट करा?

- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [18]
- अ) भारतातील स्त्रियांच्या विविध समस्या स्पष्ट करा.
  - ब) कुटूंब कल्याणाचे महत्व स्पष्ट करा.
  - क) कुटूंब विघटनाची कारणे स्पष्ट करा.
  - ड) भारतीय समाजातील विवाह संस्थेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) विवाह म्हणजे काय? विवाहाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
  - ब) बाल कल्याण म्हणजे काय? बाल कल्याणासाठी सरकारकडून पुरविल्या जाणाऱ्या सेवा सविस्तर विशद करा.
  - क) सामाजिक स्तरीकरण म्हणजे काय? सामाजिक स्तरीकरणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3767

[Total No. of Pages : 3

[5961]-438

S.Y. B.A.

MATHEMATICS

DSE-1B : MS-3 Problem Course Based ON MG-4 and
AMG-4

(2019 Pattern) (Semester - IV)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any Five of the following :

[10]

- a) Evaluate $\lim_{t \rightarrow \infty} [2e^{-t}\vec{i} + e^{-t}\vec{j} + e^{-2t}\vec{k}]$.
- b) Find the gradient vector field of the function $f(x, y) = x^2 \sin 5y$.
- c) Obtain the parametric representation for the elliptic paraboloid.
 $x = 5y^2 + 2z^2 - 10$.
- d) Find the *curl* $\vec{F}$ if $\vec{F} = x\vec{i} + y\vec{j} + z\vec{k}$.
- e) Show that $\{1, \sqrt{2}\}$ is linearly independent in $\mathbb{R}$ over $\mathbb{Q}$.
- f) If $f: V \rightarrow W$ is linear, define the $\ker f$ and the image of f .
- g) For which value(s) of the constant k does the system.
$$x - y = 3$$
$$2x - 2y = k$$
have no solution.

Q2) Attempt any Four of the following :

[20]

- a) Find $\hat{T}$ and $\hat{N}$ for the plane curve $\vec{r}(t) = a \cos t \vec{i} + a \sin t \vec{j}$ of a circle of radius a .
- b) Solve the initial value problem for $\vec{r}(t)$ where $\frac{d}{dt} \vec{r}(t) = -t\vec{i} - t\vec{j} - t\vec{k}$ with initial condition $\vec{r}(0) = \vec{i} + 2\vec{j} + 3\vec{k}$.

P.T.O.

- c) Evaluate $\oint_C (6y + x)dx + (y + 2x)dy$, where C is the circle $(x - 2)^2 + (y - 3)^2 = 4$.
- d) Solve
- $$x + y + 2z = 9$$
- $$2x + 4y - 3z = 1$$
- $$3x + 6y - 5z = 0$$
- by using Gauss Elimination method.
- e) Prove that the intersection of two subspaces of a vector space V is also subspace of V .
- f) Find the Basis and Dimension of subspace $S = \{(x, y, z, w) \mid x = y, z = w\}$ of $\mathbb{R}^4$.

Q3) Attempt any Four of the following :

[20]

- a) Evaluate $\int_1^2 \left[(6 - 6t)\vec{i} + 3\sqrt{t}\vec{j} + \frac{4}{t^2}\vec{k} \right] dt$.
- b) Evaluate the integral $\int_C (x^2 + y^2)dx + 2xydy$ along the curve
- $$C : x = t, y = 2t^2, 0 \leq t \leq 1. \text{ where } t = \sin u \text{ for } 0 \leq u \leq \frac{\pi}{2}.$$
- c) Prove that the vector field $\vec{F} = x^2y\vec{i} - (4z^3y - xy^2)\vec{j} - z^4\vec{k}$ is solenoidal.
- d) Determine whether the set $S = \{(2,2,2), (0,0,3), (0,1,1)\}$ span $\mathbb{R}^3$.
- e) Find the rank and nullity of the matrix A given by

$$\begin{pmatrix} 1 & -2 & 2 & 3 & -1 \\ -3 & 6 & -1 & 1 & -7 \\ 2 & -4 & 3 & 8 & -4 \end{pmatrix}$$

- f) Find $\ker T$, where $T : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^2$ defined by
- $$T(x, y, z) = (x + y, y - z).$$

Q4) Attempt any Two of the following :

[20]

a) Using the divergence theorem evaluate $\iint_S \vec{F} \cdot \hat{n} dp$ where

$\vec{F} = \sin(\pi x)\vec{i} + zy^3\vec{j} + (z^2 + 4x)\vec{k}$ and S is the surface of the box $-1 \leq x \leq 2$, $0 \leq y \leq 1$ and $1 \leq z \leq 4$. Note all six sides of the box are included in S.

b) Find the flux of $\vec{F} = yz\vec{i} + x\vec{j} - z^2\vec{k}$ through the parabolic cylinder

$$y = x^2, \quad 0 \leq x \leq 1, \quad 0 \leq z \leq 4.$$

in the direction of $\hat{n}$.

c) Prove that the set $\mathbb{R}$ of real numbers is a vector space over $\mathbb{R}$.

d) Determine the value of k so that the following system in unknown x, y, z , has

i) a unique solution

ii) no solution

iii) an infinite number of solutions

$$kx + y + z = 1$$

$$x + ky = z = 1$$

$$x + y + kz = 1.$$

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3768

[Total No. of Pages : 2

[5961]-439

S.Y. B.A. (Semester - IV)

MARATHI (मराठी)

Sahitya Samiksha

साहित्य समीक्षा (DSE 2B)

(2019 Pattern) (CBCS) (24022)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा.

[10]

अ) साहित्य समीक्षेची संकल्पना विशद करा.

ब) आस्वादाचे स्वरूप विशद करा.

क) साहित्याची जीवनमूल्ये विशद करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे 150 शब्दांत लिहा.

[20]

अ) साहित्य समीक्षेचे स्वरूप विशद करा.

ब) समाजशास्त्रीय समीक्षेचे कार्य व स्वरूप स्पष्ट करा.

क) साहित्य व्यवहारातील समीक्षेचे महत्त्व लिहा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा.

[20]

अ) साहित्यकृती आणि समीक्षक यांचे परस्पर संबंध स्पष्ट करा.

ब) साहित्य समीक्षेतील आस्वाद, आकलन व मूल्यमापन यांचे महत्त्व विशद करा.

क) साहित्यकृती आणि वाचक यांचे परस्पर संबंधाचे महत्त्व विशद करा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा.

[20]

- अ) समीक्षकाच्या अंगी कोणकोणते गुण असायला पाहिजेत याची चर्चा करा.
- ब) साहित्य समीक्षेतील भाषिक, साहित्यिक मूल्यव्यवहाराची चर्चा करा.
- क) ग्रंथ समीक्षा म्हणजे काय? ते सांगून ग्रंथ समीक्षेचे महत्त्व विशद करा.

Total No. of Questions : 5

SEAT No.

PA-3769

Total No. of Pages : 2

[5961]-440

S.Y.B.A (Semester - IV)

URDU

DSE-2B Special Study of Poets

(CBCS) (2019 Pattern) (24072)

Total Marks : 70]

[Time : 2½ Hours

ہدایات:

- (1) تمام سوالات لازمی ہیں۔
- (2) بائیں جانب نمبرات درج ہیں۔
- [15] سوال نمبر 1: نظم کی مختلف اقسام بیان کیجئے۔
- یا
- علامہ اقبال کی حیات و ادبی خدمات پر روشنی ڈالئے۔
- [10] سوال نمبر 2: غزل کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کے لوازمات پر طائرانہ نظر ڈالئے۔
- یا
- غزل کی مقبولیت کے اسباب تحریر کیجئے۔
- [15] سوال نمبر 3: فیض احمد فیض کی غزل گوئی پر تبصرہ کیجئے۔
- یا
- فیض کی شاعری ”کوئے یار سے سوئے یار چلے“ کی ترجمان ہے۔ وضاحت کیجئے۔
- [10] سوال نمبر 4: کسی ایک نظم کا مرکزی خیال بیان کیجئے۔

(۱) جواب شکوہ (۲) شکوہ

P.T.O.

[10] سوال نمبر 5: (الف) مندرجہ ذیل اشعار کی تشریح بحوالہ 'متن کیجئے' (کوئی پانچ)۔

- (1) مشکلیں امت مرحوم کی آساں کر دے   مور بے مایہ کو ہمدوش ثریا کدے
- (2) ٹل نہ سکتے تھے اگر جنگ میں اڑ جاتے تھے   پاؤں شیروں کے میداں سے اکھڑ جاتے تھے
- (3) کچھ جو سمجھا مرے شکوے کو تو رضوان سمجھا   مجھ کو جنت سے نکالا ہوا انساں سمجھا
- (4) قلب میں سوز نہیں روح میں احساس نہیں   کچھ بھی پیغامِ محمدؐ کا تمہیں پاس نہیں
- (5) اپنی دنیا آپ پیدا کر اگر زندوں میں ہے   سر آدم ہے ضمیر کن فکاں ہے زندگی
- (6) یہ گھڑی محشر کی ہے تو عرصہ محشر میں ہے   پیش کر غافل عمل کوئی اگر دفتر میں ہے
- (7) باپ کا علم نہ بیٹے کو اگر ازبر ہو   پھر پسر قابل میراث پدر کیوں کر ہو

[10] سوال نمبر 5: (ب) مندرجہ ذیل اشعار کی تشریح بحوالہ 'متن کیجئے' (کوئی پانچ)۔

- (1) مقام فیض کوئی راہ میں چچا ہی نہیں
- جو کوئے یار سے نکلے تو سوئے یار چلے
- (2) دنیا نے تیری یاد سے بیگانہ کر دیا
- تجھ سے بھی دلفریب ہے غم روزگار کے
- (3) نہیں نگاہ میں منزل تو جستجو ہی سہی
- نہیں وصال میسر تو آرزو ہی سہی
- (4) اسباب غم عشق بہم کرتے رہیں گے
- ویرانی دوراں پہ کرم رہیں گے
- (5) گر بازی عشق کی بازی ہے جو چاہو لگاؤ ڈر کیسا
- گر جیت گئے تو کیا کہنا ہارے بھی تو بازی مات نہیں
- (6) جس دھج سے کوئی مقتل میں گیا وہ شان سلامت رہتی ہے
- یہ جان تو آنی جانی ہے اس جاں کی تو کوئی بات نہیں
- (7) گلوں میں رنگ بھرے بادلو بہار چلے
- چلے بھی آؤ کہ گلشن کا کاروبار چلے

✓ ✓ ✓ ✓

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3770

[Total No. of Pages : 4

[5961]-441

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

DSE-2B : Political Journalism

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24162)

Time : 2 ½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short answer (any eight)

[16]

- a) What is paid News?
- b) Name the two national political parties in India.
- c) Write two types of print media.
- d) Write two types of paid News.
- e) Write the definition of Mediatisation.
- f) Name two types of Media.
- g) What is Public opinion?
- h) Name two types of social media.
- i) Write down the two duties of the media regarding public opinion.
- j) Write two methods of mediatisation.

Q2) Write the answer in 50 words (any four)

[16]

- a) Formation of public opinion.
- b) Social media war Room.
- c) Advertising.
- d) Loksabha Election 2014 and Media.
- e) Restrictions on paid News.
- f) Loksabha Election 2019 and media.

P.T.O.

Q3) Write the answers in 100 words (any three). **[18]**

- a) What is the saturation of Media?
- b) Explain the concept of Mediatisation of Politics.
- c) Explain the role of media in a political party.
- d) Explain the disadvantages of Paid News.

Q4) Write the answer in 200 words (any two). **[20]**

- a) Explain the factors that affect public opinion
- b) Explain the importance of journalism in the Indian political process.
- c) Explain the challenges facing political Journalism.

Total No. of Questions : 4]

PA-3770

[5961]-441

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

DSE-2B : Political Journalism

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24162)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 ½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.
-

प्र.1) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) पेड न्युज म्हणजे काय?
- ब) भारतातील दोन राष्ट्रीय राजकीय पक्षांची नावे सांगा.
- क) प्रिंट माध्यमाचे दोन प्रकार लिहा.
- ड) पेड न्युज चे दोन प्रकार लिहा.
- इ) माध्यमीकरणाची व्याख्या लिहा.
- फ) माध्यमाचे दोन प्रकार सांगा.
- य) सार्वजनिक मत म्हणजे काय?
- र) सोशल मिडीयाचे दोन प्रकार सांगा.
- ल) सार्वजनिक मताबाबत माध्यमांचे दोन कर्तव्ये लिहा.
- व) माध्यमीकरणाच्या दोन पद्धती लिहा.

प्र.2) 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[16]

- अ) सार्वजनिक मताची निर्मिती
- ब) सोशल मिडीया वॉर रुम
- क) जाहिरात
- ड) लोकसभा निवडणूक 2014 व माध्यमे
- इ) पेड न्युज बाबत बंधने
- फ) लोकसभा 2019 निवडणूक व माध्यमे

प्र.3) 100 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन)

[18]

- अ) माध्यमांचे सॅच्युरेशन म्हणजे काय ?
- ब) राजकारणाचे माध्यमीकरण ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) राजकीय पक्षातील मिडीयाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) पेड न्युज चे तोटे लिहा.

प्र.4) 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- अ) सार्वजनिक मतावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- ब) भारतीय राजकीय प्रक्रियेत पत्रकारितेचे महत्व स्पष्ट करा.
- क) राजकीय पत्रकारिते समोरील आव्हाने स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3771

[Total No. of Pages : 2

[5961]-442

S.Y.B.A.

HISTORY

**SEC-2B - Popular Indian Culture
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24177)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 200 words. (any one) **[10]**

a) What is High culture? Explain with examples.

OR

b) Write information about modern Indian Theatre.

Q2) Answer the following questions in 200 words. (any one) **[10]**

a) Explain the Role of the Internet in the propagation of Indian culture.

OR

b) Explain the importance of Mythological stories in Indian culture.

Q3) Short note (any one) **[5]**

a) Film and Television Institute of India (F.T.I.I.).

OR

b) National Festivals.

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

PA-3771

[5961]-442

S.Y.B.A.

HISTORY

SEC-2B - Popular Indian Culture
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24177)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवतात.
-

प्र.1) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा (फक्त 1) [10]

अ) उच्च संस्कृती म्हणजे काय हे उदाहरणासह स्पष्ट करा.

किंवा

ब) आधुनिक भारतीय रंगमंच याबद्दल माहिती लिहा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त 1) [10]

अ) भारतीय लोकप्रिय संस्कृतीच्या प्रचार – प्रसारामध्ये इंटरनेटची भूमिका स्पष्ट करा.

किंवा

ब) पौराणिक कथांचे भारतीय संस्कृतीमध्ये असणारे महत्त्व विशद करा.

प्र.3) टिपा लिहा. (कोणतीही 1) [5]

अ) भारतीय फिल्म आणि टेलिव्हिजन संस्थान (F.T.I.I.)

किंवा

ब) राष्ट्रीय सण

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3772

[Total No. of Pages : 2

[5961]-443

S.Y.B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES
DSE-1(B) SPL.-1 : India's Internal Security-II
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - IV) (24271)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words each. (Any Three) **[3×5=15]**

- a) Explain in brief Background of Article 370.
- b) Explain the Naxalism in Bihar.
- c) Explain the Meaning and Concept of Terrorism.
- d) Explain the Meaning and Concept of Cyber Crime.
- e) What is Counter-Terrorism?

Q2) Answer the following question in 300 words each. (any one) **[1×15=15]**

- a) Explain in detail the Problem of Jammu and Kashmir issue.
- b) What are the Causes of Terrorism? Explain.

Q3) Answer the following questions in 200 words each. (Any Two) **[2×10=20]**

- a) Explain the Strategic and Military Importance of Jammu and Kashmir.
- b) Describe in brief the Naxalite movement in Maharashtra and state the measures taken by the government.
- c) What are the Preventive measures of Terrorism?
- d) What are the Events of Cyber Crime and provision against cyber Crime?

Q4) Write Short Notes (Any Four)

[4×5=20]

- a) Article 35-A
- b) Naxalism
- c) Nature of Terrorism
- d) Counter Terrorism Policy
- e) Cyber Crime Laws
- f) Article 370

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3772

[5961]-443

S.Y.B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES
DSE-1(B) SPL.-1 : India's Internal Security-II
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - IV) (24271)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन) **[3×5=15]**

- अ) कलम 370 ची पार्श्वभूमी थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ब) बिहार मधील नक्षलवाद स्पष्ट करा.
- क) दहशतवादाचा अर्थ आणि संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) सायबर गुन्ह्यांचा अर्थ व संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) प्रतिदहशतवाद म्हणजे काय?

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा. (कोणतेही एक) **[1×15=15]**

- अ) जम्मू आणि काश्मीरची समस्या सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) दहशतवादाची कारणे कोणती? स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा. (कोणतेही दोन) **[2×10=20]**

- अ) जम्मू आणि काश्मीरची सामरिक आणि लष्करी महत्व स्पष्ट करा.
- ब) महाराष्ट्रातील नक्षलवादी चळवळ थोडक्यात सांगून सरकारने केलेल्या उपाय योजना सांगा.
- क) दहशतवादा विरुद्धचे प्रतिबंधात्मक उपाय कोणते?
- ड) सायबर गुन्ह्यांच्या घटना आणि त्या विरुद्धच्या तरतुदी कोणत्या?

प्र.4) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) **[4×5=20]**

- अ) कलम 35-अ
- ब) नक्षलवाद
- क) दहशतवादाचे स्वरूप
- ड) प्रति दहशतवादाचे धोरण
- इ) सायबर गुन्ह्यांसंबंधीचे कायदे
- फ) कलम 370

Total No. of Questions :4]

SEAT No. :

PA-3773

[Total No. of Pages : 3

[5961]-444

S.Y.B.A.

MATHEMATICS

DSE 2B : MS-4 : Computational Geometry

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24342)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any five of the following: [10]

- a) Write a 2×2 transformation matrix that represent shearing in y direction by 7 and apply it on the point $A[0 \ 3]$.
- b) Find the image of point $P[3 \ 1]$ under the rotation by an angle 50° about the origin.
- c) Define the term 'Overall scaling'. Give an example of overall scaling transformation.
- d) State the term 'Plane geometric projection'.
- e) Write the parametric equation of line passing through the points (2,3) and (4,-3).
- f) Write the methods for representation of spline curves.
- g) Find an angle $\delta\theta$ to generate 24 equally spaced points on the circle $x^3 + y^2 = 81$.

Q2) Attempt any four of the following. [20]

- a) Find the combined 2×2 transformation matrix for the following sequence of transformations.
  - i) Rotation about the origin through an angle 50° .
  - ii) Shearing in y direction by -2.1 units.
- b) A line segment joining the points $A[3 \ 4]$ and $B[5 \ 6]$ is transformed to the line segment $A'B'$ by transformation matrix $T = \begin{pmatrix} 2 & 1 \\ 1 & 4 \end{pmatrix}$. Find the midpoint of line $A'B'$.
- c) Find the transforme image $\Delta A * B * C *$ of the triangle ABC with vertices $A[1 \ 1], B[2 \ 2], C[3 \ 3]$ obtained by rotating through an angle 90° about the point $[2 \ 4]$.

P.T.O.

- d) Find the transformed image the line segment joining $A[0 \ 0 \ 1]$, $B[2 \ 1 \ 0]$ obtained by rotating about y axis through an angle 90° .
- e) Determine the transformation matrix for trimetric projection formed by rotation about y axis through an angle 45° , followed by rotation about x axis through 60° , followed by orthogonal projection on $z = 0$ plane. Apply it on the object $X_0 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 1 \\ -1 & 5 & 2 & 1 \\ 3 & -2 & 1 & 1 \end{pmatrix}$
- f) Determine the parametric equation of a Be' zier curve determined by control points $B_0[1 \ 1]$, $B_1 = [2 \ 3]$, $B_2 = [4 \ 3]$ and $B_3[3 \ 1]$.

Q3) Attempt any four of the following:

[20]

- a) A circle $x^2 + y^2 = r^2$ having area 49cm^2 is transformed using linear transformation $T = \begin{bmatrix} 1 & 2 \\ -1 & 2 \end{bmatrix}$. Find the area of transformed circle.

- b) Let $X = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 1 & 1 \\ 1 & 0 & 1 & 1 \\ 5 & 5 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 & 1 \\ 1 & 0 & 0 & 1 \\ 5 & 5 & 0 & 1 \end{bmatrix}$. Find the cabinet projection of X with $\alpha = 30^\circ$.

- c) Write an algorithm to generate uniformly spaced n points on a parabolic segment $y^2 = 4ax$ in the first quadrant for the given range of x co-ordinate.
- d) Let $A[1 \ 0 \ 1]$, $B[0 \ -1 \ 4]$ and $C[3 \ 3 \ 0]$ be vertices of triangle ABC . Find the perspective projection of ΔABC onto $z = 0$ plane with center of projection at $Z_c = 10$ on the z axis

- e) Find the concatenated transformation matrix for the following sequence of transformations.
- Translation by $-2, 3$ and 5 units along x, y and z axes respectively.
  - Perspective projection on $z = 0$ plane from the center of projection on z axis at $z_c = 50$.
- f) Find the transformed image $\Delta A^* B^* C^*$ of the triangle ABC with vertices $A[2 \ 2], B[3 \ -3], C[0 \ 0]$ obtained by rotating through an angle 90° about the point $[1 \ -1]$.

Q4) Attempt any two of the following. **[20]**

- Generate uniformly spaced 5 points on the arc of a circle $x^2 + y^2 = 49$ in the first quadrant.
- Generate uniformly spaced 7 points on the arc of an ellipse $\frac{x^2}{25} + \frac{y^2}{16} = 1$ in the first quadrant.
- Find the concatenated transformation matrix for the following sequence of transformations and apply it on point $P[3 \ 2 \ 1]$
  - Translation in x, y and z direction by $-1, 2$ and 1 units respectively.
  - Rotation about axis by 90°
  - Reflection in xy plane.
- Find the concatenated transformation matrix for reflection through the line $y - 2x - 4 = 0$ Apply it to find transformed image of ΔABC , where $A[-1 \ 1], B[0 \ 4]$ and $C[-2 \ 0]$.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3774

[5961]-445

[Total No. of Pages : 2

S.Y.B.A.

PHILOSOPHY

DSE-2B : Modern Western Philosophy (Special-2)
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24422)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write answers to the following questions in 100 words (Any three) [15]

- a) Explain Descartes' idea of innate.
- b) State John Locke's reasons for rejecting Descartes' conception of innate.
- c) Briefly state Spinoza's Moral Philosophy.
- d) Explain Kant's concept of 'Understanding'
- e) Briefly analyze Berkeley's statement, 'Esse Est Percipi.'

Q2) Write answers to the following questions in 100 words. (Any three) [15]

- a) State Spinoza's pantheism.
- b) Elaborate Descartes' thoughts on soul.
- c) Discuss Hume's ideas of 'Impressions' and 'Imaginations'.
- d) Explain John Locke's Tabula Rasa Idea in brief.
- e) Elaborate Hegel's concept of dialectical development.

Q3) Write short notes. (Any two) [20]

- a) Concept of 'Attribute' and 'Mode' - Spinoza.
- b) Skepticism - Descartes.
- c) Absolute idea - Hegel.
- d) Causation Theory - Hume

Q4) Write the answer to the following questions in 400 words. (Any one) [20]

- a) Discuss in detail Kant's concept of Categorical Imperative.
- b) Discuss in detail Descartes' body-mind theory.

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3774

[5961]-445

S.Y.B.A.

PHILOSOPHY

DSE-2B : Modern Western Philosophy (Special-2)

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24422)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) देकार्तची जन्मजात कल्पना विशद करा.
- ब) जॉन लॉकने देकार्तची जन्मजात कल्पना नाकारव्याची कारणे सांगा.
- क) स्पिनोझाचे नैतिक तत्त्वज्ञान थोडक्यात सांगा.
- ड) कांटची 'आकलन' संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) बकल्लेच्या 'अस्तित्व म्हणजे प्रत्यय' विधानाचे थोडक्यात विश्लेषण करा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) स्पिनोझाचा 'सर्वेश्वरवाद' सांगा.
- ब) देकार्तचे आत्म विषयक विचार विशद करा.
- क) ह्यूमच्या 'ठसे आणि कल्पना' विचारांची चर्चा करा.
- ड) जॉन लॉकची 'कोरी पाटी कल्पना' (Tabula Rasa) थोडक्यात सांगा.
- इ) हेगेलची 'द्वंद्व-विकास' कल्पना विशद करा.

प्र.3) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- अ) 'गुण' व 'विकार' संकल्पना - स्पिनोझा
- ब) संशयवाद - देकार्त
- क) निरपेक्ष कल्पना-हेगेल
- ड) कारण सिद्धांत - ह्यूम

प्र.4) खालील प्रश्नाचे 400 शब्दांत उत्तर लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- अ) कांटच्या निरूपाधिक आदेश संकल्पनेची सविस्तर चर्चा करा.
- ब) देकार्तच्या शरीर - मन विषयक सिद्धांताचे सविस्तर विवेचन करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3775

[5961]-446

[Total No. of Pages : 4

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

**G2-CC1D (3)-An Introduction to Political Ideologies
(2019 Pattern) (Semester - IV) (Credit System) (24164)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any Eight questions (20 words)

[16]

- a) In which book has Karl Marks elaborated his views on the state?
- b) Dr B.R. Ambedkar advocated which democratic system.
- c) What types of non-violence did Mahatma Gandhi mentioned.
- d) Name any four Indian intellectuals advocated feminism?
- e) According to Mahatma Gandhi what is non violence?
- f) What is class, According to Karl Marks?
- g) In which century did feminism emerge?
- h) Write the Satyagraha tools of Mahatma Gandhi
- i) What is "Surplus Value"?
- j) Name two books of Dr. Babasaheb Ambedkar

P.T.O.

Q2) Attempt any four questions (50 words)

[16]

- a) Thought at mahatma phule on Caste System.
- b) Mahatma Gandhi's views on 'truth'.
- c) How did feminism develop? Explain
- d) Explain karl marx's concept of class
- e) Explain the concept of feminism
- f) Review at Dr. Babasaheb Ambedkars views on Equality

Q3) Attempt any three questions (100 words)

[18]

- a) Reveiw the Liberal feminism
- b) Explain econmic thought of mahatma Gandhi
- c) Explain the position of women in Patriarchal system.
- d) Tak a review of Neo-murxism.

Q4) Attempt any two quesitons (200 words)

[20]

- a) Review the theory 'Surplus value' of marx's
- b) Evalute Mahatma Gandhis thoughts
- c) Explain Babasaheb Ambedkar's views on 'Parliamentary Democracy?

Total No. of Questions : 4]

PA-3775

[5961]-446

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

G2-CC1D (3)-An Introduction to Political Ideologies
(2019 Pattern) (Semester - IV) (Credit System) (24164)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (20 शब्दांत)

[16]

- अ) मार्क्स ने आपले राज्यविषयक विचार कोणत्या ग्रंथात मांडले आहेत?
- ब) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कोणत्या लोकशाही पद्धतीचा पुरस्कार करतात?
- क) म. गांधीनी अहिंसेचे कोणते प्रकार सांगितले आहेत?
- ड) स्त्रीवादाचा पुरस्कार करणाऱ्या कोणत्याही चार भारतीय तत्ववेत्त्याची नावे सांगा.
- इ) म. गांधीजीच्या मते अहिंसा म्हणजे काय?
- फ) मार्क्स च्या मते वर्ग म्हणजे काय?
- य) स्त्रीवादाचा उदय कोणत्या शतकात घडून आला?
- र) महात्मा गांधीजीची सत्याग्रहाची चार साधने लिहा.
- ल) अतिरिक्त मूल्य म्हणजे काय?
- व) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकराच्या कोणत्याही दोन ग्रंथाची नावे लिहा?

प्र.2) कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (50 शब्दांत)

[18]

- अ) महात्मा फुले यांचे जातीव्यवस्थेविषयक विचार स्पष्ट करा.
- ब) म. गांधीचे सत्यविषयक विचार स्पष्ट करा.
- क) स्त्रीवादाचा विकास कशाप्रकारे घडून आला ते सांगा.
- ड) मार्क्सची 'वर्ग' संकल्पना विशद करा.
- इ) 'स्त्रीवाद' संकल्पना स्पष्ट करा.
- फ) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या समता विषयक विचारांचा आढावा घ्या.

प्र.3) कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (100 शब्दांत)

[16]

- अ) उदारमतवादी स्त्रीवादाचा आढावा घ्या.
- ब) म. गांधी यांचे आर्थिक विचार स्पष्ट करा.
- क) पितृसत्ताक व्यवस्थेतील स्त्रियांचे स्थान विशद करा.
- ड) नव मार्क्सवादाचा सविस्तर आढावा घ्या.

प्र.4) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (200 शब्दात)

[20]

- अ) मार्क्सच्या अतिरिक्त मुख्य सिद्धांताचा आढावा घ्या.
- ब) म. गांधीच्या विचारांचे मूल्यमापन करा.
- क) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे संसदीय लोकशाही विषयक विचार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4262

[Total No. of Pages : 4

[5961]-447

S.Y. B.A.

**ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND
ARCHAEOLOGY (General Paper - II)**

**CC-2D : Socio-Economic Institutions of Ancient India
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24183)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 300 words (Any one) : [15]

- a) Take a review of the Ancient Indian Ashram system.

OR

- b) Discuss the various types of marriages in Ancient India.

Q2) Answer the following questions in 300 words. (Any one) : [15]

- a) Take a review of various Universities in Ancient India.

OR

- b) Discuss about the Industries in Ancient India.

Q3) Answer the following questions in 200 words (Any two) : [20]

- a) Take a review of the life of women in Ancient India.
- b) State the importance of Ancient Indian Sacraments.
- c) Explain the nature of internal trade in Ancient India.
- d) State the various phases of the development of Ancient Indian Coins.

P.T.O.

Q4) Short Notes (Any four) :

[20]

- a) Demerits of Varna system.
- b) Gurukula education system.
- c) Ancient Indian Agriculture.
- d) Guilds.
- e) India - South East Asia Trade.
- f) Ancient Weights.

Total No. of Questions: 4]

PA-4262

[5961]-447

S.Y. B.A.

प्राचीन भारतीय इतिहास, संस्कृती आणि पुरातत्वशास्त्र
(General Paper - II)

CC-2D : प्राचीन भारतातील सामाजिक व आर्थिक संस्था
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24183)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1)** खालील प्रश्नाचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) : [15]
अ) प्राचीन भारतीय आश्रमव्यवस्थेचा आढावा घ्या.
किंवा
ब) प्राचीन भारतात अस्तित्वात असलेल्या विविध विवाह प्रकारांची चर्चा करा.
- प्रश्न 2)** खालील प्रश्नाचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) : [15]
अ) प्राचीन भारतातील विविध विद्यापीठांचा आढावा घ्या.
किंवा
ब) प्राचीन भारतीय उद्योगांविषयी चर्चा करा.
- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नाचे 200 शब्दात उत्तर द्या. (कोणतेही दोन) : [20]
अ) प्राचीन भारतीय स्त्री-जीवनाचा आढावा घ्या.
ब) प्राचीन भारतीय संस्कारांचे महत्त्व सांगा.
क) प्राचीन भारताच्या अंतर्गत व्यापाराचे स्वरूप स्पष्ट करा.
ड) प्राचीन भारतातील नाण्यांच्या विकासाचे विविध टप्पे सांगा.

प्रश्न 4) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) :

[20]

- अ) वर्णव्यवस्थेचे दोष
- ब) गुरुकुल शिक्षण पद्धती
- क) प्राचीन भारतीय शेती
- ड) श्रेणी
- इ) भारत-आग्नेय आशिया व्यापार
- फ) प्राचीन मापे

Total No. of Questions :5]

SEAT No. :

PA-3777

[5961]-448

[Total No. of Pages : 2

S.Y.B.A.

FUNCTIONAL ENGLISH

**Advanced writing Skills and Introduction to Electronic Media
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24851) (Paper-III)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any two of the following.

[16]

- a) You are supposed to be the university Representative of your college your Principal has asked you to conduct a survey of the facilities available on the college campus. Present your report to the Principal considering the following points.
  - * Library
  - * Laboratories
  - * Canteen
  - * Playing Ground
  - * Health facilities
- b) Rotary club of your city organized 'Road safety Rally.' You are the reporter of a local newspaper write a News Report of the rally by considering following points:
  - * Time and date
  - * Objectives
  - * Nature of the activity
  - * Participants
- c) What is a News Report? State main points to be considered in drafting a News Report.

Q2) a) Attempt any one of the following.

[10]

- i) Recently, your college held a seminar on Education After COVID-19. Write an anchoring script of the seminar by considering the following points.
  - * Introduction of the Programme
  - * Felicitation
  - * Speeches
  - * Vote of thanks
- ii) Explain the outline of anchoring script.

P.T.O.

- b) Attempt any one of the following [10]
- i) Write a short note on 'Blogwriting'
  - ii) Write a 'Blog' on the 'use of ICT in Teaching and Learning'

- Q3)** Attempt any two of the following. [12]
- a) What are the functions of a Radio studio?
  - b) Radio is a medium of Education. Explain.
  - c) What is a Radio Talk? Explain with examples.

- Q4)** Attempt any two of the following. [12]
- a) TV is a medium of information. Explain.
  - b) What are the functions of a TV studio?
  - c) Consider Television as an effective medium for language education. Discuss and comment on the present situation of Television in India in this regard.

- Q5)** Attempt any two of the following. [10]
- a) Compare Radio and Television as effective media for entertainment.
  - b) What are the disadvantages of News on Television?
  - c) What is the essential difference between the 'use of language' for Radio and for Television Programmes?

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3778

[5961]-449

[Total No. of Pages : 1

S.Y.B.A.

MARATHI (मराठी)

MODERN INDIAN LANGUAGES

MIL-2 : नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांसाठी मराठी
(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24011)

वेळ : 2 तास/

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) संज्ञापनातील नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांचे स्थान स्पष्ट करा.

[10]

किंवा

नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांच्या विविध प्रकारांचा थोडक्यात आढावा घ्या.

प्र.2) ब्लॉग लेखनाचे वेगळेपण विशद करा.

[10]

किंवा

व्यावसायिक पत्रव्यवहाराचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.2) खालीलपैकी कोणतीही एक टीप लिहा.

[5]

अ) नवमाध्यमे आणि समाजमाध्यमांविषयक दक्षता

ब) ट्विटर

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PA-3779

[Total No. of Pages : 2

[5961]-450

S.Y.B.A.

URDU

DSE-1B History of Urdu Literature (Poetry)
(2019 Credit Pattern) (Semester-IV) (24071)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

ہدایات : تمام سوالات لازمی ہیں۔
نمبرات بائیں جانب درج ہیں۔

[15] سوال نمبر ۱۔ ”غزل اردو شاعری کی آبرو ہے“ اپنے خیالات کا مدلل اظہار کیجئے۔

یا
1900 تا 1990 اردو شاعری کے اہم شعراء کا ایک سرسری جائزہ لیجئے۔

[15] سوال نمبر ۲۔ اصغر کی شاعری پر نقد و تبصرہ کیجئے۔

یا
اصغر گوٹڈوی کی غزل گوئی کی خصوصیات پر روشنی ڈالئے۔

[15] سوال نمبر ۳۔ اردو میں رباعی کے آغاز و ارتقاء کا جائزہ لیتے ہوئے صنف رباعی کا فنی جائزہ لیجئے۔

یا
اردو میں رباعی کے آغاز و ارتقاء کا جائزہ لیتے ہوئے امجد کی رباعی گوئی پر تبصرہ کیجئے۔

[15] سوال نمبر ۴۔ ”ناصر کاظمی کی شاعری میں میر تقی میر کی شاعری کا حسین امتزاج ملتا ہے۔“ اس بیان پر تنقیدی جائزہ لیجئے۔

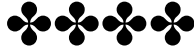
یا
غزل میں ناصر کاظمی کی فنکارانہ صلاحیتوں کی نشاندہی کیجئے۔

P.T.O.

[10]

سوال نمبر ۵۔ کسی دو پر نوٹ لکھئے۔

- (a) صنف رباعی
(b) آزادی کے بعد اردو نظم
(c) اصغر کی صوفیانہ شاعری
(d) ناصر کاظمی کی غزل گوئی

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3780

[Total No. of Pages : 4

[5961]-451

S.Y.B.A.

ECONOMICS

DSE-1B : Micro Economics - II

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24151)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in the 20 words each.(Any 8) **[16]**

- a) What does it mean by wage?
- b) Define welfare economics.
- c) What does it mean by total cost?
- d) Define perfect competition.
- e) Define Duopoly.
- f) What is mean by Market?
- g) What is mean by fixed cost?
- h) What does it mean by innovation?
- i) Define Rent.
- j) What does it mean by marginal Productivity?

Q2) Answer the following questions in the 50 words each. **[16]**

- a) Explain the importance of opportunity cost.
- b) Explain the features of Monopoly.
- c) State the concept of Quasi Rent.
- d) Explain the concept of Gross Interest.
- e) State the concept of total variable cost.
- f) Explain the concept of Product difference.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 100 words (Any 3)

[18]

- a) Why is long-run average cost curve 'U'shaped?
- b) Explain the types of price discrimination.
- c) Explain the modern theory of wages.
- d) State the Amartya Sen thought on welfare economics.

Q4) Answer the following questions in the 200 words (Any 2)

[20]

- a) State the short run equilibrium under monopoly.
- b) Explain the uncertainty bearing theory of profit.
- c) Explain the Classification of market structure.

Total No. of Questions : 4]

PA-3780

[5961]-451

S.Y.B.A.

ECONOMICS

DSE-1B : Micro Economics - II

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24151)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास/

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा.(कोणतेही आठ)

[16]

- अ) वेतन म्हणजे काय?
- ब) कल्याणकारी अर्थशास्त्राची व्याख्या द्या.
- क) एकूण खर्च म्हणजे काय?
- ड) पूर्ण स्पर्धेची व्याख्या द्या.
- इ) द्विविक्रेताधिकाराची व्याख्या द्या.
- फ) बाजार म्हणजे काय?
- य) स्थिर खर्च म्हणजे काय?
- र) नवप्रवर्तन म्हणजे काय?
- ल) खंडाची व्याख्या द्या.
- व) सिमांत उत्पादकता म्हणजे काय?

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा.(कोणतेही चार)

[16]

- अ) संधीत्याग खर्चाचे महत्व स्पष्ट करा.
- ब) मत्तेदारीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- क) आभासी खंड ही संकल्पना सांगा.
- ड) सकळ व्याज ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) एकूण बदलता खर्च ही संकल्पना सांगा.
- फ) वस्तु भेद ही संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा.(कोणतेही तीन)

[18]

- अ) दिर्घकालीन सरासरी खर्च वक्र इंग्रजी मधील 'U' आकाराचा का असतो?
- ब) मुल्यभेदाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- क) वेतनाचा आधुनिक सिध्दांत स्पष्ट करा.
- ड) अमर्त्य सेन यांचे कल्याणकारी अर्थशास्त्र विषयीचे विचार सांगा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा.(कोणतेही दोन)

[20]

- अ) मत्तेदारीतील अल्पकालीन संतुलन सांगा.
- ब) नफ्याचा अनिश्चितता वहन सिध्दांत स्पष्ट करा.
- क) बाजार संरचनेचे वर्गीकरण स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3781

[5961]-452

[Total No. of Pages : 4

S.Y.B.A.

GEOGRAPHY

**DSE-1B Gg.210(B) : Population Geography - II
(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24202)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams whenever necessary.*
- 4) *Use of Map stencil is allowed.*

Q1) Write Answer to the following questions in 20 words each.(Any 8) **[16]**

- a) Write the definition of Minimum population.
- b) Write two measures of population control suggested by the Malthus.
- c) Write any two problems of Indian population growth.
- d) Write a definition of birth control policy.
- e) Which is the apex body for determining the health Index in India.
- f) Write the name of any two countries with Human Development Index in top ten in the world rankings?
- g) What is the level of Measuring human Development Index?
- h) Write the names of any two ancient cities in India.
- i) Write the names of any two cities established by the British.
- j) Write any two environmental issues of Urbanization.

Q2) Write notes in about about 50 words each (Any three). **[18]**

- a) Benefits of optimum Population.
- b) National Populaion Policy.
- c) Gender Development Index.
- d) Urbanization and Crime.

P.T.O.

Q3) Write the Answer following questions in 100 words each (Any two) [16]

- a) Explain the characteristics of over Population.
- b) Explain the background of the concept of Population as a social capital.
- c) Explain the impact of Urbanization on the environment.

Q4) Write the Answer following questions in 300 words each (any one) [20]

- a) Explain in detail the theory of Malthus about Population growth.
- b) Write the Problems of Urbanization in India.

Total No. of Questions : 4]

PA-3781

[5961]-452

S.Y.B.A.

GEOGRAPHY

DSE-1B Gg.210(B) : Population Geography - II
(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24202)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
  - 4) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
-

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) न्यूनतम लोकसंख्येची व्याख्या लिहा.
- ब) माल्थसने सुचविलेले लोकसंख्या नियंत्रणाचे दोन उपाय लिहा.
- क) भारतीय लोकसंख्येच्या वाढीच्या कोणत्याही दोन समस्या सांगा.
- ड) जनन नियंत्रक धोरणची व्याख्या लिहा.
- इ) भारतामध्ये आरोग्य निर्देशांक निश्चित करणारी शिखर संस्था कोणती आहे?
- फ) जागतिक क्रमवारीत पहिल्या दहामध्ये मानव विकास निर्देशांक असलेल्या कोणत्याही दोन देशांची नावे लिहा.
- य) मानवी निर्देशांक मोजणी करण्याची पातळी काय आहे?
- र) भारतातील कोणत्याही दोन प्राचीन शहरांची नावे लिहा.
- ल) ब्रिटीशांनी वसवलेल्या कोणत्याही दोन शहरांची नावे लिहा.
- व) नागरीकरणाच्या कोणत्याही दोन पर्यावरणीय समस्या लिहा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात टिपा लिहा. (कोणतेही तिन) [18]

- अ) पर्याप्त लोकसंख्येचे फायदे
- ब) राष्ट्रीय लोकसंख्या धोरण
- क) लिंग विकास निर्देशांक
- ड) नागरीकरण आणि गुन्हेगारी

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [16]

- अ) अतिरीक्त लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) लोकसंख्या एक सामाजिक भांडवल या संकल्पनेची पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.
- क) नागरीकरणाचे पर्यावरणावरील परिणाम स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा. [20]

- अ) कार्ल मार्क्सचा लोकसंख्या विषयक सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ब) भारतातील नागरीकरणाच्या समस्या लिहा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-4217

[Total No. of Pages : 2

[5961]-453

S.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

SEC-2B : Basics of Indian Constitution

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24444)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write answers of the following questions in 200 words (Any one) : [10]

- a) Explain the Directive principles of foreign policy?
- b) Explain the demerits of fundamental duties?

Q2) Write answers of the following questions in 200 words (Any one) : [10]

- a) Explain the Social Directive principles of state policy?
- b) Explain the Fundamental Duties.

Q3) Write notes (Any one) : [5]

- a) Importance of Fundamental duties.
- b) Importance of Directive principles of state policy.

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

PA-4217

[5961]-453

S.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

SEC-2B : Basics of Indian Constitution

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24444)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

-
-
- प्रश्न 1)** खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त 1) : [10]
- अ) राज्याच्या धोरणाची परराष्ट्र संबंध विषयक मार्गदर्शक तत्त्वे लिहा.
ब) मूलभूत कर्तव्यांचे दोष स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2)** खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त 1) : [10]
- अ) राज्याच्या धोरणाची सामाजिक मार्गदर्शक तत्त्वे स्पष्ट करा.
ब) मूलभूत कर्तव्ये स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3)** टिपा लिहा. (कोणतेही एक) : [5]
- अ) मूलभूत कर्तव्यांचे महत्त्व
ब) राज्याच्या धोरणाच्या मार्गदर्शक तत्त्वांची उपयुक्तता.

ॐॐॐॐ

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3783

[5961]-454

[Total No. of Pages : 2

S.Y.B.A.

MARATHI (मराठी)

CC-1D (3) भाषिक कौशल्य विकास आणि आधुनिक मराठी साहित्यप्रकार :ललितगद्य
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24023)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

प्र.1) पाच पैकी तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत लिहा.

[15]

- अ) गुगलचे स्वरूप स्पष्ट करा.
ब) यु ट्यूब म्हणजे काय?
क) ललित गद्य म्हणजे काय?
ड) 'शब्दभ्रम व अर्थभ्रम' आशय स्पष्ट करा.
इ) संध्या रंगारी यांच्या 'पाखरं' या ललितलेखातील समाजजीवन चित्रित करा.

प्र.2) तीनपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांपर्यंत लिहा.

[20]

- अ) गुगल क्वालरूमचे फायदे स्पष्ट करा.
ब) ललित गद्याचे प्रकार लिहा.
क) इ.स. 1990 नंतरच्या ललित गद्याची वाटचाल स्पष्ट करा.

P.T.O.

प्र.3) तीनपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांपर्यंत लिहा.

[20]

- अ) शांता शेळके यांच्या 'ग्रंथप्रेम' हा केवळ छंद नाही तर धर्म असल्याची प्रचिती येते. थोडक्यात लिहा.
- ब) 'सहावे सुख' या ललितलेखाचा आशय तुमच्या शब्दात उलगडून दाखवा.
- क) 'हया न्हैच्या पैलतडी' या लेखात गावाविषयीची आठवण कशाप्रकारे व्यक्त होते.

प्र.4) दोनपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांपर्यंत लिहा.

[15]

- अ) 'तुझ्या नादानं पाहिली, तुझीच रे पंढरी' या लेखाचा आशय सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) साहित्यरंग मधील कोणत्याही पाच ललितलेखांचा आशय विशद करा.

Total No. of Questions : 3

SEAT No.

PA-4228

Total No. of Pages : 2

[5961]- 455

S.Y.B.A. (Semester-IV)

Arabic

CC-1D:Grammar and Translation

(2019 Pattern) (24141)

Total Marks : 70]

[Time : 2½ Hours

Instructions to candidates :

- 1) *Attempt all questions.*
- 2) *Figures to the right side indicate full marks.*

Q.1 Define and Illustrate any three of the following Grammar . [30]

- (a) جمع مُذَكَّرٍ سَالِمٍ مَوْنَتٍ سَالِمٍ وَمُكْسَّرٍ-
- (b) الظرف والمكان-
- (c) الأسم الموصوف-
- (d) أدوات الاستفهام-

Q.2 Translate the following Passage into English only : [20]

تَجَلِّسُ عَا لَشْةً عَلَى الْكَرْرَسِيِّ وَتَقْرَأُ الدَّرْسَ الْجَدِيدَ. سَوْفَ كَيْفَتَّحُ الْفَرَّاشُ بَابَ الْمَكْتَبِ فِي الصَّبَاحِ. هَلْ تَسْكُنُ فِي ذَالِكِ الْبَيْتِ الْكَبِيرِ؟ هَلْ تَقْرَأُ وَتَكْتُبُ الْعَرَبِيَّةَ فِي فَصْلِكَ؟ لَا لَيْسُ كُنْ مَا جِدُّ فِي هَذَا الْبَيْتِ. إِذْهَبُ إِلَى عُرْفَتِكَ وَأَقْرَأُ كِتَابَكَ. يَا مَا جِدُّ اجْلِسْ عَلَى مَكْتَبِكَ وَأَقْرَأُ الدَّرْسَ الْجَدِيدَ افْتَحْ كُرَّاسَتَكَ وَأَكْتُبْ مَقَالَةً قَصِيَّةً. يَا فَا طِمَّةً إِذْهَبِي إِلَى الْمَدْرَسَةِ فِي الصَّبَاحِ وَالْعَبِي فِي الْحَدِّ يَفَّةً فِي الْمَسَاءِ. أَكْتُبِ اسْمَكَ عَلَى الْكُرَّاسَةِ الْجَدِيدَةِ.

Q.3 Translate the following Passage into Arabic only : [20]

These American engineers are very hardworking. The president called the Iranian diplomats for an important meeting. The lecturers of the university returned to their homes in the evening. The Army men killed many terrorists in the mountains. I read many English magazines last month. The nurses are working in those hospitals. The students go to different libraries in the evening.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3785

[Total No. of Pages : 4

[5961]-456

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

**DSE-1B : Western Political Thought
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24161)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any eight questions

[16]

- a) Give the two demerits of Social Contract theory of Rousseau's.
- b) Who wrote the book 'The Emile'.
- c) In Hegel dialectic stands on its head, dialectical Materialism turned it right way up who's say.
- d) Name two important book of Heqel.
- e) State the two kinds of freedom suggested by J.S. Mill.
- f) State the eligibility of voter as suggested by J.S. Mill.
- g) Why does Marx consider for state as an Instrument Exploitation in the land of Ruling Class?
- h) Who wrote Communist Manifesto
- i) Give the two demerits of state of Nature Russeau's.
- j) Define Class-Struggle in Marxism.

P.T.O.

Q2) Attempt any four questions in (50 words). **[16]**

- a) Rousseau's view's on Government.
- b) Rousseau's state of Nature.
- c) Hegel's concept of Rights and Liberty.
- d) Hegel's Contribution of Political thought.
- e) J.S. Mill's views on Utilitarianism.
- f) Marxian concept of class struggle.

Q3) Attempt any three questions in (100 words). **[18]**

- a) Explain Rousseau's concept of General will.
- b) Explain Hegels views on Idealism.
- c) Discuss J.S. Mill's thought on Liberty.
- d) Explain Marxian views on Revolution.

Q4) Attempt any two questions (500 words). **[20]**

- a) Discuss the Hegel's dialecticism.
- b) Explain J.S. Mill's concept of Representative Government.
- c) critically examine the Marxian theory of Historical Materialism.

Total No. of Questions : 4]

PA-3785

[5961]-456

S.Y.B.A.

POLITICAL SCIENCE

DSE-1B : Western Political Thought

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24161)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) कोणतेही आठ प्रश्न सोडवा. (20 शब्दात)

[16]

- अ) रूसोच्या सामाजिक करार सिद्धातांचे दोन दोष सांगा.
- ब) 'दि एमिल' हा ग्रंथ कोणी लिहीला?
- क) हेगेलचा द्वंद्ववाद डोक्यावर उभा होता, तो मी पायावर उभा केला असे कोणी म्हटले आहे?
- ड) हेगेलच्या महत्वाच्या दोन ग्रंथांची नावे लिहा.
- इ) मिलने सुचविलेले स्वातंत्र्याचे दोन प्रकार सांगा.
- फ) मिलने सुचविलेले मतदारांच्या पात्रतेचे दोन निकष सांगा.
- य) राज्य हे राज्यकर्त्या वर्गाच्या हातातील पिळवणुकीचे साधन आहे असे मार्क्सला का वाटते?
- र) 'कम्युनिस्ट मॅनिफेस्टो' चे लेखक कोण?
- ल) रूसोच्या निसर्गावस्थेचे दोन दोष सांगा.
- व) मार्क्सवादातील वर्गकलहाची व्याख्या करा.

प्र.2) कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. (50 शब्दात)

[16]

- अ) रूसोचे शासन विषयक विचार
- ब) रूसोची निसर्गावस्था
- क) हेगेलची अधिकार आणि स्वातंत्र्य संकल्पना
- ड) हेगेलचे राजकीय विचारातील योगदान
- इ) जे. एस. मील उपयुक्ततावाद
- फ) मार्क्सची वर्ग संघर्षाची संकल्पना

प्र.3) कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. (100 शब्दात)

[18]

- अ) रूसोची सामान्य ईहा संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) हेगेलचे आदर्शवाद विषयक विचार स्पष्ट करा.
- क) जे.एस. मिलचे स्वातंत्र्याविषयक विचारांची चर्चा करा.
- ड) मार्क्सचे क्रांतीविषयक विचार स्पष्ट करा.

प्र.4) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. (500 शब्दात)

[20]

- अ) हेगेलच्या द्वंद्ववादाची चर्चा करा.
- ब) जे. एस. मिलचे प्रतिनिधिक शासनासंबंधीचे विचार स्पष्ट करा.
- क) मार्क्सच्या ऐतिहासिक भौतिकवादाचे टिकात्मक परीक्षण करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4199

[5961]-457

[Total No. of Pages : 2

S.Y. B.A.

DSE - 1B : PSYCHOLOGY OF ABNORMAL BEHAVIOUR - II

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24221)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figure to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words (Any four): **[20]**

- a) Write the symptoms of Schizophrenia.
- b) State the nature of Schizoaffective Disorder.
- c) Write the symptoms of Avoidant Personality disorder.
- d) What is the Bulimia Nervosa?
- e) State the long term effects of Alcohol.
- f) Write the causes of Internet Addiction Disorder.

Q2) Answer the following questions in 200 words (Any Two): **[20]**

- a) Explain the nature of Schizophrenia Disorder. State the diagnostics criteria of Schizophrenia disorder.
- b) Define Personality Disorder. Explain the characteristics of Personality Disorder.
- c) Describe the types of Sleep Disorder.
- d) Explain the types of Learning Disorder.

Q3) Answer the following questions in 400 words (Any One): **[20]**

- a) Answer in details the types of Dramatic, Emotional or Eccentric Behavior Personality Disorder.
- b) Explain the nature of Attention deficit Hyper-activity Disorder (ADHD). Write the Diagnostic criteria of ADHD.

Q4) Short notes on: **[10]**

- a) Schizoaffectiv Disorder.
- b) Delusional Disorder.
- c) Anorenia Nervosa.
- d) Gambling Disorder.

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-4199

[5961]-457

S.Y. B.A.

DSE - 1B : PSYCHOLOGY OF ABNORMAL BEHAVIOUR - II

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24221)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- छिन्नमनस्कता विकृतीचे लक्षणे लिहा.
- छिन्नभावात्मक विकृतीचे स्वरूप सांगा.
- प्रतिबंधात्मक व्यक्तिमत्व विकृतीचे लक्षणे लिहा.
- क्षुधातिरेक चेतापदशा म्हणजे काय?
- मद्य-प्राशनाचे दीर्घकालीन परिणाम सांगा.
- भ्रमणध्वनी आसक्ती विकृतीचे कारणे लिहा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- छिन्नमनस्कता विकृतीचे स्वरूप स्पष्ट करा. छिन्नमनस्कता विकृतीचे निदानात्मक निकष सांगा.
- व्यक्तिमत्व विकृतीची व्याख्या लिहा. व्यक्तिमत्व विकृतीचे वैशिष्ट्ये लिहा.
- निद्रा विकृतीच्या प्रकारांचे सविस्तर वर्णन करा.
- अध्ययन विकृतीचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांचे 400 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- नाटकी, भावनिक अथवा लहरी वर्तन व्यक्तिमत्व विकृतीचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.
- अतिक्रियाशीलता विकृती अथवा अवधान त्रुटीपुरक विकृतींचे स्वरूप स्पष्ट करा. अतिक्रियाशीलता विकृती अथवा अवधान त्रुटीपुरक विकृतीचे निदानात्मक निकष लिहा.

प्र.4) टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- छिन्नभावात्मक विकृती
- संभ्रान्ती विकृती
- क्षुधाभाव चेतापदसा
- जुगारी विकृती

Total No. of Questions :5]

SEAT No. :

PA-3787

[Total No. of Pages : 2

[5961]-458

S.Y.B.A.

ENGLISH

DSC-2B : Appreciating Poetry

**Mirage : An Anthology of English Poetry
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24332)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any Three of the following.

[15]

- a) What do you understand of the Duke's character in 'My Last Duchess'.
- b) Why has the speaker come to 'Byzantium' in 'Sailing to Byzantium'?
- c) Comment on the title of the poem 'Sailing to Byzantium'.
- d) How does wilfred owen describe the sun in the poem, 'Futility'?
- e) Explain the significance of the title, 'Futility'.

Q2) Attempt any Three of the following.

[15]

- a) What is the poet's reaction to the bird in the poem, 'A Bird came Down the walk'?
- b) Comment on the central theme of Emily Dickinson's poem, 'A Bird came Down the walk'.
- c) Why does the apple tree insist that it is not dead in, 'Talking in Their sleep'?
- d) Explain the use of personification in the poem, 'Talking in their sleep'.
- e) Write a note on the theme of death in John clare's 'What is Life.'

P.T.O.

Q3) Attempt any Three of the following. [15]

- a) Why do you think the poet Paul Dunbar identifies with the bird in sympathy'?
- b) Comment on the central theme of the poem, 'The Awakening'.
- c) Write a note on, 'The Awakening' in the backdrop of Harlem renaissance.
- d) Explain Amy Lowell's poem, 'The wind' as an imagistic poem.
- e) Critically appreciate the poem, 'The wind' with reference to civil rights movement.

Q4) Attempt any Three of the following. [15]

- a) Explain the theme of 'freedom' explored by Rabindranath Tagore in the poem, 'Freedom'.
- b) Maya Angelou talks about racial discrimination, Segregation and domination. Explain the statement with reference to the poem 'Caged Bird'.
- c) Comment on Form, Structure and poetic devices in the poem, 'Caged Bird'.
- d) What is the central theme of 'Space Between'? How does the imagery and language used in the poem reflect and enhance this theme?
- e) Critically analyse the connection between the title 'Space Between' and the text of the poem.

Q5) Explain with reference to context. (Any two) [10]

- a) That's my last Duchess painted on the wall,
Looking as if she were alive.
- b) Or set upon a golden bough to sing
To lords and ladies of Byzantium
of what is past, or passing, or to come.
- c) Then what is Life?-when stripp'd of its disguise
A thing to be desir'd it cannot be;
Since every thing that meets our foolish eyes
Gives proof sufficient of its vanity.
- d) Laughing, dancing, Sunny wind,
Whistling, howling, rainy wind,
North, South, East and West,
Each is the wind I like the best.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3788

[Total No. of Pages : 2

[5961]-459

S.Y.B.A.

SOCIOLOGY

**DSE- 2B : Indian Society : Understanding Issues
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - IV) (24372)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes (Any three). **[15]**

- a) Meaning of Development.
- b) Role of sociology.
- c) Issues of youth- Drug abuse.
- d) Urban poverty.
- e) Good Governance.

Q2) Answer the following question in 50 words each (Any three). **[15]**

- a) Explain the concept of Displacement.
- b) Define Rural Poverty.
- c) Describe the process of unequal development.
- d) Explain the role of NGOs in society.
- e) Explain the concept of social justice.

Q3) Answer the following question in 200 words each. (Any two). **[20]**

- a) Discuss the senior citizens Issues.
- b) Describe the causes of Displacement.
- c) Explain the Role of state.
- d) Write the Role of civil society and organizations.

Q4) Answer the following questions in 300 words each. (Any one) **[20]**

- a) Discuss various problems of youth in India.
- b) What is poverty? Explain the causes of poverty

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3788

[5961]-459

S.Y.B.A.

SOCIOLOGY

DSE- 2B : Indian Society : Understanding Issues

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - IV) (24372)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन टिपा लिहा. [15]

- अ) विकास या संकल्पनेचा अर्थ
- ब) समाजशास्त्राची भूमिका
- क) युवकांचे प्रश्न: मादक द्रव्यांचे सेवन
- ड) शहरी दारिद्र्य
- इ) सुशासन

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) विस्थापनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) ग्रामीण दारिद्र्याचा अर्थ स्पष्ट करा.
- क) असंतुलित विकासाच्या प्रक्रियेचे वर्णन करा.
- ड) बिगर शासकीय संघटनांची समाजातील भूमिका स्पष्ट करा.
- इ) सामाजिक न्यायाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. [20]

- अ) वृद्धांच्या विविध समस्यांविषयी चर्चा करा.
- ब) प्रादेशिक असमतोलाची कारणे वर्णन करा.
- क) सामाजिक समस्ये संदर्भात राज्याच्या भूमिका स्पष्ट करा.
- ड) नागरी संस्था आणि संघटनांच्या भूमिकेचे वर्णन करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) भारतातील युवकांच्या विविध समस्या स्पष्ट करा.
- ब) दारिद्र्य म्हणजे काय? सांगून दारिद्र्याची कारणे स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3789

[Total No. of Pages : 4

[5961]-460

S.Y. B. A.

PUBLIC ADMINISTRATION

CC - 1D : District Administration

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24443)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write any Eight of the following Questions (20 words)

[16]

- a) What is District Police Administration?
- b) What is the head of district police administration called?
- c) What is the meaning of L.C.B.
- d) Under whom does the Taluka Court function?
- e) What is District Consumer Court?
- f) What is District Jail?
- g) State two problems of District Jail.
- h) Under whom does police Patil work?
- i) What is District planning Committee?
- j) State two objectives of District Rural Development Organization.

P.T.O.

Q2) Write any four of the following questions (50 words) **[16]**

- a) Importance of police Administration.
- b) Police Patil.
- c) Structure of Taluka Court.
- d) District Sessions Court Composition.
- e) Structure of District Jail.
- f) District Rural Development Institution.

Q3) Write any three of the following questions. (100 words) **[18]**

- a) State the powers and functions of District superintendent of Police.
- b) State the function of District Court.
- c) State the problems and reforms facing the District Court.
- d) State the types of district disaster management.

Q4) Write any two of the following questions. (200 words) **[20]**

- a) State police administration and general citizen relations.
- b) State the information about the district planning committee.
- c) State the problems and improvements in District Jail administration.

Total No. of Questions : 4]

PA-3789

[5961]-460

S.Y. B. A.

PUBLIC ADMINISTRATION

CC - 1D : District Administration

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24443)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पुर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (20 शब्दात)

[16]

- अ) जिल्हा पोलिस प्रशासन म्हणजे काय ?
- ब) जिल्हा पोलिस प्रशासन प्रमुखास काय म्हणतात ?
- क) L.C.B. चा अर्थ काय ?
- ड) तालुका न्यायालय कोणाच्या अंतर्गत कार्य करते ?
- इ) जिल्हा ग्राहक न्यायालय म्हणजे काय ?
- फ) जिल्हा कारागृह म्हणजे काय ?
- य) जिल्हा कारागृहाच्या दोन समस्या सांगा.
- र) पोलिस पाटील कोणाच्या अंतर्गत कार्य करतो ?
- ल) जिल्हा नियोजन समिती म्हणजे काय ?
- व) जिल्हा ग्रामीण विकास संस्थेचे दोन उद्दिष्ट सांगा.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही चार टीपा लिहा. (50 शब्दात)

[16]

- अ) पोलिस प्रशासनाचे महत्त्व
- ब) पोलिस पाटील
- क) तालुका न्यायालयाची रचना
- ड) जिल्हा सत्र न्यायालयाची रचना
- इ) जिल्हा कारागृहाची रचना
- फ) जिल्हा ग्रामीण विकास संस्था

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (100 शब्दात)

[18]

- अ) जिल्हा पोलिस अधिकाचा अधिकार व कार्य सांगा.
- ब) जिल्हा न्यायालयाचे कार्य सांगा.
- क) जिल्हा न्यायालयासमोरील समस्या आणि सुधारणा सांगा.
- ड) जिल्हा आपत्ती व्यवस्थापनाचे प्रकार सांगा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (200 शब्दात)

[20]

- अ) पोलिस प्रशासन आणि सामान्य नागरिक संबंध सांगा.
- ब) जिल्हा नियोजन समितीची माहिती सांगा.
- क) जिल्हा कारागृह प्रशासनाच्या समस्या आणि सुधारणा सांगा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4284

[Total No. of Pages : 4

[5961]-461A

S.Y. B.A. (Semester - IV)

SEC - 1B : SOCIOLOGY

G - 2 : Population and Indian Society

(2019 Pattern) (CBCS) (24373)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes on (Any Three) :

[15]

- a) Types of sterility.
- b) International migration.
- c) Cairo summit.
- d) Family planning.
- e) National population policy.

Q2) Answer the following questions in 50 words each (Any Three) :

[15]

- a) Describe the pre-independence population policy of India.
- b) Write the definition and meaning of population education.
- c) State the two types of migration.
- d) State the definition and meaning of fertility.
- e) Describe two characteristics of Indian population.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 200 words each (Any Two) : **[20]**

- a) Define fertility. State the social cultural factors affecting fertility.
- b) Write the effects of migration on human life.
- c) Evaluate the family planning programme in India.
- d) State the factors affecting mortality.

Q4) Answer the following questions in 300 words (Any One) : **[20]**

- a) Describe the social and cultural factors of population dynamics.
- b) Write an essay on "National Rural Health Mission".

Total No. of Questions : 4]

PA-4284

[5961]-461A

S.Y. B.A. (Semester - IV)

SEC - 1B : SOCIOLOGY

G - 2 : Population and Indian Society

(2019 Pattern) (CBCS) (24373)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) वंध्यत्वाचे प्रकार
ब) आंतरराष्ट्रीय स्थलांतर
क) कैरो परिषद
ड) कुटुंब नियोजन
इ) राष्ट्रीय लोकसंख्या धोरण

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) भारताचे स्वातंत्र्य पूर्व लोकसंख्या धोरणाचे वर्णन करा.
ब) लोकसंख्या शिक्षणाची व्याख्या व अर्थ लिहा.
क) स्थलांतराचे दोन प्रकार लिहा.
ड) जननाची व्याख्या व अर्थ लिहा.
इ) भारतीय लोकसंख्येची दोन वैशिष्ट्यांचे वर्णन करा.

- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) जननाची व्याख्या लिहा. जननावर परिणाम करणारे सामाजिक सांस्कृतिक घटक स्पष्ट करा.
- ब) स्थलांतराचे मानवी जीवनावर होणारा परिणाम लिहा.
- क) भारतातील कुटुंब नियोजन कार्यक्रमाचे मूल्यमापन करा.
- ड) मर्त्यतेवर परिणाम करणारे घटक लिहा.

- प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची 300 शब्दात उत्तर लिहा. (कोणतेही एक) [20]
- अ) लोकसंख्या गतिमानतेचे सामाजिक व सांस्कृतिक घटकांचे वर्णन करा.
- ब) ‘राष्ट्रीय ग्रामीण आरोग्य अभियान’ यावर निबंध लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3791

[Total No. of Pages : 2

[5961]-462

S.Y.B.A.

OLD GENERAL ENGLISH (Paper - II)

SEC - 1B - 24333 : Advanced Study of English Language
(2019 Pattern) (Semester - IV)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any Three of the following.

[15]

- a) Write a short note on verb-phrase. Give suitable examples.
- b) Explain the term 'Subject - verb concord'. Give suitable examples.
- c) Write a short note on imperative sentences.
- d) Differentiate between compound and complex sentence with suitable examples.
- e) Write a note on 'Tag questions'.

Q2) Attempt any Three of the following.

[15]

- a) Define the term 'Clause'. Explain the parts of clauses in brief.
- b) Write a note on the structural classification of sentence.
- c) Write a note on Syntax as a branch of linguistics.
- d) Write a note on semantics.
- e) Differentiate between connotative and denotative meaning of a sentence.

P.T.O.

Q3) Attempt any four of the following. **[20]**

- a) Write a note on Synonymy and Antonymy with suitable examples.
- b) Compare Homonymy and polysemy.
- c) What is metonymy? give suitable examples.
- d) Differentiate between Homography and Homophony. Give suitable examples.
- e) Explain the term 'Superordination' with suitable examples.
- f) Write a note on the types of meaning.

Q4) Attempt any four of the following. **[20]**

- a) Write a note on 'Pragmatics' as a branch of linguistics.
- b) Explain J.L. Austin's taxonomy in brief.
- c) Write a note on direct and indirect speech acts. Give suitable examples.
- d) Write a note on Searle's classification of Illocutionary acts.
- e) Explain the term cooperative principle and its maxims.
- f) Write a note on politeness principle. Explain the maxims of politeness principle in brief.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3792

[Total No. of Pages : 4

[5961]-463

S.Y. B.A.

SOCIOLOGY

**SEC-1B-G2 : Welfare, Justice and Citizenship
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24374)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write short notes (Any Three) :

[15]

- a) PCPNDT Act 1994
- b) Issues of LGBTQ
- c) Migrant Labour
- d) Xenophobia
- e) Article 29

Q2) Answer the following questions in 50 words each (Any Three) :

[15]

- a) Discuss the issues of identity and citizenship in India.
- b) Describe the nature of child labour in India.
- c) Write on Equality of employment opportunities.
- d) Write the role of National Commission for minorities.
- e) Explain the Issues of womens health in India.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 200 words each. (Any Two) [20]

- a) Explain the nature of Law against womens trafficking.
- b) Examine the nature of Pradhan Mantri Suraksha Bima Yojana.
- c) Discuss the provisions of the citizenship Amendment Act in India.
- d) State the provisions of the National Register of Citizens (NRC) Act.

Q4) Answer the following questions in 300 words. (Any one) [20]

- a) Critically examine the nature and challenges of women's reservation policy.
- b) Analyse in detail the legislations and provisions for workers in India.

Total No. of Questions : 4]

PA-3792

[5961]-463

S.Y. B.A.

समाजशास्त्र

SEC-1B-G2-कल्याण, न्याय आणि नागरिकत्व
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24374)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही तीन) : [15]

- अ) लिंग निवड चाचणी प्रतिबंध कायदा, 1994
ब) LGBTQ चा प्रश्न
क) स्थलांतरित कामगार
ड) झेनोफोबिया
इ) कलम 29

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) भारतातील ओळख आणि नागरिकत्वाच्या प्रश्नांची चर्चा करा.
ब) भारतातील बालकामगारांच्या स्वरूपाचे वर्णन करा.
क) रोजगार संधीची समानता या विषयी लिहा.
ड) राष्ट्रीय अल्पसंख्याक आयोगाच्या भूमिकेवर लिहा.
इ) भारतातील महीलांच्या आरोग्याचा प्रश्न स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दात लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) महीला तस्करी विरूद्ध कायद्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- ब) प्रधानमंत्री सुरक्षा विमा योजनेचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- क) भारतातील नागरीकत्व सुधारणा कायद्यातील तरतुदीवर चर्चा करा.
- ड) नॅशनल रजिस्टर ऑफ सिटिझन (एन आर सी) कायद्यातील तरतुदी सांगा.

- प्रश्न 4)** खालील प्रश्नांची उत्तरे 300 शब्दात लिहा. (कोणतेही एक) [20]
- अ) भारतातील महिला आरक्षण धोरणाचे स्वरूप व आव्हानांचे चिकित्सात्मक परीक्षण करा.
- ब) भारतीय संविधानातील कामगारांसाठी असलेले कायदे व तरतुदीचे सविस्तर विश्लेषण करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3793

[Total No. of Pages : 3

[5961]-464

S.Y.B.A.

HINDI (हिंदी)

DSE - 2B : मध्ययुगीन काव्य तथा नाटक साहित्य (S-2)

(2019 Pattern) (Credit System) (Semester - IV) (24092)

- पाठ्यपुस्तक : 1) मध्ययुगीन काव्य – सं. प्रो. डॉ. सदानंद भोसले
2) महाभोज – लेखक – मन्नु भंडारी

वेळ : 2½ घंटे]

[पूर्णांक : 70

सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

- अ) रहीम के काव्य में व्यक्त समाज दर्शन को स्पष्ट कीजिए ।
आ) रहीम की भक्ति भावना पर प्रकाश डालिए।
इ) रहीम नीति काव्य के सर्वश्रेष्ठ कवि है, स्पष्ट कीजिए ।
ई) रहीम के व्यक्तित्व एवं कृतित्व का परिचय दीजिए ।

प्रश्न 2) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

- अ) बिहारी के व्यक्तित्व का परिचय दीजिए ।
आ) बिहारी की भक्तिभावना पर प्रकाश डालिए ।
इ) बिहारी की भाषाशैली पर प्रकाश डालिए ।
ई) बिहारी रीतिकाल के सर्वश्रेष्ठ कवि है, सिद्ध कीजिए ।

प्रश्न 3) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [14]

- अ) मशाल साप्ताहिक की जानकारी दीजिए ।
आ) दा साहब का चरित्र चित्रण लिखिए ।
इ) महाभोज नाटक के शीर्षक की सार्थकता लिखिए ।
ई) महाभोज नाटक की रंगमंचीयता को स्पष्ट कीजिए ।

P.T.O.

प्रश्न 4) संसर्ध वरखुतल ।

[7]

अ) नलडुनलखलत डें कुसल डक कलवुत डंकुत कल संसर्ध वरखुतल कलखल ।

- i) खे गरीड डर हलत करुं, ते रहुड डड लुग ।
कहलं सुदलडल डलडुरु, कृषुण डलतलई खुग ॥
- ii) रहलडन उखली डुरकुत कु, नहुं नलक कु संग ।
करलडल डलसन कर गहे, कललख ललगत अंग ॥

आ) नलडुनलखलत डें से कलसल डक कलवुत डंकुत कल संसर्ध वरखुतल ललखल ।

[7]

- i) “कनक कनक ते सल गुनल डलदकतल अधलकलड ।
उहल खलए डुरलए खग, इहल डलए डुरलडल॥”
- ii) कहत, नडत, रलडुत, खलडुत, डललत, खललत लखलडलत ।
डुरे डुन डें करत हूं, नैननल डें सब डलत॥

इ) नलडुनलखलत डें से कलसल डक अवतरण कल संसर्ध वरखुतल ललखल ।

[7]

- i) “आठ डहलने डहले हल तु छुडकर आडल हल
न डे लडकल? सुकुल डलडु के समय डें कलर सलल तक खेल कलडल हल इसने?”
- ii) “अरे वु कुडुतल डें थुडे हल डलरल गडल हल
खु खेल - खलललडल डें दुगु! देखु, नुडु खलडुगु डुरंत - डेख डर, सडुडु॥”

प्रश्न 5) नलडुनलखलत डहुवलकलडुड डुरशुनुं के उतुतर ललखल ।

[7]

i) ‘डदुनलषुक’ गुरंथ के रकनलकलर कुन हल

अ) कडुलर	आ) डलहलरल
इ) रहलड	ई) सुरदलस

ii) रहलड कल कलवुतडलषल कुन सल हल?

अ) डुरख	आ) अवधल
इ) खडु डुलुल	ई) डलहलरल हलंदल

iii) डलहलरल के कलवुत कल डुरडुख रस कुन सल हल?

अ) शुरुंगलर	आ) वलर
इ) शलंत	ई) कुरुध

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3794

[Total No. of Pages : 2

[5961]-465

S.Y. B.A. (Semester - IV)

HISTORY

Skill Enhancement Course

SEC - 2B : Travel Agency & Tour Business

(2019 Pattern) (CBCS) (24178)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates :

- 1) *All the questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 200 words (any 1) [10]

- a) Explain in detail the types of Hotel accommodation

OR

- b) What is mean Traven agency? Explain the History of Travel agency.

Q2) Answer the following questions in 200 words (any 1) [10]

- a) Write in detail about the trip or field visit you have mode.

OR

- b) What is mean Travel agent? Explain the types of Travel agent.

Q3) Write short notes (Any 1) [5]

- a) Tour Operators.
- b) Resort Hotel.

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

PA-3794

[5961]-465

S.Y. B.A. (Semester - IV)

HISTORY

Skill Enhancement Course

SEC - 2B : Travel Agency & Tour Business

(2019 Pattern) (CBCS) (24178)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजविकडील अंक प्रश्नांचे एकूण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त 1) [10]

अ) हॉटेल निवासाचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

ब) प्रवासी संस्था म्हणजे काय? ते सांगून प्रवासी संस्थेचा इतिहास सविस्तर करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त 1) [10]

अ) तुम्ही पाहिलेल्या सहलीचा किंवा क्षेत्र भेटीचा वृत्तांत तुमच्या शब्दांत सविस्तर लिहा.

किंवा

ब) प्रवासी एजंट/प्रवर्तक म्हणजे काय? ते सांगून प्रवासी एजंट/प्रवर्तकाचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणताही 1) [5]

अ) सहल आयोजक कर्ता.

ब) रिसॉर्ट हॉटेल.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3795

[Total No. of Pages : 1

[5961]-466

S.Y. B.A.

ENGLISH (Skill Enhancement Course)

SEC -2B : A Certificate Course in Skill Development

(2019 Pattern) (Semester - IV) (CBCS) (24334)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ONE of the following: **[10]**

- a) Your friend Suraj thinks that travelling by bus is better than travelling by bike. But you think that travelling by bike is better than travelling by bus. Write a dialogue showing your agreement & disagreement.
- b) Saurav has just returned from Delhi. Shiram wants to know which places Saurav visited at Delhi. Write a dialogue on the given situation.

Q2) Attempt any ONE of the following: **[10]**

- a) You could not attend you friend's marriage reception. Write a dialogue of an apology.
- b) What is vocabulary building. How will you improve your vocabulary.

Q3) Attempt any ONE of the following: **[5]**

- a) Your locality is facing a problem of water supply. Write a dialogue of complaint.
- b) You have to deliver a speech on "Environmental Day". Write 5 points.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3796

[Total No. of Pages : 1

[5961]-467

S.Y. B.A.

हिंदी (HINDI)

MIL - 2 : हिंदी भाषा शिक्षण (Hindi Bhasha Shikshan)

पाठ्यपुस्तक – हिंदी भाषा शिक्षण – संपादक : प्रो. डॉ. सदानंद भोसले
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24012)

वेळ : 2 घंटे]

[पूर्णांक : 25

सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

2) दाहिनी ओर के अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए। [10]

अ) वाक्य की परिभाषा देते हुए, वाक्य के अवयवों को स्पष्ट कीजिए।

ब) मिश्र वाक्य की परिभाषा देते हुए, अश्रित उपवाक्य के प्रकारों को स्पष्ट कीजिए।

क) संयुक्त वाक्य की परिभाषा देते हुए, संयुक्त वाक्यों के समानाधिकरण उपवाक्यों के संबंधों को स्पष्ट कीजिए।

ड) अर्थ के अनुसार वाक्यों के भेदों को स्पष्ट कीजिए।

प्रश्न 2) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर लिखिए। [10]

अ) गोपालदास सक्सेना 'नीरज' का परिचय दीजिए।

ब) 'आदमी हूँ आदमी से प्यार करता हूँ' गीत में नीरज स्वयं को अपराधी क्यों मानते हैं?

क) 'फूलों के रंग से, दिल की कलम से' गीत में प्रेमी बार-बार जनम क्यों लेना चाहता है?

ड) 'जीवन की बगिया महकेगी, लहकेगी, चहकेगी' गीत में प्रेमी और प्रेमिका ने मधुर जीवन की कल्पना किस प्रकार की है?

प्रश्न 3) निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए। [5]

अ) क्रिया विशेषण उपवाक्य के प्रकारों को स्पष्ट कीजिए।

ब) 'जैसे राधा ने माला जपी श्याम की' गीत में प्रेमिका प्रियतम को किस प्रकार पाना चाहती है?

Total No. of Questions : 4

SEAT No.

PA-3797

Total No. of Pages : 2

[5961]-468

S.Y.B.A (Semester - IV)

URDU

24013:MIL-2-MAKING SENTENCES & GRAMMAR

(2019 Pattern)

Total Marks : 25]

[Time :2 Hours

N.B: 1) Attempt All Questions.

2) Figurs to the left indicate full marks.s

[5]

سوال نمبر 1: ایک جملے میں جواب دیجئے (کوئی پانچ-5)۔

- (1) جملے کی تعریف بیان کیجئے
- (2) بادشاہ یا حکومت کی جانب سے ملنے والے اعزازی نام کو کیا کہتے ہیں
- (3) ضمیر کی کتنی قسمیں ہیں؟
- (4) صفت کسے کہتے ہیں؟
- (5) مفعول کسے کہتے ہیں؟
- (6) مرکب جملہ کسے کہتے ہیں؟
- (7) اردو ادب میں ترجمہ کی روایت کہاں سے آئی ہے؟

[5]

سوال نمبر 2: مناسب متبادل چن کر خانہ پری کیجئے۔

- (1) وہ فعل جس کا اثر فاعل سے گذر کر مفعول تک پہنچے _____ کہلاتا ہے۔
(فعل لازم ، فعل متعدی ، فعل ناقص)
- (2) وہ لفظ جس سے کسی کام کا کرنا یا ہونا ظاہر ہوتا ہے وہ _____ کہلاتا ہے۔
(فعل ، فاعل ، اسم)
- (3) وہ لفظ جو اسم کی بجائے استعمال ہوتے ہیں اسے _____ کہتے ہیں
(فعل ، صفت ، ضمیر)

P.T.O.

4) کام کرنے والے _____ کہتے ہیں۔
(فعل ، فاعل ، مفعول)

5) جو ضمیر دور کے لئے استعمال ہو _____ کہلاتی ہے۔
(اشارہ قریب ، اشارہ بعید ، ضمیر تنکیر)

[5] سوال نمبر 3: (الف) صحیح یا غلط پہنچائے۔

- 1) لفظی ترجمہ میں مترجم عبارت کا ترجمہ لفظ بہ لفظ کرتا ہے۔
- 2) بادشاہ یا سرکار کی جانب سے جو اعزازی نام دیا جاتا ہے اسے ”خطاب“ کہتے ہیں۔
- 3) مفرد جملہ میں جملے کو جوڑنے کے لئے حرف عطف کا استعمال ہوتا ہے۔
- 4) چاقو ، تلوار ، قلم وغیرہ اسم آلہ کی قسمیں ہیں۔
- 5) ”یہ کتاب میری ہے۔“ یہ جملہ ضمیر اشارہ بعید کی مثال ہے۔

[3] سوال نمبر 3: (ب) مندرجہ ذیل میں سے کوئی تین جملوں کی قسم پہنچائے۔

- 1) دو لڑکے کھا چکے اور ایک کھا رہا ہے۔ (2) رضیہ فلم دیکھ رہی ہے۔
- 3) جو سوتا ہے وہ کھوتا ہے۔ (4) شام ہوتے ہی پرندے اپنے گھونسلے میں چلے گئے۔
- 5) رحیمہ کل آئی تھی اور آج چلی گئی۔

[3] سوال نمبر 4: (الف) مندرجہ ذیل میں سے کسی تین کی تعریف مع مثال کیجئے

- 1) جملہ (2) فعل (3) اسم (4) صفت نسبتی (5) ضمیر موصولہ

[4] سوال نمبر 4: (ب) مندرجہ ذیل جملوں اردو میں ترجمہ کیجئے۔

- 1) India is a democratic Country.
- 2) Allama Iqbal was a great poet and Philosopher of Hi era.
- 3) Maulana Abdul kalam Azad is the first Education Minister of independent India.
- 4) Harry Porter became popular all over the world.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3798

[Total No. of Pages : 4

[5961]-469

S.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILISATION

CC-1D : Cultural History of Maharashtra and Heritage

(Maratha Period)

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24253)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 300 words (any one) : **[15]**

- a) Write detailed information about the origin and development of Marathi language.

OR

- b) Discuss religious life in the medieval period.

Q2) Answer the following question in 300 words (any one) : **[15]**

- a) Discuss the life of women during the Maratha period.

OR

- b) Write information about Festivals and Celebration of Maratha period.

Q3) Answer the following question in 200 words. (any two) **[20]**

- a) Explain the concept of Maharashtra Dharma.
- b) Explain the concepts of Quarter and Sardeshmukhi.
- c) Write information about Balutedari system during Maratha period.
- d) Give information about lavani dance form.

P.T.O.

Q4) Write a Short Notes. (any four)

[20]

- a) Two reasons for the rise of Marathi power.
- b) Swarajya.
- c) Trade centers during the Maratha period
- d) Above
- e) Fortress
- f) Powada

Total No. of Questions : 4]

PA-3798

[5961]-469
S.Y. B.A.
HISTORY OF CIVILISATION
CC-1D : Cultural History of Maharashtra and Heritage
(Maratha Period)
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24253)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

-
- प्रश्न 1) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही एक) [15]
- अ) मराठी भाषेचा उगम व विकास यावर सविस्तर माहिती लिहा.
किंवा
ब) मध्ययुगीन काळातील धार्मिक जीवनाविषयी चर्चा करा.
- प्रश्न 2) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणतेही एक) [15]
- अ) मराठाकालीन स्त्री जीवनाविषयीचे विवेचन करा.
किंवा
ब) मराठाकालीन सण व उत्सवा विषयी माहिती लिहा.
- प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]
- अ) महाराष्ट्र धर्म ही संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) चौथार्ट व सरदेशमुखी या संकल्पना स्पष्ट करा.
क) मराठाकालीन बलुतेदारी पद्धतीविषयी माहिती लिहा.
ड) लावणी या नृत्यप्रकारा विषयी माहिती लिहा.

प्रश्न 4) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) मराठी सत्तेच्या उदयाची दोन कारणे
- ब) स्वराज्य
- क) मराठाकालीन व्यापारी केंद्रे
- ड) उपरी
- इ) गढी
- फ) पोवाडा

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3799

[Total No. of Pages : 4

[5961]-470

S.Y. B.A.

LOGIC

Logic and Principles of Reasoning

CC-2D : Quantification and Relational Logic

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24424)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Answer any Three of the following questions in 50 words : [15]

- a) Explain symmetry as relation.
- b) What is an individual constant?
- c) Describe Existential proposition.
- d) What is propositional function?
- e) State nontransitive relation.

Q2) Write short notes on any Three of the following in 50 words : [15]

- a) Singular propositions.
- b) Universal quantifier.
- c) Symbolize the following relational propositions. (Any five) :
  - i) Shirur is between Pune and Ahmednagar. (Bxyz, s, p, a)
  - ii) Meena is older than Rakhi. (Ozy, m, r)
  - iii) Rajesh like books more than film. (Lxyz, r, b, f)
  - iv) Mother loves with her daughter. (Lxy, m, d)
  - v) Mango is more tasty than apples. (Txy, m, a)
  - vi) Something attracts something. (Axy, x attracts y)
  - vii) John loves Mary. (Lxy, J, M)
- d) Instantiation.
- e) Nonreflexive relations.

P.T.O.

Q3) Answer Two of the following questions in 200 words : [20]

- a) Explain preliminary quantificational rules of Universal Instantiation [UI] and Existential Instantiation [EI].
- b) Symbolize the following propositions. (Any five) :
  - i) All books are readable. (Bx, Rx)
  - ii) No women are men. (Wx, Mx)
  - iii) Some trees are green. (Tx, Gx)
  - iv) Some workers are not active. (Wx, Ax)
  - v) Students are healthy. (Sx, Hx)
  - vi) Not a single pencil is eraser. (Px, Ex)
  - vii) Snakes are not poisonous. (Sx, Px)
- c) Describe nature of direct proof with example.

Q4) Answer any One of the following questions in 400 words : [20]

- a) What is relational logic? Explain transitive and intransitive relations.
- b) What is quantification? Explain preliminary quantificational rules of Universal Generalization [UG] and Existential Generalization [EG].

Total No. of Questions: 4]

PA-3799

[5961]-470

S.Y. B.A.

LOGIC

Logic and Principles of Reasoning

CC-2D : Quantification and Relational Logic

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24424)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दात लिहा : [15]

- अ) सममात्रता संबंध स्पष्ट करा.
ब) व्यक्ती चर म्हणजे काय?
क) अंशवाची विधान स्पष्ट करा.
ड) विधान फलन म्हणजे काय?
इ) विषम प्रवाहितता संबंध स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन टीपा 50 शब्दात लिहा : [15]

- अ) एकवाची विधान.
ब) सर्ववाची संख्यीकारक.
क) खालील संबंधवाची विधानाचे चीन्हांकण करा.
i) शिरूर हे पुणे आणि अहमदनगर यांचेमध्ये आहे. (Bxyz, s, p, a)
ii) मीना हिराखीपेक्षा मोठी आहे. (Ozy, m, r)
iii) राजेशला पुस्तकांपेक्षा चित्रपट जास्त आवडतो. (Lxyz, r, b, f)
iv) आई तिच्या मुलीवर जास्त प्रेम करते. (Lxy, m, d)

- v) आंबा सफरचंदापेक्षा चवदार आहे. (Txy, m, a)
- vi) काहीतरी कश्यालातरी आकर्षित करते. (Axy, x attracts y)
- vii) जॉनचे मेरीवर प्रेम आहे. (Lxy, J, M)

ड) उदाहरणीकरण

इ) अपरावर्तीता

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तर 200 शब्दात लिहा : [20]

- अ) संख्यीकरणाचे प्राथमिक सार्वत्रिक उदाहरणीकरण [UI] व अंशवाची उदाहरणीकरण [EI] नियम स्पष्ट करा.
- ब) खालील संख्यीकारकीय विधानाचे चीन्हांकण करा (कोणतेही पाच) :
  - i) सर्व पुस्तके वाचनीय आहेत. (Bx, Rx)
  - ii) एकही स्त्री पुरुष नाही. (Wx, Mx)
  - iii) काही झाडे हिरवी आहेत. (Tx, Gx)
  - iv) काही कामगार सक्रिय नाहीत. (Wx, Ax)
  - v) विद्यार्थी निरोगी असतात. (Sx, Hx)
  - vi) एकही पेन्सिल खोड रबर नाही. (Px, Ex)
  - vii) साप विषारी नसतात. (Sx, Px)
- क) उदाहरणासह प्रत्यक्ष सिद्धतेचे स्वरूप वर्णन करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे उत्तर 400 शब्दात लिहा : [20]

- अ) संबंधवाची तर्कशास्त्र म्हणजे काय सांगून त्याचे प्रकार म्हणून प्रवाहीतता, अ-प्रवाहीतता व स्पष्ट करा.
- ब) संख्यीकरण म्हणजे काय? संख्यीकरणाचे प्राथमिक सार्वत्रिक सामान्यीकरण [UG] व अंशवाची सामान्यीकरण [EG] नियम विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3800

[Total No. of Pages : 4

[5961]-471

S.Y. B.A. (Semester - IV)

PHILOSOPHY (General - II)

CC - 1D : Introduction to Applied Ethics

(2019 Pattern) (CBCS) (Regular) (24423)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Answer the questions in 50 words (Any Three) :

[15]

- a) Explain the concept of applied ethics.
- b) Describe the need of Environmental Ethics.
- c) Explain the concept of Inter - Cast marriage.
- d) State the Hippocratic Oath.
- e) Explain in short ' "Marriage is cultural ceremony" in India.

Q2) Answer the questions in 200 words (Any Three) :

[15]

- a) Explain the nature of Environmental ethics.
- b) Discuss the principle of beneficence as a principle of Medical Ethics.
- c) Explain the types of marriage in Hinduism.
- d) Discuss about the preservation of animals.
- e) Write about responsibility of the media during pandemic.

P.T.O.

Q3) Write Short notes on any two in 200 words each.

[20]

- a) Special Marriage act.
- b) Social moral impact of Pandemic.
- c) Animal rights.

Q4) Answer any one of the following questions in 400 words.

[20]

- a) State fully the nature of 'Indian health care system'.
- b) Explain shortly about marriage and status of women according Simone de Beauvoir.

Total No. of Questions : 4]

PA-3800

[5961]-471

S.Y. B.A. (Semester - IV)

तत्त्वज्ञान (General - II)

CC - 1D : उपयोजित नीतिशास्त्राची ओळख
(2019 Pattern) (CBCS) (Regular) (24423)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) उपयोजित नीतिशास्त्राची संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) पर्यावरणाच्या नीतिशास्त्राची गरज वर्णन करा.
क) आंतरजातीय विवाह संकल्पना स्पष्ट करा.
ड) हिप्पोक्रेटिकची शपथ सांगा.
इ) 'भारतात विवाह हा एक संस्कृतिक सोहळा असतो'. थोडक्यात स्पष्ट करा?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) पर्यावरणीय नीतिशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
ब) वैद्यकीय नीतिशास्त्राचे तत्त्व म्हणून 'परोपकार' या तत्त्वाची चर्चा करा.
क) हिंदू धर्मातील विवाहाचे प्रकार सांगा.
ड) प्राण्यांच्या संगोपनासंबंधी चर्चा करा.
इ) साथीच्या रोगाच्या वेळी माध्यमाची भूमिका यावर थोडक्यात लिहा.

- प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर 200 शब्दांत संक्षिप्त टिपा लिहा. [20]
- अ) विवाह विषयक विशेष कायदा
ब) महामारीचा समाजिक नैतिक प्रभाव
क) प्राण्यांचे हक्क

- प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 400 शब्दांत लिहा. [20]
- अ) 'भारतीय आरोग्य सेवा प्रणालीचे' स्वरूप सविस्तर सांगा.
ब) सिमाँ द बोवूवाँच्या दृष्टीकोणातून विवाह व स्त्रीयांचे स्थान थोडक्यात स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3801

[Total No. of Pages : 4

[5961]-472

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

SEC 2B : Introduction to Remote Sensing

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24206)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencil is allowed.*

Q1) Answer in 20 words each (Any five) :

[10]

- a) What is active sensors?
- b) Define Remote Sensing.
- c) Write the full form of NRSC.
- d) What are the components of remote sensing?
- e) Write two uses of image enhancement.
- f) List out the applications of remote sensing.
- g) What is tone?

Q2) Write short notes in about 100 words (Any two) :

[8]

- a) Visual image interpretation.
- b) Unsuperwised Classification.
- c) Layer stacking.

P.T.O.

Q3) Write the answer of questions in 150 words (Any one) :

[7]

- a) Write detailed information on interpretation of satellite images.
- b) Explain electromagnetic spectrum.

Total No. of Questions : 3]

PA-3801

[5961]-472

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

SEC 2B : Introduction to Remote Sensing

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24206)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- 4) नकाशा स्टेन्सील वापरण्यास परवानगी आहे.
- 5) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही पाच) [10]

- अ) सक्रीय संवेदक म्हणजे काय ?
- ब) सुदूर संवेदन व्याख्या लिहा.
- क) एन.आर.एस.सी (NRSC) चे पूर्ण रूप लिहा.
- ड) सुदूर संवेदनाचे घटक कोणते ?
- इ) प्रतिमा वर्धनाचे दोन उपयोग लिहा.
- फ) सुदूर संवेदन उपयोजनांची यादी करा.
- य) टोन म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [8]

- अ) दृष्य प्रतिमा वर्णन
- ब) अपर्यवेक्षित वर्गीकरण
- क) थरांचे एकत्रीकरण (Layer Stacking)

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

[7]

अ) उपग्रह प्रतिमांचे विश्लेषण (Interpretation) यावर सविस्तर माहिती लिहा.

ब) विद्युत चुंबकीय वर्णपट विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-4245

[Total No. of Pages : 4

[5961]-473

S.Y. B.A.

SEC-1B : POSITIVE PSYCHOLOGY
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24223)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words each (any four) : [20]

- a) Write the assumptions and goals of positive psychology.
- b) Write relationship between clinical psychology and positive psychology.
- c) Explain the relationship between gender and happiness.
- d) Explain relationship between positive affect and meaningful - life.
- e) Describe the social health resources.
- f) State the meaning of contours of positive life.

Q2) Answer the following questions in 200 words each (any two) : [20]

- a) What is positive psychology? Explain the importance of positive emotions by the Nun study.
- b) Describe the psychological health resources.
- c) Explain meaning and basic concept of Logo therapy.
- d) Discuss on materialism and discontents.

Q3) Answer the following questions in 400 words (any one) : [20]

- a) What is happiness? Write in details the two tradition of happiness.
- b) What is resilience? Explain the perspectives of resilience.

P.T.O.

Q4) Write short notes (any two) :

[10]

- a) The disease model.
- b) Health psychology and positive psychology.
- c) Human virtues.
- d) Mindfulness.

Total No. of Questions : 4]

PA-4245

[5961]-473

S.Y. B.A.

SEC-1B : सकारात्मक मानसशास्त्र
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24223)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- अ) सकारात्मक मानसशास्त्राचे गृहीतक आणि ध्येये लिहा.
- ब) चिकित्सा मानसशास्त्र आणि सकारात्मक मानसशास्त्र यातील संबंध लिहा.
- क) लिंग आणि आनंद यातील संबंध लिहा.
- ड) सकारात्मक भावना आणि अर्थपूर्ण जीवन यातील संबंध स्पष्ट करा.
- इ) सामाजिक आरोग्य साधनांचे वर्णन करा.
- फ) सकारात्मक जीवनाच्या रुपरेषांचा अर्थ लिहा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांचे 200 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- अ) सकारात्मक मानसशास्त्र म्हणजे काय? नर्स अभ्यासातील भावनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ब) मानसिक आरोग्य साधनांचे वर्णन करा.
- क) लोगो थेरपीचा अर्थ आणि मूलभूत संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) भौतिकवाद आणि त्यातील असंतुष्टता यावर चर्चा करा.

- प्रश्न 3)** खालील प्रश्नांचे 400 शब्दात उत्तर लिहा (कोणताही एक) : [20]
- अ) आनंद म्हणजे काय? आनंदाच्या दोन परंपरा सविस्तर लिहा.
- ब) स्थिती स्थापकत्व म्हणजे काय? स्थिती स्थापकत्वाचे दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

- प्रश्न 4)** टिपा लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- अ) विकार प्रारूप
- ब) आरोग्य मानसशास्त्र आणि सकारात्मक मानसशास्त्र
- क) मानवि सद्गुण
- ड) मनसजगता / भनावस्था

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3803

[Total No. of Pages : 4

[5961]-474

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

**Gg-210 (B) : DSE-1B : Geography of Maharashtra - II
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24201)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of map stencils is allowed.*
- 4) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Write answer of the questions about 20 words each (Any Eight) : **[16]**

- a) Write any two major crops in maharashtra.
- b) Write the names any two sugarcane producing district in maharashtra.
- c) Write any two natural problems of agriculture in maharashtra.
- d) What is rural-urban migration?
- e) Write the formula for calculating the sex-ratio?
- f) Which are ideal villages in Ahmednagar district?
- g) State any two schemes for rural development.
- h) Write the names of villages developed by Shri. Bhaskarrao Pere and Popatrao Pawar?
- i) Write the any two places with accommodation of Maharashtra Tourism Development Corporation.
- j) Write any two hill stations in maharashtra.

P.T.O.

Q2) Write Short Notes in about 50 words (Any three) : [18]

- a) State the favourable geographical conditions for pomegranate crop.
- b) Linear and square settlement pattern.
- c) Maharashtra Tourism Development Corporation.
- d) Rural Development Schemes.

Q3) Write the answers of questions in 100 words each (Any two) : [16]

- a) Explain the problems of urban settlement.
- b) Explain various schemes implemented by Hivrebazar villages.
- c) Write detailed information of sugarcane in maharashtra based on the following points
  - i) Climate
  - ii) Soil
  - iii) Major varieties of sugarcane
  - iv) Sugarcane growing region

Q4) Write the answer of the questions in 300 words (Any one) : [20]

- a) Explain various problems of agriculture in maharashtra.
- b) Write detailed information about tourism development in maharashtra.

Total No. of Questions : 4]

PA-3803

[5961]-474

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

Gg-210 (B) : DSE-1B : Geography of Maharashtra - II

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24201)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
- 4) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- 5) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही आठ) :

[16]

- अ) महाराष्ट्रातील कोणतेही दोन मुख्य पिके लिहा.
- ब) महाराष्ट्रातील उस उत्पादन करणाऱ्या कोणत्याही दोन जिल्हांची नावे लिहा.
- क) महाराष्ट्रातील शेतीच्या कोणत्याही दोन नैसर्गिक समस्या लिहा.
- ड) ग्रामीण-शहरी स्थलांतर म्हणजे काय?
- इ) लिंग गुणोत्तर काढण्याचे सूत्र लिहा.
- फ) अहमदनगर जिल्हातील आदर्श गावे कोणती आहेत.
- य) ग्रामीण विकासाच्या कोणत्याही दोन योजना लिहा.
- र) श्री भास्करराव पेरे व पोपटराव पवार यांनी विकसीत केलेल्या गावांची नावे लिहा.
- ल) महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळाची निवास व्यवस्था असलेली दोन ठिकाणांची नावे लिहा.
- व) महाराष्ट्रातील कोणतेही दोन थंड हवेची ठिकाणे सांगा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही 3) [18]

- अ) डाळिंब पिकासाठी अनुकूल भौगोलिक परिस्थिती
- ब) रेषाकृती व चौरसाकृती वसाहत आकृतीबंध
- क) महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ
- ड) ग्रामीण विकासाच्या योजना

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [16]

- अ) शहरी वसाहतीच्या समस्या स्पष्ट करा.
- ब) हिवणे बाजार गावाने राबविलेल्या विविध योजना स्पष्ट करा.
- क) महाराष्ट्रातील उस पिकांची सविस्तर माहिती खालील मुद्द्यांच्या आधारे लिहा.
  - i) हवामान
  - ii) मृदा
  - iii) उसाच्या प्रमुख जाती
  - iv) उस उत्पादक प्रदेश

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- अ) महाराष्ट्रातील शेतीच्या विविध समस्या सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) महाराष्ट्रातील पर्यटन विकासाबद्दल सविस्तर माहिती लिहा.

Total No. of Questions : 5

SEAT No.

PA-3804

Total No. of Pages : 2

[5961]-475

S.Y.B.A (Semester - IV)

URDU

24073 CC- 1D Modern Prose & Poetry

(2019 Pattern) (CBCS)

Total Marks : 70]

[Time : 2½ Hours

ہدایات:

- (1) تمام سوالات لازمی ہیں۔
(2) بائیں جانب نمبرات درج ہیں۔

[12] سوال نمبر 1: اردو افسانے کی تعریف بیان کرتے ہوئے اس کے ارتقاء پر روشنی ڈالئے۔

یا

اردو افسانے کے اجزائے ترکیبی بتائیے۔

[12] سوال نمبر 2: اکبر الہ آبادی کی موضوعاتی شاعری کا مکمل جائزہ لیجئے۔

یا

اکبر الہ آبادی کی مزاحیہ اور طنزیہ شاعری کی خصوصیات بیان کیجئے۔

[12] سوال نمبر 3: پریم چند کے افسانوں کی انفرادیت تفصیل سے بیان کیجئے۔

یا

راجندر سنگھ بیدی کے افسانوں کی خصوصیات بیان کیجئے۔

P.T.O.

[10] سوال نمبر 4: (الف) کسی ایک نظم کا مرکزی خیال بیان کرتے ہوئے تشریح کیجئے۔

(۱) آم نامہ (۲) نئی تہذیب

[10] سوال نمبر (ب) کسی ایک افسانہ کا مرکزی خیال بیان کرتے ہوئے خلاصہ لکھئے۔

(۱) کفن (۲) ٹوبہ ٹیک سنگھ

[14] سوال نمبر 5: کوئی سات اشعار کی تشریح بحوالہ متن کیجئے۔

- (1) یہ موجودہ طریقے راہی ملک عدم ہوں گے نئی تہذیب ہوگی اور نئے سماں بہم ہوں گے
- (2) بدل جائے گا انداز طبائع دور گردوں سے نئی صورت کی خوشیاں اور نئے اسباب غم ہوں گے
- (3) معلوم ہی ہے آپ کو بندے کا ایڈریس سیدھے الہ آباد مرے نام بھیجئے
- (4) دیکھ آئے ہم بھی دو دن رہ کے دہلی کی بہار حکم حاکم سے ہوا تھا اجتماع انتشار
- (5) اچھے اچھوں کو بھٹکا دیکھا بھیڑ میں کھاتے جھٹکا دیکھا
- (6) ایسا ضرور ہو کہ رکھ کے کھاسکوں پنختہ اگر چہ بیس تو دس خام بھیجئے
- (7) پیش روشا ہی تھی پھر ہنر ہائینس پھر اہل جاہ بعد اس کے شیخ صاحب ان کے پیچھے خاکسار
- (8) تمہیں اس انقلاب دہر کا کیا غم ہے اے اکبر بہت نزدیک ہیں وہ دن کہ تم ہو گئے نہ ہم ہو گئے
- (9) نقل مغرب کی ترنگ آئی تمہارے دل میں اور یہ نکتہ کہ مری اصل ہے کیا بھول گئے
- (10) کیا تعجب ہے جو لڑکوں نے بھلایا گھر کو جب کہ بوڑھے روش دین خدا بھول گئے

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 3

PA-3805

[5961]-476

S.Y. B.A.

हिन्दी (HINDI)

DSE-1B (S - 1) : साहित्य के भेद
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24091)

समय : 2½ घंटे]

[पूर्णांक : 70

सूचनाएँ :

- 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।
- 2) दाहिनी ओर प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

प्रश्न 1) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

[21]

- अ) प्रबंध काव्य का परिचय दीजिए ।
- ब) खंड काव्य का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।
- क) गीतिकाव्य का परिचय दीजिए ।
- ड) महाकाव्य का संक्षेप में परिचय दीजिए ।
- इ) गद्यकाव्य के स्वरूप पर प्रकाश डालिए ।

प्रश्न 2) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

[21]

- अ) उपन्यास विद्या का परिचय दीजिए ।
- ब) कहानी के तत्वों का परिचय दीजिए ।
- क) निबंध विद्या पर प्रकाश डालिए ।
- ड) कहानी और उपन्यास में क्या अंतर है?
- इ) उपन्यास की परिभाषा देते हुए उसके स्वरूप पर प्रकाश डालिए ।

P.T.O.

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए ।

[21]

- अ) नाटक विद्या का सामान्य परिचय दीजिए ।
- ब) रेडियो नाटक का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।
- क) दूरदर्शन नाटक और रंगमंचीय नाटक में क्या अंतर है?
- ड) एकांकी नाटक के तत्व लिखिए ।
- इ) नाटक की परिभाषा देते हुए उसके स्वरूप पर प्रकाश डालिए ।

प्रश्न 4) निम्नलिखित बहुविकल्पीय प्रश्नों का सही विकल्प चुनकर लिखिए ।

[7]

- 1) निम्नलिखित में से कौन-सा काव्य सर्गबद्ध होता है ।
  - अ) मुक्तक काव्य
  - ब) खंड काव्य
  - क) गद्य काव्य
  - ड) नाट्य काव्य
- 2) महाकाव्य में अधिक से अधिक कितने सर्ग होते हैं ।
  - अ) 12
  - ब) 15
  - क) 24
  - ड) 30
- 3) 'निबंध गद्य की कसौटी है' किसका कथन है?
  - अ) प्रेमचंद
  - ब) हजारी प्रसाद द्विवेदी
  - क) रामचंद्र शुक्ल
  - ड) जयशंकर प्रसाद
- 4) निम्नलिखित में से कहानी का तत्व नहीं है -
  - अ) कथावस्तु
  - ब) पात्र
  - क) संवाद
  - ड) संगीत
- 5) निम्नलिखित में से श्रव्यनाटक विद्या है -
  - अ) दूरदर्शन
  - ब) रेडियो
  - क) रंगमंचीय
  - ड) नुक्कड

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3806

[Total No. of Pages : 4

[5961]-477

S.Y. B.A.

HISTORY

DSE - 1B (3) S1 - MEDIEVAL INDIA : MUGHAL PERIOD

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24171)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Answer the following questions in 300 words (any one) : [15]

- a) Evaluate the role played by Babur as the founder of Mughal Empire.

OR

- b) Explain Akbar's contribution to the expansion of the Mughal Empire.

Q2) Answer the following questions in 300 words (any one) : [15]

- a) Write in details about central and provincial Administration during Mughal period.

OR

- b) Discuss about the trade and industry during Mughal period.

Q3) Answer the following questions in 200 words. (any two) [20]

- a) State the causes of the first battle of Panipat.
- b) Explain the religious policy of Emperor Akbar.
- c) Write information about judicial system during Mughal Period.
- d) Describe the position of women during Mughal Period.

P.T.O.

Q4) Short Notes. (any four)

[20]

- a) Babarnama
- b) Battle of Khanwa
- c) Mansabdari system
- d) Raja Todarmal
- e) Mirbakshi
- f) Science and Technology

Total No. of Questions : 4]

PA-3806

[5961]-477

S.Y. B.A.

HISTORY

DSE - 1B (3) S1 - MEDIEVAL INDIA : MUGHAL PERIOD

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24171)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

सूचना : 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवतात.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) मुघल साम्राज्याचा संस्थापक या नात्याने बाबरच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.

किंवा

ब) मोगल सत्तेच्या साम्राज्यविस्तारामध्ये अकबराचे योगदान स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दांत उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

अ) मुघलकालीन केंद्रिय आणि प्रांतिक प्रशासनव्यवस्थेची सविस्तरपणे माहिती लिहा.

किंवा

ब) मोगलकालीन व्यापार व उद्योगधंद्यांविषयी चर्चा करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची २०० शब्दांत उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन) [20]

अ) पानिपतच्या पहिल्या लढाईची कारणे सांगा.

ब) सम्राट अकबराचे धार्मिक धोरण स्पष्ट करा.

क) मुघल काळातील न्यायव्यवस्थेची माहिती लिहा.

ड) मुघलकालीन स्त्रियांची स्थिती वर्णन करा.

प्रश्न 4) टीप लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) बाबरनामा
- ब) खानवाची लढाई
- क) मनसबदारी
- ड) राजा तोडरमल
- इ) मीरबक्षी
- फ) विज्ञान व तंत्रज्ञान

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3807

[Total No. of Pages : 2

[5961]-478

S.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2B - MEDIEVAL INDIAN ARTS & ARCHITECTURE

(2019 Pattern) (Semester - IV) (CBCS) (24176)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Answer any one of the following in 200 words : [10]

- a) With the help of examples, write about the architecture of the sultanate period, with special reference to Arches and Domes.

OR

- b) Write a review of the architecture of the vijaynagar Empire.

Q2) Answer any one of the following in 200 words : [10]

- a) Write a note on the features of Mughal paintings.

OR

- b) With the help of examples write a detailed note on the architecture of the reign of Shahjahan.

Q3) Write a short note on anyone. [5]

- a) Features of the Daulatabad fort.
- b) Jama Masjid.

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

PA-3807

[5961]-478

S.Y. B.A.

HISTORY

SEC - 2B - MEDIEVAL INDIAN ARTS & ARCHITECTURE

मध्ययुगीन भारतीय कला आणि वास्तुकला

(2019 Pattern) (Semester - IV) (CBCS) (24176)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य.
2) उजवीकडील आकडे गुण दर्शवतात.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 200 शब्दांत उत्तर लिहा. [10]

- अ) मुलतानशाहीच्या काळातील वास्तुकलेतील कमानी आणि घुमट यांचा उपयोग कोण कोणत्या वास्तुत केला आहे ते उदाहरण देवून स्पष्ट करा.

किंवा

- ब) विजयनगरच्या साम्राज्यातील वास्तुकलेचा आढावा घ्या.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नांचे 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]

- अ) मुघल चित्रकलेची वैशिष्ट्ये लिहा.

किंवा

- ब) शहाजहानच्या काळातील वास्तुकलेची सोदाहरणासह वैशिष्ट्ये लिहा.

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणतीही एक) [5]

- अ) दौलताबाद किल्याची वैशिष्ट्ये.

- ब) जामा मस्जिद.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3808

[Total No. of Pages : 4

[5961]-479

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

SEC-2B : Applied Course of Travel and Tourism

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24207)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of stencil is allowed.*
- 4) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer in 20 words each (any five) :

[10]

- a) Define the concept of 'Tourist'.
- b) What is mean by 'Adventure Tourism'?
- c) Write any two names of 'Hill stations' in Maharashtra?
- d) What is local tourism?
- e) What is mean by 'Communication'?
- f) Write any two types of accommodation used by tourists?
- g) What is 'Tourist guide'?

Q2) Write a short notes in 100 words (any two) :

[8]

- a) Road Transport and tourism.
- b) Religious tourism.
- c) Safety of tourists

P.T.O.

Q3) Answer in 150 words each (any one) :

[7]

- a) Explain the types of tourism based on the distance?
- b) Explain the role of historical factors in local tourism?

Total No. of Questions : 3]

PA-3808

[5961]-479

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

SEC-2B : Applied Course of Travel and Tourism

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24207)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
- 4) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- 5) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्न पत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही पाच) :

[10]

- अ) 'पर्यटक' या संकल्पनेची व्याख्या लिहा.
- ब) 'साहस पर्यटन' म्हणजे काय?
- क) महाराष्ट्रातील दोन थंड हवेच्या ठिकाणांची नावे लिहा.
- ड) 'स्थानिक पर्यटन' म्हणजे काय?
- इ) 'दळणवळण' म्हणजे काय?
- फ) पर्यटका कडून वापरल्या जाणाऱ्या निवासस्थानांचे दोन प्रकार लिहा.
- य) 'पर्यटक मार्गदर्शक' (गाईड) म्हणजे काय?

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही दोन) :

[8]

- अ) रस्ते वाहतूक व पर्यटन
- ब) धार्मिक पर्यटन
- क) पर्यटकांची सुरक्षितता.

प्रश्न 3) प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तर लिहा. (कोणतेही एक) :

[7]

- अ) अंतरावर आधारित पर्यटनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ब) स्थानिक पर्यटनात ऐतिहासिक घटकांची भूमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PA-3809

[Total No. of Pages : 2

[5961]-480

S.Y. B.A.

ENGLISH (Special Paper - I)

DSE -1B : Appreciating Drama

Texts : A) Arms and The Man : G.B. Shaw

B) The Fire and the Rain: Girish Karnad

(2019 Pattern) (Semester - IV) (CBCS) (24331)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks*

Q1) Answer any three questions of the following: (3 out of 5) **[15]**

- a) Explain the significance of the 'Prologue' in 'The Fire and The Rain'.
- b) Discuss the Plot structure of 'The Fire and The Rain'.
- c) Draw a character sketch of Raibhya in 'The Fire and The Rain'.
- d) Why do priests want to see the performance of a play?
- e) What does Nittilai symbolize in the play 'The Fire and The Rain'?

Q2) Answer any three questions of the following: (3 out of 5) **[15]**

- a) What does Arvasu expect from Nittilai?
- b) Discuss the importance of 'epilogue' in 'The Fire and the Rain'.
- c) Write a short note on the character of Vishaka.
- d) Explain the title 'The Fire and the Rain' in your own words.
- e) How does the fire sacrifice symbolize power in the play 'The Fire and The Rain'?

P.T.O.

Q3) Answer any one question out of the following: (1 out of 2) [10]

- a) Comment on the character of Sergius in 'Arms and The Man'.
- b) Comment on the plot construction of 'Arms and The Man'.

Q4) Answer any one question out of the following: (1 out of 2) [10]

- a) Discuss 'Arms and The Man' as an anti-romantic comedy.
- b) Comment on the character of Raina Petkoff in the play Arms and The Man.

Q5) Answer any four of the following : (4 out of 6) [20]

- a) What effect fire sacrifice has on Arvasu?
- b) Why does the king select Parvasu as the chief priest for the fire sacrifice?
- c) Why does Vishaka Suffer in The Fire and The Rain?
- d) Who Kills Nittilai? Why?
- e) Why is Vishaka Unwilling to live with Parvasu?
- f) What are the two questions Nittilai wants to ask to Yavakri?

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3810

[Total No. of Pages : 1

[5961]-481

S.Y.B.A.

MARATHI (मराठी)

SEC-2B(2) : उपयोजित लेखन कौशल्ये
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24025)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

प्र.1) खालील दोन प्रश्नांपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [10]

अ) जाहिरातीचे संहितालेखन कसे केले जाते स्पष्ट करा.

किंवा

ब) जाहिरात म्हणजे काय ते सांगून जाहिरातीचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.2) खालील दोन प्रश्नांपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [10]

अ) मुलाखत म्हणजे काय ते सांगून मुलाखतीची पूर्व तयारी कशी केले जाते?

किंवा

ब) आकाशवाणी वरील मुलाखतीचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील दोन प्रश्नांपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [5]

अ) ज्ञानकोशा विषयी माहिती लिहा.

किंवा

ब) विश्वकोशाविषयी माहिती लिहा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3811

[5961]-482

[Total No. of Pages : 2

S.Y. B. A.

POLITICAL SCIENCE

**SEC-2B(2) : Basics of Indian Constitution
(2019 CBCS Pattern) (Semester - IV) (24165)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any one question (200 words) **[10]**

- a) Explain the defects of fundamental duty?
- b) Explain the classification of Directive principles of state policy?

Q2) Attempt any one question (200 words) **[10]**

- a) Explain the Fundamental Duties.
- b) Explain the scope of Directive principles of state policy.

Q3) Write Short Note (any one) **[5]**

- a) Importance of Fundamental Duties.
- b) Economic Directive principles.

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

PA-3811

[5961]-482

S.Y. B. A.

POLITICAL SCIENCE

SEC-2B(2) : Basics of Indian Constitution
(2019 CBCS Pattern) (Semester - IV) (24165)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त एक)

[10]

- अ) मूलभूत कर्तव्यांचे दोष स्पष्ट करा?
- ब) राज्याच्या धोरणाच्या मार्गदर्शक तत्वांचे वर्गीकरण करा?

प्र.2) खालील प्रश्नांची 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (फक्त एक)

[10]

- अ) मूलभूत कर्तव्ये स्पष्ट करा?
- ब) राज्य धोरणाच्या मार्गदर्शक तत्वांची व्याप्ती लिहा?

प्र.3) टिपा लिहा. (कोणतेही एक)

[5]

- अ) मूलभूत कर्तव्यांचे महत्त्व
- ब) आर्थिक मार्गदर्शक तत्वे

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3812

[Total No. of Pages : 2

[5961]-483

S.Y. B.A.

HISTORY

CC-2D : History of Marathas (1707 - 1818)
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24174)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 300 words.(Any One) **[15]**

- a) State the causes and effects of Khed war.

OR

- b) Discuss the causes and effects of the Third battle of Panipat.

Q2) Answer the following question in 300 words (Any one) **[15]**

- a) Review the second Anglo-Maratha war.

OR

- b) Describe in detail the occupation of Peshwa.

Q3) Answer the following questions in 200 words. (Any Two) **[20]**

- a) Explain the merits of Peshwa Bajirao I.
- b) Take a look Peshwa Balaji Bajirao's politics in the North.
- c) Discuss the relationship between Peshwa Bajirao II and the British.
- d) Explain the merits and demerits of the 'Maratha Mandal' idea.

Q4) Short notes (Any Four) **[20]**

- a) Vatandari
- b) Battle of Udgir
- c) Chandrasen Jadhav
- d) Treaty of Salabai
- e) Trade under the Peshwa period
- f) Baluteduri

P.T.O.

Total No. of Questions : 4]

PA-3812

[5961]-483

S.Y. B.A.

HISTORY

CC-2D : History of Marathas (1707 - 1818)

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24174)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडवणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

- अ) खेडच्या युद्धाची कारणे व परिणाम सांगा.
किंवा
ब) पानिपतच्या तीसऱ्या युद्धाच्या कारणांची व परिणामांची चर्चा करा.

प्र.2) खालील प्रश्नाचे 300 शब्दात उत्तर द्या. (कोणताही एक) [15]

- अ) दुसऱ्या इंग्रज-मराठा युद्धाचा आढावा घ्या.
किंवा
ब) पेशवेकालीन उद्योग व्यवसायाचे सविस्तर वर्णन करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची 200 शब्दात उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) पेशवा पहिला बाजीराव यांची योग्यता स्पष्ट करा.
ब) पेशवा बालाजी बाजीरावांच्या उत्तरेकडील राजकारणाचा आढावा घ्या.
क) पेशवा दुसरे बाजीराव व इंग्रज संबंधांची चर्चा करा.
ड) मराठा मंडळाचे गुण-दोष स्पष्ट करा.

प्र.5) टिपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- अ) वतनदारी
ब) उदगीरची लढाई
क) चंद्रसेन जाधव
ड) सालबईचा तह
इ) पेशवेकालीन अंगर्तग व्यापार
फ) बलुतेदारी

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PA-3813

[5961]-484

[Total No. of Pages : 4

S.Y. B.A.

COMPULSORY ENGLISH

Text Book - Panorama

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24001)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) a) Answer the following questions in one/two sentences each. (Any six)[6]

- i) What was the theme of Swami Vivekananda's speech in 'The Chicago speech'?
- ii) In the Chicago speech what does the term 'August assemblies' mean?
- iii) What has drenched the earth with human blood?
- iv) What 'list of drawings' does Masha refer to in 'The Lottery Ticket'?
- v) What enchanted Masha's thoughts in 'The Lottery Ticket'?
- vi) Why does Ivan Dimitritch call his relations 'reptiles' in 'The Lottery Ticket'?
- vii) Who is Vera? in 'The Open Window'?
- viii) What does framton know about Mrs. Sappleton?
- ix) What questions does Mrs. Sappleton's husband ask as he comes in through the window?

b) Attempt the following: (Any two)

[14]

- i) What were some of the things that Ivan Dimitrich would have liked to do had his wife won the lottery?
- ii) According to Swami Vivekananda, what are the evils that prevent the advancement of society?
- iii) Analyse the character of the fifteen year old, based on her words, actions, and the author's words about her.

P.T.O.

- Q2) a)** Answer the following questions in one/two sentences each. (Any Six)[6]
- i) How does God help the wrens in the poem 'On Another's Sorrow'?
  - ii) What can the poet see in 'On Another's Sorrow'?
  - iii) What qualities of God are mentioned in the poem 'On Another's Sorrow'?
  - iv) What is Masfield's advice to the readers in the poem 'Laugh and Be Merry'?
  - v) What does the Phrase 'Joy of Earth' mean in the poem 'Laugh and Be Merry'?
  - vi) What is man's span of life compared to in the poem 'Laugh & Be Merry'?
  - vii) What happened to the 'Foolish Bubble' at the end of the poem 'The Rock and the Bubble'?
  - viii) What does rock symbolize in 'The Rock and the Bubble'?
  - ix) Who is sturdy and strong in the poem 'The Rock and The Bubble'?
- b)** Attempt the following questions (Any two) **[14]**
- i) What is the message of the poem "On Another's Sorrow"?
  - ii) Write a critical appreciation of the poem 'The Rock and the Bubble'.
  - iii) What is the theme of the poem 'Laugh and Be Merry'?
- Q3) a)** Add question tags to the following (Any Four) **[4]**
- i) The bus skidded on the wed road.
  - ii) Make some tea.
  - iii) Seema looked Pretty in the green dress.
  - iv) It is quite late.
  - v) She will have some work.
  - vi) Kunal cannot play the Violin.

b) Identify the type of sentence. (simple, complex, compound) (Any three) [3]

- i) He is rich, yet he is unhappy.
- ii) The moon is bright.
- iii) Oh hearing about his Father's arrival, Kamal rushed home.
- iv) The man who lives next door is my friend's brother in law.
- v) Alka ran all the way, but she was late for college.

c) Change the degree without changing the meaning (Any three) [3]

- i) No other city in England is as larger as London. (Change into superlative)
- ii) Lead is heavier than all other metals. (Change into superlative)
- iii) He is better than the other players in his team. (Change into superlative)
- iv) Bill Gates is the richest person in the world. (Change into comparative)
- v) Ashoka was one of the greatest kings (Change into Comparative)

Q4) a) Specify whether the under lined collocation is right or wrong (Any 4)[4]

- i) My sister does her homework after dinner.
- ii) It is easy to do a mistake.
- iii) Please, keep quiet when I am on the phone.
- iv) It is good at see you again.
- v) He has been asked to give a presentation on cyber crime.
- vi) Mary whispered softly in San's ear.

b) Fill in the blanks with correct phrasal verbs. (Any three) [3]

- i) At least, fifty people _____ the job.
(apply for / apply to / apply with)
- ii) Burglars _____ the house at midnight.
(break away / break down / break into)

- iii) The gardener _____ gardening inspire of the rain.
(carryout / carry on / carry over)
- iv) Nidhi is _____ a bad time in office.
(going through / going about / going into)
- v) He has _____ a wonderful idea of the picnic.
(come into / come by / come up with)
- c) Complete the sentences with an appropriate word chosen from those in the brackets. (Any three) [3]
- i) We were taken round the company's _____(premises / premise)
- ii) Everyone in my family is vaccinated _____ for my nephew.
(accept / except)
- iii) She drew a circle on a _____ of paper. (Piece / Peace)
- iv) I _____ for them everyday. (pray / prey)
- v) This is a _____ point, so we have to discuss it. (moot / mute)

Q5) Answer the following questions in brief (Any two) [10]

- a) Why is examining results an important step in problem solving?
- b) How does analytical thinking help one to evaluate the problem?
- c) How does poor time management affect a Person's life?

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3814

[5961]-485

[Total No. of Pages : 2

S.Y. B.A.

DEFENCE & STRATEGIC STUDIES

CC-1D-G-2 : Chhatrapati Shivaji Maharaj Military System

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24273)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 100 words each. (Any Three) **[15]**

- a) State the Characteristics of the military system of Chhatrapati Shivaji Maharaj.
- b) What are the types of forts.
- c) State the Strategic importance of forts.
- d) Explain the importance of sea forts in the time of Chhatrapati Shivaji Maharaj.
- e) State the naval policy of Chhatrapati Shivaji Maharaj.

Q2) Answer the following questions in 300 words each. (Any one)[**15]**

- a) Explain the organization of forts under the leadership of Chhatrapati Shivaji Maharaj.
- b) Explain the organization and structure of the Maratha army under the Leadership of Chhatrapati Shivaji Maharaj.

Q3) Answer the following questions in 200 words each. (Any Two) **[20]**

- a) What are the characteristic of the fort system of Chhatrapati Shivaji Maharaj?
- b) Explain Chhatrapati Shivaji Maharaj's policy regarding armor.
- c) Explain the strategy of Chhatrapati Shivaji Maharaj.
- d) What are the principles of guerrilla warfare?

Q4) Write Short notes (Any Four) **[20]**

- a) Vision of Chhatrapati Shivaji Maharaj in naval development.
- b) Fort
- c) Chhatrapati Shivaji Maharaj the father of Indian Navy
- d) Characteristic of guerrilla warfare.
- e) Cavalry
- f) Guerrilla warfare

P.T.O.

Total No. of Questions : 5]

PA-3814

[5961]-485

S.Y. B.A.

DEFENCE & STRATEGIC STUDIES

CC-1D-G-2 : Chhatrapati Shivaji Maharaj Military System
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24273)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या लष्करी व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सांगा.
- किल्यांचे प्रकार कोणते ?
- किल्यांचे सामरिक महत्त्व सांगा.
- छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या काळातील सागरी किल्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- छत्रपती शिवाजी महाराजांचे नाविक धोरण सांगा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दात लिहा. (कोणतेही एक) [15]

- छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या नेतृत्वाखालील किल्यांची संघटना स्पष्ट करा.
- छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या नेतृत्वाखालील मराठा सैन्याचे संघटन व सैन्याची रचना विशद करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दात लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या किल्ला व्यवस्थेची वैशिष्ट्ये कोणती ?
- छत्रपती शिवाजी महाराजांचे आरमाराबाबतचे धोरण स्पष्ट करा.
- छत्रपती शिवाजी महाराजांची युद्धनीती सांगा.
- गनिमी कावा युद्धपद्धतीचे तत्वे कोणती ?

प्र.4) थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- नौदल विकासातील छत्रपती शिवाजी महाराजांची दूरदृष्टी
- किल्ले
- छत्रपती शिवाजी महाराज भारतीय नौदलाचे जनक
- गनिमी कावा युद्धपद्धतीची वैशिष्ट्ये
- घोडदल
- गनिमी युद्धतंत्र

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3815

[Total No. of Pages : 4

[5961]-486

S.Y. B.A.

G-2 : ECONOMICS

CC - 1D : Financial System - II

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24153)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Daigrams must be drawn whenever necessary.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the answers of the following questions in 20 words each (Any Eight)[16]

- a) Describe the two numerical tools of monetary policy.
- b) State the two objectives of the world Bank.
- c) Write the full form ADB.
- d) Describe two developmental functions of RBI.
- e) Write the full form of 'IRDA'.
- f) When was the world Bank established.
- g) What is monetary policy?
- h) IRDA when was it approved?
- i) When was the Asian Development Bank established.
- j) When did the Government of India enact the Bankruptcy Act?

P.T.O.

Q2) Write the answers of the following questions in 50 words each. (Any four)[16]

- a) Explain the objectives of the International Monetary Fund.
- b) Explain the concept of 'Bitcoin'.
- c) Explain the numerical tools of monetary policy.
- d) Explain the objectives of the world Bank.
- e) Explain the concept of 'Cash Reserve Fund'.
- f) Explain the concept of 'Cash bankruptcy regulator.

Q3) Write the answers of the following questions in 150 words each (Any three)[18]

- a) Explain the structure of the international monetary fund.
- b) Explain the function of Securities and Exchange Board of India.
- c) Explain the limitations on monetary policy instruments.
- d) Explain the modern alternative sources of finance.

Q4) Write the answers of the following questions in 300 words each (Any two)[20]

- a) Explain the recent financial reforms in India.
- b) Explain the function of Insurance Regulation and Development Authority.
- c) Explain the traditional and developmental functions of the RBI.

Total No. of Questions : 4]

PA-3815

[5961]-486

S.Y. B.A.

G-2 : ECONOMICS

CC - 1D : Financial System - II

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24153)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
  - 3) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 4) संदर्भासाठी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) चलनविषयक धोरणाची दोन संख्यात्मक साधने सांगा.
- ब) जागतिक बँकेची दोन उद्दिष्टे सांगा.
- क) ए.डी.ली.चे. पूर्ण रूप लिहा.
- ड) भारतीय रिझर्व्ह बँकेची दोन विकासात्मक कार्ये सांगा.
- इ) आय.आर.डी.ए. चे पूर्ण रूप लिहा.
- फ) जागतिक बँकेची स्थापना केंव्हा झाली.
- य) चलनविषयक धोरण म्हणजे काय?
- र) आय.आर.डी.ए. ला केंव्हा मान्यता मिळाली.
- ल) आशियन विकास बँकेची स्थापना केंव्हा झाली?
- व) भारत सरकारने दिवाळखोरी कायदा केंव्हा लागू केला?

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही चार)

[16]

- अ) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- ब) बिटकॉईन संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) चलनविषयक धोरणाची संख्यात्मक साधने स्पष्ट करा.
- ड) जागतिक बँकेची उद्दिष्टे स्पष्ट करा.
- इ) 'रोख राखीव निधी' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- फ) दिवाळखोरी नियामकाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन)

[18]

- अ) आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीची रचना स्पष्ट करा.
- ब) भारतीय प्रतिभूती व विनिमय मंडळाची कार्ये स्पष्ट करा.
- क) चलनविषयक धोरणाच्या साधनांवरील मर्यादा स्पष्ट करा.
- ड) वित्त पुरवठ्याचे आधुनिक पर्यायी स्रोत स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- अ) भारतातील अलीकडील काळातील वित्तीय सुधारणा स्पष्ट करा.
- ब) विमा नियमन व विकास प्राधिकरणाची कार्ये स्पष्ट करा.
- क) भारतीय रिझर्व्ह बँकेची परंपरागत व विकासात्मक कार्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3816

[Total No. of Pages : 1

[5961]-487

S.Y.B.A.

HINDI (हिंदी)

SEC-2B : माध्यम लेखन

(2019 CBCS Pattern) (Semester - IV) (24096)

समय : 2 घंटे]

[पूर्णांक : 25

- सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्नों के पूर्णांक हैं।

प्र.1) चार में से कोई दो प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए।

[10]

- माध्यम लेखन का सामान्य परिचय दीजिए।
- माध्यम लेखन की अवधारणा स्पष्ट कीजिए।
- माध्यम लेखन का उद्देश्य स्पष्ट कीजिए।
- माध्यम लेखन का महत्व बताइए।

प्र.2) चार में से कोई दो प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए।

[10]

- नव माध्यम लेखन का सामान्य परिचय दीजिए।
- रेडिओ फीचर की आवश्यकता स्पष्ट कीजिए।
- ब्लॉग लेखन की आवश्यकताओं पर प्रकाश डालिए।
- टेलीविजन फीचर की खास बातों की विवेचना कीजिए।

प्र.3) निम्नलिखित में से किसी एक विषय फीचर लेखन कीजिए।

[5]

- महाविद्यालय में आयोजित हिंदी दिवस विषय पर फीचर तैयार कीजिए।
- आपके मोहल्ले में आयोजित महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम पर कंटेंट लेखन कीजिए।

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3817

[Total No. of Pages : 4

[5961]-488

S.Y. B.A.

ECONOMICS

DSE - 2 B : Macro Economics - II

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24152)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in one or two sentences.

[16]

- a) State the secondary functions of money.
- b) State the types of Business Cycles.
- c) State the two advantages of monetary policy.
- d) Write the definition of Demand pull inflation.
- e) What is mean by Recession?
- f) State the two advantages of fiscal policy.
- g) What is mean by monetary policy?
- h) What is mean by cash reserve ratio?
- i) When did Fisher preposed the quantity theory of money.
- j) Explain the concept of broad money (M - 3).

Q2) Answer the following questions in briefly. (any four)

[16]

- a) Explain the primary functions of money.
- b) State the instruments of monetary policy.
- c) Explain the phases of business cycles.
- d) Explain the effects of deflation.
- e) State the limitations of Fiscal policy.
- f) Explain the monetary policy in the depression phase.

P.T.O.

Q3) Attempt the following questions in 100 words. (Any three)

[18]

- a) State the RBI's various measures to supply of money.
- b) State the causes of business cycle.
- c) State the types of Inflation.
- d) Explain the Keynes theory of Business cycle.

Q4) Answer the following questions in 200 words (any two)

[20]

- a) Explain the cash balance approach to the value of money.
- b) What is inflation? State the causes and effects of Inflation.
- c) What is monetary policy? State the quantitative and Qualitative instruments of monetary policy.

Total No. of Questions : 4]

PA-3817

[5961]-488

S.Y. B.A.

ECONOMICS

DSE - 2 B : Macro Economics - II

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24152)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील प्रश्नांची एक किंवा दोन वाक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) पैशाची दुय्यम कार्ये सांगा.
- ब) व्यापारचक्राचे प्रकार सांगा.
- क) चलनविषयक धोरणाचे दोन फायदे सांगा.
- ड) मागणी ताणनिर्मित चलन वाढीची व्याख्या लिहा.
- इ) अपसरण म्हणजे काय ?
- फ) राजकोषीय धोरणाचे दोन फायदे सांगा.
- य) चलनविषयक धोरण म्हणजे काय ?
- र) रोख राखीव निधी प्रमाण म्हणजे काय ?
- ल) फिशर यांनी चलन संख्यामान सिद्धांत केंव्हा मांडला ?
- व) M-3 (व्यापक पैसा) संकल्पना स्पष्ट करा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[16]

- अ) पैशाची प्राथमिक कार्ये स्पष्ट करा.
- ब) चलनविषयक धोरणाची साधने सांगा.
- क) व्यापारचक्राच्या अवस्था स्पष्ट करा.
- ड) चलन संकोचाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- इ) राजकोषीय धोरणाच्या मर्यादा सांगा.
- फ) मंदीच्या काळातील चलनविषयक धोरण स्पष्ट करा.

प्र.3) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन)

[18]

- अ) रिझर्व्ह बँकेची पैशाच्या पुरवठ्याची मापके सांगा.
- ब) व्यापारचक्राची कारणे सांगा.
- क) चलनवाढीचे प्रकार सांगा.
- ड) केन्सचा व्यापार चक्राविषयी सिद्धांत स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- अ) पैशाच्या मुल्याचा रोख शिल्लक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- ब) चलनवाढ म्हणजे काय? चलनवाढीची कारणे व परिणाम सांगा.
- क) चलनविषयक धोरण म्हणजे काय? चलनविषयक धोरणाची संख्यात्मक व गुणात्मक साधने सांगा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3818

[Total No. of Pages : 1

[5961]-489

S.Y.B.A.

MARATHI (मराठी)

DSE-1B(3)S-1 : मध्ययुगीन मराठी साहित्य : निवडक मध्ययुगीन गद्य, पद्य

पाठ्यपुस्तक : निवडक मध्ययुगीन गद्य, पद्य

(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24021)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) पुढील पाच प्रश्नांपैकी तीन प्रश्नांची उत्तर प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) बखर म्हणजे काय? ते सांगून बखरीचे प्रकार लिहा.
ब) 'पोवाडा' गद्य वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
क) गवळण या काव्यरचना प्रकाराचे विशेष लिहा.
ड) 'जैसी हरलामजी रत्न किळा' या रचनेमध्ये मराठी भाषेचा गौरव कसा केला आहे, ते लिहा.
इ) 'ऊस डोंगा परी रस नव्हे डोंगा' या अभंगाचा आशय लिहा.

प्र.2) पुढील तीन प्रश्नांपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) अभंग या काव्यप्रकाराचे विशेष लिहा.
ब) लावणी वाङ्मयाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
क) ऐतिहासिक पत्रांतील भाषेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.3) पुढील तीन प्रश्नांपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. [20]

- अ) संत एकनाथांनी भारूडाच्या माध्यमातून कोणता उपदेश केला आहे ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.
ब) 'सुंदरा मनामधी भरली' या लावणीत स्त्री सौंदर्याचे वर्णन कसे केले आहे, ते लिहा.
क) हत्तीच्या दृष्टांतातील मतितार्थ सोदाहरण लिहा.

प्र.4) पुढील दोन प्रश्नांपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) महदंबा नरेंद्र कवी भास्करभट्ट बोरीकर, दामोदर पंडित या महानुभाव कविंच्या काव्याचा थोडक्यात परिचय करून द्या.
ब) एक गड घेतला परंतु एक गड गेला या सभासदाच्या बखरीतील प्रसंगांचे चित्रण करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3819

[Total No. of Pages : 4

[5961]-490

S.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

CC - 1D : An Introduction To Political Science

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24163)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any eight questions. (in 20 words)

[16]

- a) What are the types of Freedom.
- b) Write the Defination of freedom.
- c) What is Justice?
- d) Write the meaning of natural Right.
- e) Write the meaning of Right.
- f) What is Socialism?
- g) Write the element of Nationalism.
- h) Write the meaning of Ideology.
- i) When was SAARC established.
- j) Write the Name of OPEC member.

P.T.O.

Q2) Write any four short notes (in 50 words) [16]

- a) Explain the concept of natural Freedom.
- b) Explain the concept of legal equality.
- c) Explain the rights in brief.
- d) Explain the universal Right of united nation
- e) Explain the nature of nationalism.
- f) Write the objectives of multinational companies.

Q3) Attempt any three question (in 100 words) [18]

- a) Explain the liberal theory of freedom.
- b) Explain in detail the different types of right.
- c) Explain the merits and demerits of socialism.
- d) Explain the background of the establishment of the united Nations.

Q4) Attempt any Two questions (in 200 words) [20]

- a) Write the types of Freedom in detail.
- b) Explain the meaning and nature of Right.
- c) Explain the concept of progressive nationalism.

Total No. of Questions : 4]

PA-3819

[5961]-490

S.Y. B.A.

POLITICAL SCIENCE

CC - 1D - An Introduction To Political Science

(2019 Pattern) (Semester - IV) (24163)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहावी.
-
-

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही आठ प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (20 शब्दांत)

[16]

- अ) स्वातंत्र्याचे प्रकार कोणते?
- ब) स्वातंत्र्याची व्याख्या सांगा.
- क) न्याय म्हणजे काय?
- ड) नैसर्गिक हक्क म्हणजे काय?
- इ) हक्क म्हणजे काय?
- फ) समाजवाद म्हणजे काय?
- य) राष्ट्रवादाचे घटक लिहा.
- र) विचारप्रणाली म्हणजे काय?
- ल) सार्वभौमतेची स्थापना केंव्हा झाली?
- व) ओपेकच्या सदस्य राष्ट्रांची नावे सांगा.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही चार टिपा लिहा. (50 शब्दांत)

[16]

- अ) नैसर्गिक स्वातंत्र्य ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) कायदेशीर समता ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) हक्क ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) मानवी हक्क विषयक संयुक्त राष्ट्रसंघाचा वैश्विक जाहीरनामा स्पष्ट करा.
- इ) राष्ट्रवादाचे स्वरूप विशद करा.
- फ) बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची उद्दिष्टे सांगा.

प्र.3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (100 शब्दांत)

[18]

- अ) स्वातंत्र्याविषयक उदारमतवादी सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ब) हक्कांच्या विविध प्रकाराची सविस्तर माहिती द्या.
- क) समाजवादाचे गुण आणि दोष स्पष्ट करा.
- ड) संयुक्त राष्ट्र संघाच्या स्थापनेची पार्श्वभूमी स्पष्ट करा.

प्र.4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (200 शब्दांत)

[20]

- अ) स्वातंत्र्याचे प्रकार सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) हक्कांचा अर्थ आणि स्वरूप करा.
- क) प्रागतिक राष्ट्रवाद ही संकल्पना विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3820

[Total No. of Pages : 4

[5961]-491

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

**CC - 2D - Gg 201 (B) Economic Geography - II
(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24205)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat labelled diagrams, figures, wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencil is allowed.*

Q1) Write answers of the following questions in about 20 words each (any eight)
[16]

- a) Write any two limitations of Rail transportation.
- b) Write any two advantages of water transportation.
- c) What is Industry?
- d) State any two names of cooperative suger industries in Maharashtra.
- e) Write the concept of Regional Development.
- f) What is Regionlization?
- g) What is Development?
- h) Write the full form of 'MANREGA'.
- i) What is Rural Development Index?
- j) State any two objectives of Rural Development.

P.T.O.

Q2) Write short notes in about 50 words each (any three). **[18]**

- a) Importance of International Trade.
- b) Market place
- c) Planning and Development in India
- d) Objectives of Regional Development.

Q3) Write the answers of questions in 100 words each (any two) **[16]**

- a) Explain the causes of Regional Imbalances in India.
- b) Explain the watershed development programme in short.
- c) Elaborate the National social Assistance programme.

Q4) Write the answers of questions in 300 words each (any one) **[20]**

- a) Explain in details, the Factors affecting on International Trade.
- b) Elaborate the factors affecting on Industrial location.

Total No. of Questions : 4]

PA-3820

[5961]-491

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

CC - 2D - Gg 201 (B) Economic Geography - II
(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24205)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
  - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.
  - 4) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
  - 5) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांन उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) लोहमार्ग वाहतुकीच्या कोणत्याही दोन मर्यादा लिहा.
- ब) जलवाहतुकीचे कोणतेही दोन फायदे लिहा.
- क) उद्योगधंदे म्हणजे काय ?
- ड) महाराष्ट्रातील कोणत्याही दोन सहकारी साखरकारखान्यांची नावे सांगा.
- इ) प्रादेशिक विकास संकल्पना लिहा.
- फ) प्रादेशिकीकरण म्हणजे काय ?
- य) विकास म्हणजे काय ?
- र) 'मनरेगा' (MANREGA) चे पूर्ण रूप लिहा.
- ल) ग्रामीण विकास निर्देशांक म्हणजे काय ?
- व) ग्रामीण विकासाची कोणतीही दोन उद्दिष्टे सांगा.

प्र.2) प्रत्येकी 50 शब्दांत टीपा लिहा. (कोणतेही तीन)

[18]

- अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापाराचे महत्व.
- ब) बाजारपेठ
- क) भारतातील नियोजन आणि विकास
- ड) प्रादेशिक विकासाची उद्दिष्टे.

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[16]

- अ) भारतातील प्रादेशिक असमतोलाची कारणे स्पष्ट करा.
- ब) पाणलोट क्षेत्र विकास कार्यक्रम थोडक्यात स्पष्ट करा.
- क) राष्ट्रीय सामाजिक सहाय्य कार्यक्रम विशद करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- अ) आंतरराष्ट्रीय व्यापारावर परिणाम करणारे घटक सविस्तर स्पष्ट करा.
- ब) उद्योगधंद्यांच्या स्थानिकीकरणावर परिणाम करणारे घटक विशद करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

PA-3821

[Total No. of Pages : 3

[5961]-492

S.Y.B.A.

HINDI (हिंदी)

CC-1D : आधुनिक हिंदी व्यंग्य साहित्य तथा व्यावहारिक हिंदी (G-2)

पाठ्यपुस्तक : हिंदी साहित्य और भाषा

संपादक – प्रा. डॉ. सदानंद भोसले

(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24093)

समय : 2½ घंटे]

[पूर्णांक : 70

- सूचनाएँ : 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
2) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्र.1) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए।

[16]

- अ) 'तीनों बंदर बापू के' कविता में कवि नागार्जुन ने किस व्यंग्य को व्यक्त किया है?
- ब) 'विद्वान लोग' कविता में कवि ने विद्वान लोगों की कौन-सी विशेषता बतायी है?
- क) 'कितनी रोटी' कविता का सारांश लिखिए।
- ड) 'देश के लिए नेता' कविता में देश के लिए नेता बहुत ही जरूरी है ऐसा कवि ने क्यों कहा है?

प्र.2) निम्नलिखित में से किन्हीं दो प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए।

[16]

- अ) 'प्रेम की बिरादरी' कहानी में व्यक्त चुटीले व्यंग्य को स्पष्ट कीजिये।
- ब) 'अकसर' व्यंग्य पाठ के माध्यम से अकसरी मनोवृत्ति को स्पष्ट कीजिए।
- क) 'सावधान हम ईमानदार हैं' इस व्यंग्य पाठ में लतीफ़ घोंघी जी ने भ्रष्ट व्यवस्था पर किस प्रकार व्यंग्य किया है?
- ड) 'मुख्यमंत्री का डंडा' कहानी में डॉ. सुदर्शन मजीठियाजी ने किस कार्यप्रणाली पर तीखा प्रहार किया है?

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

PA-3822

[5961]-493

[Total No. of Pages : 2

S.Y. B.A.

ECONOMICS

**SEC - 2 B : Basic Concept of Research Methodology - II
(2019 Pattern) (Semester-IV) (CBCS) (24154)**

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 25

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions must be solved.*
- 2) *Numbers to the right indicate full marks.*

Q1) Write an answer to any one of the following. **[10]**

- a) Explain the concept of graph? Explain the types of graph?
- b) Explain the meaning of Tabulation? Explain the types of tabulation?

Q2) Write an answer to any one of the following. **[10]**

- a) Explain the concept of Mean, Median & Mode?
- b) Explain the objectives of research Report?

Q3) Write short notes (Any one) **[5]**

- a) Review of Literature
- b) Percentage

❖ ❖ ❖

P.T.O.

Total No. of Questions : 3]

PA-3822

[5961]-493

S.Y. B.A.

ECONOMICS

SEC - 2 B : Basic Concept of Research Methodology - II
(2019 Pattern) (Semester-IV) (CBCS) (24154)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 25

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पुर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [10]

- अ) आलेख ही संकल्पना स्पष्ट करून आलेखाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ब) सारणीचा अर्थ सांगून सारणीचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्र.2) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [10]

- अ) मध्य, मध्यगा व बहुलक या संकल्पना स्पष्ट करा.
ब) संशोधन अहवालाची उद्दीष्टे स्पष्ट करा.

प्र.3) टिपा लिहा. (कोणतेही एक) [5]

- अ) संशोधन साहित्य आढावा
ब) टक्केवारी/शेकडेवारी

❖ ❖ ❖

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3823

[5961]-494

[Total No. of Pages : 4

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

**Gg.201 (B) - CC -1 D : Environmental Geography - II
(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24204)**

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *Attempt all questions.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencils is allowed.*

Q1) Write answers to the following questions in 20 words each. (Any eight) **[16]**

- a) Give any two examples of natural disaster.
- b) Write the definition of earthquake.
- c) Write any two causes of flood.
- d) In which state of India the first patient of corona was Found?
- e) State any two causes of global warming.
- f) State any two measures of acid rain.
- g) Write any two effects of ozone depletion.
- h) State any two objectives of Environmental Impact Assessment.
- i) What was main purpose of vienna convention?
- j) State any two objectives of the environmental protection Act.

P.T.O.

Q2) Write notes on each of the following questions in 50 words. (Any three) [18]

- a) World distribution of earthquakes
- b) Ozone depletion
- c) Nature of Environmental impact Assessment
- d) Carbon credits

Q3) Write answers to the following questions in 100 words each (Any two) [16]

- a) Explain the causes and effects of earthquakes.
- b) Explain the consequences of excess use of chemical Fertilizers and pesticides.
- c) Explain the nature of Environmental planning in India.

Q4) Write answers to the following questions in 300 words each (Any one) [20]

- a) Explain the concept of biological disaster and write information about major biological disasters.
- b) Write a detailed account of environmental education in India.

Total No. of Questions : 4]

PA-3823

[5961]-494

S.Y. B.A.

GEOGRAPHY

Gg.201 (B) - CC -1 D : Environmental Geography - II
(2019 Credit Pattern) (Semester - IV) (24204)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2½ तास]

[एकूण गुण : 70

- सूचना :-
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) आवश्यक तेथे सुबक आकृती काढा.
  - 4) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
  - 5) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्र.1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही आठ)

[16]

- अ) नैसर्गिक आपत्तीची कोणतीही दोन उदाहरणे सांगा.
- ब) भूकंपाची व्याख्या लिहा.
- क) पूराची कोणतीही दोन कारणे लिहा.
- ड) भारतातील कोणत्या राज्यात कोरोनाचा पहिला रूग्ण आढळला होता.
- इ) जागतिक तापमान वाढीची कोणतीही दोन कारणे सांगा.
- फ) आम्ल पर्जन्याचे कोणतेही दोन उपाय सांगा.
- य) ओझोन क्षयाचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- र) पर्यावरणीय प्रभाव परीक्षणाचे कोणतेही दोन उद्देश सांगा.
- ल) व्हिएन्ना कराराचा मुळ उद्देश काय होता?
- व) पर्यावरणीय संरक्षण कायद्याची कोणतेही दोन उद्दिष्टे सांगा.

प्र.2) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात टिपा लिहा. (कोणतेही तीन). [18]

- अ) भूकंपाचे जागतिक वितरण
- ब) ओझोनचा क्षय
- क) पर्यावरणीय प्रभाव परीक्षणाचे स्वरूप
- ड) कार्बन क्रेडीट

प्र.3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [16]

- अ) भूकंपाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.
- ब) रासायनिक खाते आणि किटकनाशकांच्या अतिरिक्त वापराचे परिणाम स्पष्ट करा.
- क) भारतातील पर्यावरणीय नियोजनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) [20]

- अ) जैविक आपत्ती ही संकल्पना स्पष्ट करा व प्रमुख जैविक आपत्तीची माहिती लिहा.
- ब) भारतातील पर्यावरणीय शिक्षणाचा वृत्तांत सविस्तार लिहा.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3839

[Total No. of Pages : 4

[5961]-495

S.Y. B.A.

MATHEMATICAL STATISTICS (General - II)

CC - 2D ST - 23244 : Tests of Significance and Statistical Methods
(CBCS 2019 Pattern) (Semester - IV) (24321)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of statistical tables and calculator is allowed.
- 4) Symbols and abbreviations have their usual meaning.

Q1) Attempt each of the following:

[1 each]

A) In each of the following cases, choose the correct alternative:

a) The point of occurrence of three regression planes is

- i) $(\bar{X}_1, \bar{X}_2, \bar{X}_3)$
- ii) $(\sigma_1^2, \sigma_2^2, \sigma_3^2)$
- iii) $(\bar{X}_1 - \sigma_1, \bar{X}_2 - \sigma_2, \bar{X}_3 - \sigma_3)$
- iv) $(\bar{X}_1 + \sigma_1, \bar{X}_2 + \sigma_2, \bar{X}_3 + \sigma_3)$

b) Rejecting H_0 when H_0 is true is called as

- i) Type I error
- ii) Type II error
- iii) Correct decision
- iv) Level of significance

c) The birth rates or fertility rates mainly depend on

- i) Total Population
- ii) Number of newly born babies
- iii) Total female population
- iv) Female population of child bearing age.

P.T.O.

- ii) Waiting time
  - iii) Queue length
  - iv) Traffic density
  - v) Queue discipline
- d) Explain what is Standardized Death rate (S.T.D.R) and also explain the methods of obtaining S.T.D.R.
- e) Explain the following terms
- i) Simple Hypothesis
  - ii) Composite Hypothesis
  - iii) Random sample
  - iv) One sided hypothesis
  - v) Two sided hypothesis
- f) Explain the construction of 100 $(1 - \alpha)\%$ confidence interval for the population mean μ of normal distribution to test the hypothesis that $H_0 : \mu = \mu_0$ against $H_1 : \mu \neq \mu_0$ by assuming that standard deviation σ^2 is known.

Q3) Attempt any four of the following: [5 each]

- a) Define coefficient of multiple determination. State its properties.
- b) Prove that the necessary and sufficient condition for the three regression planes to coincide is $r_{12}^2 + r_{13}^2 + r_{23}^2 - 2r_{12}r_{13}r_{23} = 1$ or $|R| = 0$.
- c) Define gross reproduction rate (G. R. R.) and net reproduction rate (N.R.R.) Give their interpretations.
- d) Workers come to tool store room to inquire about the special tools for a particular job. Customers arrive at the store have Poisson distribution with average rate of 8 customers per hours. The average service time is 12 customers per customer Find
  - i) Average queue length
  - ii) Expected number of workers in the queue.
- e) Define the following terms:
  - i) Type I Error
  - ii) Type II Error
  - iii) Level of Significance
  - iv) Critical Region
  - v) P - Value

- f) Two hundred people were attacked by a disease and 140 survived. Can we say that 75% people survive if they are attacked by this disease. (Use 5% level of significance)

Q4) Attempt any two of the following: [10 each]

- a) i) Derive the equation of least square regression plane of Y on X_1 and X_2 . [6]
- ii) Define partial correlation coefficient. If $r_{12} = 0.20, r_{23} = 0.15, r_{13} = 0.75$ then compute $r_{12.3}$. [4]
- b) i) In a tri-variate data the total correlation coefficients are given by $r_{12} = 0.40, r_{13} = -0.20, r_{23} = 0.30$. Is the data consistent? [5]
- ii) What do you mean by queue? State some situations where queuing problem arises. [5]
- c) i) Describe the procedure for testing the hypothesis $H_0 : \mu = \mu_0$ against $H_1 : \mu > \mu_0$ where μ is the population mean by assuming that population variances are known. [5]
- ii) Construct $100(1 - \alpha)\%$ confidence interval for difference in population means $\mu_1 - \mu_2$ of two populations when population variances σ_1^2 and σ_2^2 are known. [5]
- d) i) Describe the procedure for constructing $100(1 - \alpha)\%$ $H_0 : P = P_0$ Vs $H_1 : P \neq P_0$, where p_0 is the population proportion. [5]
- ii) Explain the following approaches of testing of hypothesis. [5]
- I) Critical region approach
- II) P-value approach
- III) Confidence interval approach

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3825

[Total No. of Pages : 3

[5961]-496

S.Y. B.A.

MATHEMATICS

CC 2D : AMG - 4 Vector Calculus
(2019 Pattern) (Semester - IV) (24344)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Answer any FIVE of the following:

[10]

- a) Evaluate $\lim_{t \rightarrow 0} [e^{-t} \cos t \bar{i} + e^{-t} \sin t \bar{j} + e^{-t} \bar{k}]$.
- b) Evaluate $\int_1^2 \left[(6-6t)\bar{i} + 3\sqrt{t}\bar{j} + \frac{4}{t^2}\bar{k} \right] dt$.
- c) Define principal unit normal of a plane curve.
- d) Define gradient of a scalar function.
- e) Show that the vector field $\bar{F} = x^2 y \bar{i} - (4z^3 y - xy^2) \bar{j} - z^4 \bar{k}$ is a solenoidal.
- f) Find the $\bar{k}$ - component of $\text{curl} (\bar{F})$ for the vector fields $\bar{F} = \left(\frac{x}{y} \right) \bar{i} + \left(\frac{y}{x} \right) \bar{j}$ on the plane.
- g) State Divergence theorem.

Q2) Attempt any FOUR of the following.

[20]

- a) If $\bar{r}(t)$ is a differentiable vector function of t and the length of $\bar{r}(t)$ is constant, then prove that $\bar{r} \cdot \frac{d}{dt} \bar{r} = 0$.
- b) Find parametric equations for the line that is tangent to the curve $\bar{r}(t) = \ln(t) \bar{i} + \frac{t-1}{t+2} \bar{j} + t \ln(t) \bar{k}$ at $t_0 = 1$.

P.T.O.

- c) Find the point on the curve $\vec{r}(t) = (5 \sin t)\vec{i} + (5 \cos t)\vec{j} + 12t\vec{k}$ at a distance 26π units along the curve from the point $(0, 5, 0)$ in the direction of increasing arc length.
- d) Find the line integral of $f(x, y, z) = 2xy + \sqrt{z}$ over the helix $\vec{r}(t) = \cos t\vec{i} + \sin t\vec{j} + t\vec{k}$, $0 \leq t \leq \pi$.
- e) Find the work done by the force field $\vec{F} = (y - x^2)\vec{i} + (z - y^2)\vec{j} + (x - z^2)\vec{k}$ in moving an object along the curve $\vec{r}(t) = t\vec{i} + t^2\vec{j} + t^3\vec{k}$, $0 \leq t \leq 1$, from $(0, 0, 0)$ to $(1, 1, 1)$.
- f) Find the flux of $\vec{F} = (x - y)\vec{i} + x\vec{j}$ across the circle $x^2 + y^2 = 1$ in the xy -plane.

Q3) Attempt any FOUR of the following:

[20]

- a) Evaluate $\int_C \vec{F} \cdot d\vec{r}$ where $\vec{F}(x, y, z) = xz\vec{i} - yz\vec{j}$ and C is the line segment from $(-1, 2, 0)$ to $(3, 0, 1)$.
- b) Prove that the field $\vec{F}$ is conservative on D if and only if $\oint_C \vec{F} \cdot d\vec{r} = 0$ around every loop (closed curve C) in D .
- c) Use the Greens Theorem area formula to find the area of the circle having radius a .
- d) Find a parametrization of the sphere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$.
- e) Determine the surface area of the portion of the cylinder $x^2 + y^2 = 1$ between the planes $z = 1$ and $z = 4$.
- f) Determine whether the vector field $\vec{F} = \left(4y^2 + \frac{3x^2y}{z^2}\right)\vec{i} + \left(8xy + \frac{x^3}{z^2}\right)\vec{j} + \left(11 - \frac{2x^3y}{z^3}\right)\vec{k}$ is conservative or not?

Q4) Attempt any TWO of the following:

[20]

- a) Find $\bar{T}$, $\bar{N}$, and k for the plane curve

$$\bar{r}(t) = (\cos t + t \sin t)\bar{i} + (\sin t - t \cos t)\bar{j} \quad t > 0.$$

- b) State and prove Green's theorem in the plane.

- c) Find a potential function for the field and evaluate the integral

$$\int_{(0,2,1)}^{(1, \frac{\pi}{2}, 2)} 2 \cos y \, dx + \left(\frac{1}{y} - 2x \sin y \right) dy + \frac{1}{z} dz.$$

- d) Verify the Divergence theorem for $\bar{F} = x\bar{i} + y\bar{j} + z\bar{k}$ over the sphere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$.

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3826

[5961]-497

[Total No. of Pages : 4

S.Y. B.A.

MATHEMATICS

SEC 1 B : FMG - 4 : Optimization Techniques
(2019 Pattern) (CBCS) (Semester - IV) (24345)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicates full marks.

Q1) Attempt any five of the following:

[10]

- a) If the running cost of a machine A increases with time t as discrete variable, then state 'the replacement policy' for a machine A.
- b) Let $f: \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}$ be a function defined as $f(x_1, x_2, x_3) = x_1 + x_2 x_3$, compute $\nabla f_{(0,0,1)}$.
- c) State the term 'no passing rule' for n jobs and 2 machines sequencing problem.
- d) State the term 'fair game'.
- e) Let 4 jobs J_1, J_2, J_3 and J_4 processed through 3 machines A, B and C in order BAC. Find the total number of possible different sequences of given jobs.
- f) State the term 'Laplace criterion' for the decision under uncertainty.
- g) The payoff matrix for player A is given as below. Find the saddle point, if it exists.

Player A	Player B	
	B ₁	B ₂
A ₁	-5	2
A ₂	-7	-4

Q2) Attempt any four of the following:

[20]

- a) The pay-off matrix for three strategies S_1, S_2 and S_3 against condition N_1, N_2, N_3 and N_4 is given as below. Use regret criterion to find the best strategy.

P.T.O.

Strategy	State of Nature			
	N ₁	N ₂	N ₃	N ₄
S ₁	4,000	-100	6,000	18,000
S ₂	20,000	5,000	400	0
S ₃	20,000	15,000	-2,000	1000

- b) Whether it is possible to reduce given 3 machines problem to 2 machines? Justify, If yes, then reduce given problem to 2 machine problem.

Job:	1	2	3	4	5
Machine A:	3	7	6	9	5
Machine B:	2	1	4	5	3
Machine C:	3	7	5	6	7

- c) Draw the network diagram for the activities relations and duration given below:

Activity	1 - 2	1 - 3	1 - 4	2 - 5	3 - 5	4 - 6	5 - 6
Duration in days	7	2	8	1	9	1	15

- d) The project activities and their three time estimates in weeks is given as below. Evaluate expected time and variance of each activity.

Activity	A	B	C	D	E	F	G
Optimistic (t _o)	1	1	2	1	2	2	3
Most likely (t _m)	1	4	2	1	5	5	6
Pessimistic (t _p)	7	7	8	1	14	8	5

- e) Let $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$ be a function defined as $f(x_1, x_2) = x_1x_2 + 3x_1x_2^2 + x_2$. Evaluate the Hessian matrix of given function f at $(-1, 0)$, $(2, 3)$ and $(1, 1)$.
- f) A company purchased the new machine at rupees 10,000. The economic life of machine is expected to be 9 years. The estimated annual running cost of the machine is rupees 8500. If the market interest rate is 6%, find the present worth of the annual running cost of the machine.

Q3) Attempt any four of the following:

[20]

- a) Let $f : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}$ be a function defined as $f(x_1, x_2) = 12x_1x_2 + 5x_2^2$. Determine the local maximum or local minimum value of the function f .

- b) The processing times in hours for 6 jobs on 3 machines is given as below. Each job must be processed on each machine in the order ACB. Determine the optimal sequence of jobs to minimize the elapsed time.

Job:	1	2	3	4	5	6
Machine A:	12	10	9	14	7	9
Machine B:	7	6	6	5	4	4
Machine C:	6	5	6	4	2	4

- c) A farmer wants to plant one of the crops Crop A, Crop B or Crop C. The estimated profit for each crop depending on the rainfall is given below.

Use Laplace criterion to determine best crop for farmer to plant.

Rainfall	Estimated profit in rupees		
	Crop A	Crop B	Crop C
High	8,000	3,500	5,000
Medium	4,500	4,500	5,000
Low	2,000	5,000	4,000

- d) The cost price of a machine is rupees 12,200 and its scrap value is rupees 200. The running cost per year of a machine is given in following table. Determine the best time to replace machine.

Year	1	2	3	4	5	6	7	8
Running cost	200	500	800	1200	1800	2500	3200	4000

- e) Write any three differences between CPM and PERT.
 f) Use dominance principle to reduce following player A pay - off matrix to order 2×2 .

Player A	Player B			
	B ₁	B ₂	B ₃	B ₄
A ₁	8	10	9	14
A ₂	10	11	8	12
A ₃	13	12	14	13

Q4) Attempt any two of the following:

[20]

- a) Use graphical method to solve the following game. Also, find optimal strategies of each player and the value of game.

Player A	Player B	
	B ₁	B ₂
A ₁	1	2
A ₂	4	5
A ₃	9	-7
A ₄	-3	-4
A ₅	2	1

- b) The activities of a project and their time duration's are given in following table. Draw a project network. Find the critical path and the expected time of the completion of project.

Activity	1-2	1-3	2-3	2-4	3-5	3-6	4-5	4-6	5-6
Duration in weeks	5	6	3	8	2	11	0	1	12

- c) The processing times in hours for 5 jobs on 3 machines is given as below. Each job must be processed on machines A, B and C in the order ABC. Determine the optimal sequence of jobs to minimize the elapsed time. Also, find idle time for each machine.

Job:	1	2	3	4	5
Machine A	8	10	6	7	11
Machine B	5	6	2	3	4
Machine C	4	9	8	6	5

- d) Use dominance principle to find the optimal strategies for player A and player B for the following game. Also, find the value of game.

Player A	Player B			
	B ₁	B ₂	B ₃	B ₄
A ₁	19	6	7	5
A ₂	7	3	14	6
A ₃	12	8	18	4
A ₄	8	7	13	-1

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3961

[Total No. of Pages : 3

[5961]-498

S.Y. B.A.

STATISTICAL PRE-REQUISITES (General) (24353)
CC-1D ST-23544 : Theory of Probability Distributions (SEC 1B)
(2019 Pattern) (Semester - IV) (CBCS)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of statistical table and calculator is allowed.*
- 4) *Symbols and abbreviations have usual meanings.*
- 5) *Graph paper will be provided on request.*

Q1) Attempt each of the following :

[5 × 1 = 5]

- a) Choose the correct alternative for the following :
  - i) Let X_1 and X_2 are two independent Poisson variates then the probability distribution of $(X_1 + X_2)$ is :
    - a) Binomial
    - b) Poisson
    - c) Geometric
    - d) Bernoulli
  - ii) Parameter is a characteristic of
    - a) Population
    - b) Sample
    - c) Probability distribution
    - d) both (a) and (b)
  - iii) If X is a discrete r.v., then
    - a) $E(X^2) = [E(X)]^2$
    - b) $E(X^2) \geq [E(X)]^2$
    - c) $E(X^2) \leq [E(X)]^2$
    - d) $E(X^2) = 2E(X)$
  - iv) If X and Y are two random variables with means $E(X)$ and $E(Y)$ respectively, then the expression $E[(X-E(X))(Y-E(Y))]$ is called
    - a) Variance of X
    - b) Variance of Y
    - c) Covariance between X and Y
    - d) Correlation coefficient between X and Y
  - v) If X follows discrete uniform distribution on $1, 2, \dots, n$ and the mean of the distribution is 6. Hence the value of n is.
    - a) 11
    - b) 6
    - c) 36
    - d) 12

P.T.O.

- b) State whether the following statements are true or false : $[5 \times 1 = 5]$
- Mean of uniform distribution is p .
  - Expectation of constant is itself constant.
  - Variance of Binomial distribution is np .
  - Mean of poisson distribution is equal to the parameter.
  - If $X \rightarrow P(m)$ then mean is m

Q2) Attempt any Four of the following : $[4 \times 5 = 20]$

- State the Properties of Distribution Function :
- Prove that the Variance is affected by change of scale.
- If $Y=X-a$, then prove that except the first cumulant all other cumulants of X and Y are same, a being constant.
- Define hypergeometric distribution and find its mean.
- Given that, $P(x) = k \left(\frac{1}{2}\right)^x$ is a probability distribution for a random variable which can take the values $x = 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6$ find k and distribution function of X .
- For a binomial distribution with mean 5 and S.D. 2, find the mode.

Q3) Attempt any Four of the following : $[4 \times 5 = 20]$

- Prove that the variance is invariant to the change of origin. i. e.
 $V(X + a) = V(X)$; a is constant.
- Define a discrete uniform distribution with parameter ' n ', also find its variance.
- Give two real-life situations where hypergeometric distribution can be applied.
- Suppose that the random variable X assumes values 0, 1, 2 with probability $1/3, 1/6, 1/2$ respectively. Obtain the distribution function of X .
- Prove that $E(aX + b) = aE(X) + b$
- Determine the parameters of binomial distribution for which the mean is 4 & variance 3, find its mode.

Q4) Attempt any Two of the following :

[2 × 10 = 20]

- a) Suppose that the random variable X has possible values 1,2,3, ... and probability of $P(x) = \frac{1}{2^j}$, $j = 1,2,3,\dots,i,\dots$
- Compute probability of $X = \text{even}$
  - $P(X \leq 5)$
  - $P(X = 3x)$
- b) If $X \rightarrow B(n, p)$ then show that
- $$E\left(\frac{x}{n} - p\right)^2 = \frac{pq}{n}$$
  - $$\text{Cov}\left(\frac{x}{n}, \frac{n-x}{n}\right) = \frac{-pq}{n}$$
- c) Among the 200 employees of a company, 160 are union members and the others are non-union. If four employees are to be chosen to serve on the staff welfare committee, find the probability that two of them will be union members and the others non-union, using (i) hypergeometric distribution, (ii) binomial distribution as an approximation.
- d)
  - Explain with an illustration, what is meant by a Bernoulli trial.
  - Define Bernoulli distribution with parameter p. Obtain third central moment for a Bernoulli r.v..

Total No. of Questions : 4]

SEAT No. :

PA-3964

[Total No. of Pages : 3

[5961]-499

S.Y. B.A.

APPLIED STATISTICS (General)

CC-1D-ST - 24144 : Discrete Probability Distributions and
Demography

(CBCS 2019 Pattern) (Semester - IV) (24413)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 70

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of scientific calculator and statistical table is allowed.
- 4) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

Q1) Attempt each of the following:

A) Choose the correct alternative of the following:

[1 each]

a) If the random variable $X \rightarrow P(5)$ then $\text{Var}(X)$ is

i) 5	ii) $\sqrt{5}$
iii) 5^2	iv) 2^5

b) If $\text{Var}(X) = 9$, $E(X^2) = 10$ then $E(X) = \dots\dots\dots$

i) 19	ii) 10
iii) 9	iv) 1

c) If following is the p.m.f of discrete random variable X,

X	0	1	2
P(X)	0.2	k	0.3

Then $k = \dots\dots\dots$

i) 0.4	ii) 0.5
iii) 1	iv) 0.2

P.T.O.

- d) Let the correlation coefficient between X and Y is ρ then $\text{Corr}(5X, 2 - Y)$ is
i) 2ρ	ii) 4ρ
iii) ρ	iv) $-\rho$
- e) In vital statistics the rates of vital events are measured in.
i) Fraction	ii) Percentages
iii) Per thousand	iv) Per million

B) State whether the following statement is True or False: **[1 each]**

- a) N.R.R = 1 means the total population will remain the same.
- b) Median and mode of a discrete random variable are always the same.
- c) Marginal probability distribution of Y is univariate probability distribution.
- d) If $X \rightarrow P(1)$ then coefficient of variation is 100%.
- e) If X and Y are independent then $\text{Var}(X+Y) = \text{Var}(X - Y)$

Q2) Attempt any FOUR of the following. **[4×5=20]**

- a) Define a cumulative distribution function of a discrete random variable also state its properties.
- b) Explain how S.T.D.R. is superior to C.D.R.
- c) Define p.m.f. of r.v. X and verify whether the following is a probability distribution of random variable X,

$$P(X = x) = \frac{1}{x^2 + 1} \quad ; \quad X = -1, 0, 1$$

$$= 0 \quad ; \quad \text{otherwise}$$

- d) State the conditions required for the application of Binomial distribution.
- e) Let X follow discrete uniform distribution with parameter 10. Obtain
i) Mean (X)
ii) var (X)
iii) $P(X = 2.5)$
- f) Define conditional expectation of X given Y = y and Y given X = x, also give their interpretations.

Q3) Attempt any FOUR of the following. **[4×5=20]**

- a) If X and Y are independent Poisson random variables with means 6 and 4 respectively, Find
i) $P(X+Y < 0)$
ii) $P[(X+Y) \geq 1]$
- b) Give some practical situations where use of bivariate random variables is needed.

- c) Let $P(x)$ be the p.m.f of a discrete random variable X which assumes the values x_1, x_2, x_3, x_4 such that $2P(x_1) = 3P(x_2) = P(x_3) = 5P(x_4)$, find the p.m.f of X .
- d) Describe the terms crude birth rate and infant mortality rate.
- e) Let a random variable X has Binomial $(7, 0.8)$ find
- $P(X = 0)$
  - Mean (X)
  - Var (X)
  - $P(X = 2.5)$
- f) Define correlation coefficient ρ between two discrete r.v.s. X and Y . Give interpretations of the various values of ρ .

Q4) Attempt any TWO of the following.

[2×10=20]

- a) X and Y are two discrete r.v.s. with joint p.m.f.

$$P(x, y) = C (X^2 + Y^2) ; C > 0, X = -1, 1$$

$$Y = -2, 2$$

$$= 0 \quad ; \text{otherwise}$$

Obtain

- C
  - Expectation of X
  - Expectation of Y
  - are X and Y independent?
- b) Obtain the probability distribution of X : sum of two score when pair of fair dice is rolled, also obtain $E(x)$ and $E(3X+7)$
- c) Describe the direct and indirect methods of standardization of obtaining the death rates.
- d)
  - State the additive property of Poisson distribution, also give any two situations where the distribution is applicable.
  - Given the following p.m.f of random variable X

X	-1	0	1	2
$P(X)$	0.1	0.2	0.3	0.4

Obtain probability distribution of $Y = X + 1$ also find $E(Y)$

